

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EVLİ ÇİFTLERDE GÖRÜLEN RUHSAL
BELİRTLER İLE AİLE İŞLEVSELLİK DÜZEYİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ

MEHMET KILIÇ

İZMİR

2012

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EVLİ ÇİFTLERDE GÖRÜLEN RUHSAL
BELİRTİLER İLE AİLE İŞLEVSELLİK DÜZEYİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ

MEHMET KILIÇ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR ZEKAVET KABASAKAL

İZMİR

2012

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Evli Çiftlerde Görülen Ruhsal Belirtiler ile Aile İşlevsellik Düzeyi Arasındaki İlişki” adlı çalışmanın; tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Mehmet KILIÇ

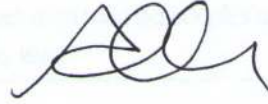
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Zekavet Topçu Kabasakal

Üye : Yrd. Doç. Dr. Alev Girli

Üye : Yrd.Doç. Dr. Burak Karabey

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

25/06/2012

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü Müdürü

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	438302
Yazar Adı / Soyadı	Mehmet KILIÇ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 32668389814
Telefon / Cep Telefonu	
e-Posta	mehmetpsk@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Evli Çiftlerde Görülen Ruhsal Belirtiler ile Aile İşlevsellik Düzeyi Arasındaki İlişki
Tezin Tercümesi	The Mental Symptoms seen between married couples and the relationship between the family functionality level
Konu Başlıkları	Psikoloji
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	128
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. Zekavet Topçu Kabasakal
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	aile işlevi, boşanma, aile, kısa semptom envanteri, evlilik, psikolojik sorun.
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelemesini istiyorum

a.Yukarıda başlığı yazılı olan tezinin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

24.07.2012

İmza:.....

Yazdır

TEŞEKKÜRLER

Yüksek lisans eğitimimdeki ders aşamasından, tezimi teslim edeceğim son güne kadar yanımda olduğunu daima hissettiren, sakın gülümsemesi, samimi desteği ve yolda yürürken bile bir şeyler öğretme çabasıyla motivasyonumu sürekli kılan değerli hocam-danışmanım Yrd. Doç. Dr. Zekavet Kabasakal'a,

Kabul edici ve dingin tavırlarıyla, eğitim aldığım bölüme kendimi ait hissettiren, yaşama tutunmada ki azmiyle bana örnek olan Yrd. Doç. Dr. Hadiye Küçük Karagöz'e,

Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programının açılmasında ve devam etmesindeki üstün çabaları için Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Dilek Güldal'a

Psikiyatri mesleğine dair bakış açımı değiştiren ve güler yüzünü hiç eksik etmeyen Doç. Dr. Özlem Gencer'e

Mesleki ve yaşamsal anlamda büyük katkılar sağlayan ve aile kavramına bambaşka bir bakış açısı geliştirmeme neden olan tüm Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı hocalarıma,

Beni dünyaya getirdiği ve yaşamımın ilk 10 yılını olabileceğinden daha mutlu geçiren rahmetli annem Hatice Kılıç'a,

Hayatımın vazgeçilmezi aileme ve özellikle abim Hüseyin Kılıç'a,

Yaşamımın renkleri, zenginliği ve en az aile kadar yakın dostlarım Feyruz, Derya, Dünya, Reşit, Cihan, Mehmet, Ercüment ve Sultan'a

Varlığı ve desteği ile bana kendimi güçlü ve güvende hissettiren Ebru Demir'e

Her daim yanımda olan ve yaşamımı güzelleştiren Sev-al Hacım'a

Ve beni ben yapan yaşama sonsuz teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Yemin Metni.....	i
Değerlendirme Kurulu.....	ii
Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu.....	iii
Teşekkürler.....	iv
İçindekiler.....	v
Tablolar Listesi.....	ix
Özet.....	xi
Abstract.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem.....	2
1.3. Problem Cümlesi.....	3
1.4. Araştırmanın Alt Problemleri.....	3
1.5. Araştırmanın Sayıtları.....	3
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.7.Tanımlar.....	4
1.8. Kısaltmalar.....	4

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

2.1.Evlilik ve Aile Kavramının Tarihçesi.....	5
2.2.Evlilik.....	5
2.3.Evliliğin Nedenleri.....	7
2.4.Aile.....	9
2.5.Sağlıklı Aile.....	12
2.6.Aile Yaşam Döngüsü.....	16
2.7. Aile İşlevselliği ve MC Master Modeli.....	21
2.7.1.Problem Çözme.....	22
2.7.2.İletişim.....	23
2.7.3.Roller.....	24
2.7.4.Duygusal Tepki Verebilme.....	25
2.7.5.Gereken İlgiyi Gösterme.....	25
2.7.6.Davranış Kontrolü.....	26
2.7.7.Genel Fonksiyonlar.....	27
2.7.8. Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılarak Yapılan Çalışmalar...	27
2.8.Boşanma.....	30
2.8.1. Dünyada Boşanma.....	34
2.8.2. Türkiye’de Boşanma Olgusu.....	35
2.8.2.1 Türkiye’deki Boşanma İstatistikleri.....	36
2.8.2.2 Türkiye’de ki Boşanmanın Nedenleri.....	38
2.8.2.3 Türk Medeni Kanunu (TMK) ve Boşanmanın Hukuksal Yönü.....	40
2.8.3. Boşanma Kuramları.....	42
2.8.3.1. Psikososyal Bir Süreç Olarak Boşanma.....	42

2.8.3.2 Boşanmanın Altı İstasyonu Kuramı.....	45
2.8.3.3. Wiessman'ın Yas Modeli.....	49
2.9. Evlilik ve Boşanmanın Psikolojik Etkileri.....	50

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli.....	61
3.2. Evren ve Örneklem	61
3.3. Veri Toplama Araçları.....	62
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	62
3.3.2 Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ).....	62
3.3.3. Kısa Semptom Envanteri (KSE).....	65
3.4. Verilerin Toplanması.....	66
3.5 Verilerin Çözümlemesi ve Analizi.....	67

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

4.1. Katılımcıların Demografik Yapılarına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	68
4.2. Katılımcıların ADÖ ve KSE Puanlarına Dair Bulgular.....	71

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Tartışma.....	93
----------------------------	----

5.2.Öneriler.....	102
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	114

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Aile Yaşam Döngüsü.....	17
Tablo 2 : Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	68
Tablo 3 : Örneklemin Yaş Ortalaması, Evlilik Yaşı Ortalaması, Evlilik Süre Ortalaması.....	68
Tablo 4: Örneklemin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	67
Tablo 5 : Örneklemin Gelir Dağılımı.....	69
Tablo 6: Örneklemin Flört Süresine Göre Dağılımı.....	70
Tablo 7: Örneklemin Daha Önce Flörtü Olup Olmamasına Göre Dağılımı.....	70
Tablo 8: Örneklemin Evlenme Şekline Göre Dağılımı.....	71
Tablo 9: Örneklemin Daha Önce Psikolojik Destek Alıp Almamasına Göre Dağılımı.....	71
Tablo 10: Örneklemin Şuan Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyup Duymamasına Göre dağılımı.....	72
Tablo 11 : Örneklemin Aileden Destek Görüp Görmemesine Göre Dağılımı.....	72
Tablo 12: Boşanma Aşamasında ki Grubun Yeniden Evlenme Düşüncesine Göre Dağılımı.....	73
Tablo 13: Boşanma Aşamasında Olan ve Olmayan Grubunun ADÖ Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu.....	74
Tablo 14: Şuan Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyup Duymamaya	

Göre ADÖ Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu.....	77
Tablo 15: Aileden Destek Görüp Görmeme Durumuna Göre ADÖ	
Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu.....	79
Tablo 16 : Boşanma Aşamasında Olan ve Olmayan Grubunun	
KSE Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu.....	82
Tablo 17: Cinsiyete Göre KSE Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı	
t-Testi Tablosu.....	85
Tablo 18: Şuan Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyup Duymamaya göre	
KSE Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu.....	88
Tablo 19 a: Toplam ADÖ puanı ile KSE Alt Boyutları Arasındaki İlişki	
Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu.....	92
Tablo 19 b: Toplam ADÖ puanı ile KSE Alt Boyutları Arasındaki İlişki	
Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu.....	92

ÖZET

KILIÇ, Mehmet. Evli Çiftlerde Görülen Ruhsal Belirtiler ile Aile İşlevsellik Düzeyi Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2012.

Bu araştırmanın amacı; evliliği devam eden ve boşanma aşamasında olan bireylerin aile işlevsellik düzeyi ve bu bireylerde görülen psikolojik özelliklerin incelenmesidir ve karşılaştırılmasıdır.

Araştırmanın evreni evli bireyler, araştırmanın örneklemini; İzmir ilinde yaşayan evli bireyler ve boşanma davaları İzmir Adliyesi 2. Aile Mahkemesi'nde devam eden bireylerdir. Örneklem 103'ü boşanma aşamasında olan, 100'ü evliliği devam eden toplam 203 kişiden oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu (KBF), Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde SPSS 16,0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine göre, aile değerlendirme ölçeği ve kısa semptom envanteri alt ölçek puanlarına ilişkin karşılaştırmalar için bağımsız örneklemli t-testi analizi tekniği kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki korelatif ilişkiler de Pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ile çözümlenmiştir.

Bulgular; boşanma aşamasında olan ve evliliği devam edenler bireylerin aile değerlendirme ölçeğinin tüm alt boyutlarında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılaşma olduğu, evliliği devam eden bireylerin aile değerlendirme ölçeğinde daha sağlıklı düzeyde puanlar aldıkları, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyan bireylerin, şuan

psikolojik desteğe ihtiyaç duymayan evli bireylerden gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü dışında ki tüm aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarında daha yüksek puanlar aldıkları (sağlıksız aile işlevlerine sahip oldukları) ve boşanma aşamasında olan evli bireylerin kısa semptom envanteri alt boyutlarının depresyon, kişiler arası duyarlılık ve hostilite boyutlarında evliliği devam edenlere göre daha yüksek skorlara sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: aile işlevi, boşanma, aile, kısa semptom envanteri, evlilik, psikolojik sorun.

ABSTRACT

Kılıç, Mehmet. The Mental Symptoms seen between married couples and the relationship between the family functionality level, Master thesis, İzmir, 2012.

The purpose of this research is to examine and compare the family functionality level and the psychological features seen in couples who are still married and those who are in progress of divorce.

The subject of the research is married couples. The sampling of this research is married couples who live in İzmir and the divorce cases. These couples were taken from the family court house 2, Law Court, İzmir. The sampling consists of 103 couples who are in progress of divorce and 100 who are still married.

In this research, Personal Information Form (PIF), Family Assessment Scale (FAS) and Short Symptom Inventory (SSI) have been used to collect data.

To resolve data the statistical package SPSS 16.0. Programme has been used. The T- test has been used to compare the scores obtain from the participants' demographic features, family assessment scale, and short symptom inventory.

Variables among correlative relations have been analysed by using the Pearson Moment Multiplication Correlation Technique.

The following findings have been reached. Differentiation in all sub-dimension of Family Assessment Scale have been found in couples who are still married and those who are in progress of divorce. Couples who are still married have scored better in the Family Assessment Scale. Couples in need of psychological support have scored higher in all aspects apart from showing the required interest and behaviour control have been found when couples in need

of psychological support compared to couples not in need of psychological support. It has been found that the Short Symptom Inventory of married couples who are in progress of divorce have scored higher in the levels of depression, interpersonal sensitivity and hostility.

Key Words: Family Functionality, Divorce, Family, Short Symptom Inventory, Marriage.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Belirli ilke ve kurallarla tanımlanmış evlilik kavramı, yaklaşık M.Ö. iki bin yıllarında Mısır'da başlamıştır. Yaklaşık dört bin yıllık bir geçmişi olan evlilik ve aile kavramı, toplum düzenini, kültür ve geleneklerin sürekliliğini, yeni nesillerin bakım ve eğitimi sağlayan bir kurum olarak süre gelmiş; toplum, dini kurumlar ve devlet tarafından da desteklenmiştir (Yıldırım, 1993).

Geçmişten günümüze evlilikle ilgili yapılan çalışmalarda evliliğin farklı boyutlarına yönelik araştırmalar yapılmıştır. Evlilikle ilgili yapılan araştırmalar yaklaşık olarak 19. Yüzyılda başlamıştır. Yapılan ilk çalışmalarda daha çok evliliğin niteliği ele alınarak demografik değişkenler, bireysel özellikler ve aile değişkenleri ile ilişkisi incelenmiştir. Daha sonra yapılan çalışmalarda, evlilik doyumu ile eşler arasındaki ilişkiler araştırılmış ve sorunlu eşlerle sorunsuz eşler, problem çözme davranışları bakımından karşılaştırılmıştır. 1980'li yılların sonlarına doğru, araştırmaların odak noktası, evliliklerini sorunlu ve sorunsuz olarak değerlendiren eşlerin, davranışlarının farklılaşıp farklılaşmadığı konusundan uzaklaşarak, daha çok evliliğe ilişkin işlevsel inançlar, gerçek dışı beklentiler, eşler arasında etkileşim gibi, evlilik doyumunu etkileyen konulara yönelmiştir (Fincham ve Bradbury, 1990).

Devam eden bir evliliği sonlandırma, diğer bir anlatımla boşanma, bir birey için nadiren verilen bir karardır. Evliliği bitirme kararı, kişinin bu kararla elde edeceği kazançların evliliği devam ettirmesi durumunda sağlayacağı kazançlardan daha ağır basması, diğer bir ifadeyle evliliğe ilişkin beklentilerin gerçekleşmemesi, evliliğin devamı durumunda sağlanacak yararların daha az olması, eşleri anlaşmazlığa götürebilmekte, çatışma ve anlaşmazlığa çözüm bulunamaması, eşler arasındaki

geçimsizliğin giderilememesi durumunda da boşanma kararı alınabilmektedir (Gardner ve Oswald, 2006) .

Boşanma süreci ve sonrası süreç bireyler üzerinde bir dizi olumsuz psikolojik sorunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Boşanmış çiftler üzerinde yapılan araştırmalar, boşanmanın problemlerin sona ermesi anlamına gelmediğini göstermektedir. 1990'larda yapılan araştırmalar, boşanma sonrasında bireylerin evli olanlara oranla daha fazla ruhsal problemlerinin olduğunu, daha fazla mutsuzluk belirttiklerini, sağlık problemlerinin ve ölüm oranlarının daha yüksek olduğunu, sosyal anlamda daha izole bir hayat yaşadıklarını, yaşam standartlarının daha düşük olduğunu ve en önemlisi çocuk yetiştirme konusunda daha fazla problem yaşadıklarını ortaya koymaktadır (DeMoss, 2004). Bu durumda boşanmanın son çare olarak düşünülmesi ve öncelikle sorunlu çiftlerin evlilik ilişkilerinin geliştirilmeye çalışılması çok daha önemli görülmektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Evlilik sürecinde çiftler çeşitli sorunlar yaşamakta ancak yaşanan sorunlar bireylerin sahip oldukları kişisel özelliklere göre değişmektedir. Bazı çiftler, yaşadıkları sorunları çözerken ya da bu sorunlara rağmen evliliklerini sürdürürken, bazı çiftler boşanmak için mahkemelere başvurmaktadır. Eğitim düzeyinin artması, toplumun bilinç düzeyinin artması ve kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmaları gibi bir çok faktör ülkemizde boşanan çiftlerin ve dağılan ailelerin sayısının artmasına sebep olmuştur. Çiftlerin sorun kaynaklarının-alanlarının tespit edilmesi ve bu sorunların, bireylerin üzerinde yarattığı psikolojik rahatsızlıkların anlaşılması evli çiftlere yönelik yapılabilecek önleme ve tedavi amaçlı hizmetlerin belirlenmesini kolaylaştıracaktır. Diğer taraftan işlevselliği yüksek çiftlerin özelliklerinin saptanması, toplumda ki bireylerin evlilik öncesi eş seçiminde ve mutlu evlilik sürdürebilmesi konusunda eğitilmesine de olanak sağlayacaktır. Bu alanda elde edilecek veri ve bilgiler ışığında önleyici ve tedavi edici hizmetlerin kalitesinin artırılması mümkün olabilecektir.

Ek olarak ülkemiz literatürü incelendiğinde boşanma süreci ile ilgili olarak yapılmış yalnızca bir araştırma mevcut olduğu görülmektedir. Evlilikle ilgili araştırmaların daha çok çift uyumu ve evlilik doyumu üzerine odaklandığı görülmektedir. Özellikle; boşanmanın bireylerde meydana getirdiği psikolojik etkileri üzerine yapılmış herhangi bir çalışma mevcut değildir. Bu anlamda elde edilen veriler bir ilk olma niteliğine sahiptir.

1.3. Problem Cümlesi

Evliliği devam eden ve boşanma aşamasında olan bireylerin aile işlevsellik düzeyleri ve görülen psikolojik özelliklerde istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma var mıdır?

1.4. Araştırmanın Alt Problemleri

1.4.1. Boşanma sürecinde olan ve olmayan evli çiftlerin toplam aile işlevsellik düzeyleri ve Aile Değerlendirme Ölçeği alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma var mıdır?

1.4.2. Boşanma sürecinde olan ve olmayan evli çiftlerde görülen ruhsal belirtiler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma var mıdır?

1.4.3. Evli çiftlerin aile işlevsellik düzeyleri ile görülen ruhsal belirtiler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4.5. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma var mıdır?

1.4.6. Aileden destek görüp görmeme durumuna göre aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasında cinsiyet bakımından istatistiksel açıdan anlamlı fark var mıdır?

1.4.7. Cinsiyet bakımından ruhsal belirti düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark var mıdır?

1.4.8. Şuanda psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre ruhsal belirtiler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark var mıdır?

1.5 . Araştırmanın Sayıtları

1.5.1 Aile Değerlendirme Ölçeği (Family Assestment Device FAD) Türk aile üyelerini, kendi ailelerinin işlevlerine yönelik algılamalarını değerlendirmede yeterlidir. Kısa Semptom Envanterinin Bireylerde görülen ruhsal belirtileri ölçmede yeterli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır. Aile üyelerinden geçerli ve güvenilir bilgiler alınacağı varsayılmaktadır.

1.5.2. Bu araştırmada kullanılan Aile Değerlendirme Ölçeği ile Kısa Semptom Envanteri'ni (KSE) çalışmaya katılan kişilerin doğru ve eksiksiz olarak yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.6 . Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada İzmir ilinde yaşayan ailelerden veri toplanmıştır. Araştırma veri toplanan 203 evli bireyle sınırlıdır. Aile Değerlendirme Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri ile toplanacak olan verilerle sınırlıdır.

1.7 . Tanımlar

1.7.1.Aile: Yasal olarak evlilik birliği ile birbirlerine bağlı, en az bir kadın ve erkekten oluşan yapıdır (Özgüven, 2000).

1.7.2.Aile İşlevsellik düzeyi: Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ile ölçülecektir.

Bu ölçek; problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel fonksiyonlar boyutları biçiminde yedi boyutu kapsamaktadır. Ölçekten alınan puanlar 1 ile 4 arasında değişmekte 1'e yaklaştıkça aile işlevsellik düzeyi artmakta, 4'e yaklaştıkça aile işlevsellik düzeyi azalmaktadır.

1.7.3.Ruhsal Belirti: Kısa Semptom Envanterinden alınan puandır. Alınan toplam puan arttıkça kişinin ruhsal/psikolojik sorunları artmaktadır.

1.8. Kısaltmalar

ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği.

KSE: Kısa Semptom Envanteri.

KBF: Kişisel Bilgi Formu.

OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

2.1.Evlilik ve Aile Kavramının Tarihçesi

Evlilik, tarihsel süreç içerisinde dört bin yıllık yeni bir toplumsal kurumdur. Doğada olmayan, insanın kurduğu bir kültür kurumdur. Her kültür olayı gibi zamanla gelişen, değişen, yeni biçimler alabilen, kadın ve erkeğin birlikteliği ile gerçekleşen, en küçük toplum birimidir. İnsanın kurduğu her yapı gibi, evliliğinde zamanla aksayan, düzeltilmesi gereken yönleri vardır (Özügürlü, 1999).

Evlilik karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir. Evlilik kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği karı koca olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan, toplumsal yönden devletin kontrol, hak ve yetkisi bulunan, yasal bir ilişki biçimidir. Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalarla olduğu kadar, toplumsal kurallar, gelenekler ve inançlarla da belirlenmiştir (Özgüven, 2000).

2.2.Evlilik

Bir kavram olarak aile, ekonomik, sosyal, politik ve psikolojik yapısıyla her zaman araştırmacıların ilgi odaklarından birisi olmuştur. Günümüzde pek çok araştırmacı ve uzman dikkatlerini, aile dinamiklerini incelemeye ve geliştirmeye vermiş bulunmaktadırlar. Ülkemizde de son yıllarda aile, boşanma, aile danışmanlığı gibi konular daha fazla araştırılmaya başlanmış ve bu konuların gerek psikolojik, gerek politik, gerekse de hukuksal yönleriyle ilgili birçok yeni düzenleme getirilmiştir.

Evlilik kurumunun oluşturulma şekli toplumdan topluma, toplum içerisinde ki sosyal ve ekonomik statüye, kültürel öğelere, etnik ve dini yapıya bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Evlilik sürecinin ilk basamağı olan eş seçimine kimin

karar vereceği, ne şekilde, hangi yaşta gerçekleştirileceği yine toplumun ve bireylerin geldiği aile yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir.

Ülkemizde aile ve çift alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, sınırlı sayıda araştırma yapıldığı, yapılan çalışmaların daha çok çift uyumu, evlilik ve doyum üzerinde odaklandığı göze çarpmaktadır. Çalışmalarda ki sınırlılığın ana nedenleri; aile konusunun öneminin yeni fark edilmesi ve ülkemizde sınırlı sayıda ölçek ve test olmasıdır.

Tarih boyunca evlilik kurumu çeşitli değişimlerden geçmiş, içinde bulunduğu çağa göre farklı bakış açılarıyla algılanmıştır. Tarih boyunca birçok kez evlilik ve evlilik dışı birlikteliklerde zorlanmalar, değişimler görülmüştür. Örneğin; bazı kültürlerde evlilik dışı ocuk sahibi olmak kabul görürken, bazı kültürlerde de aynı cinsler arasındaki evliliklerin kabul görüldüğü olmuştur. Evlilik için resmi tören şartı ise daha yakın tarihlerde ortaya çıkmıştır. Daha nceki zamanlarda, çiftlerin birbirlerine evlenmek istediklerini söylemeleri yeterli sayılmıştır. Kilise bile bin yılı aşkın bir süre iki kişi arasındaki bu sözü, evlenme akdi olarak kabul etmiştir. Orta ağ'da verilen bu sözün pratikte bozulması, bugünküne oranla çok daha kolay olmaktadır. Günümüz birliktelik ve evlilikleri, yapı olarak hala yüzyıllar öncesinden etkiler taşımaktadır. 18.yy. evliliklerinde mantık birlikteliklerinin revaçta olduğu görülürken, 19.yy.'a doğru aşk evliliklerinin önem kazanmaya başladığı görülmektedir. 18'inci yüzyılda aşkın evlilik için en gerekli neden olduğu ve gençlerin evlenecekleri kişileri, aşkı göz önüne alarak seçmeleri gerektiği radikal bir fikir olarak ortaya çıkmıştır. 18'inci yüzyılın sonlarına gelinceye kadar evlilik iki kişinin seçimine bırakılan ekonomik ve politik bir işbirliği olarak görülmekteydi. Aşkın bir evlilik için mutlaka olması gerektiği düşüncesi, bu kutsal kurumun tercihe bağlı hale gelmesine neden olmuştur. Artık insanlar ancak kendilerini mutlu edecek bir aşk bulduklarında evlenmeye başlamışlardır. Evlilikte, 18'inci yüzyılın sonunda başlayıp 21'inci yüzyıla kadar devam eden bu değişim, boşanma olgusunu da ortaya çıkartmıştır (Coontz, 2005).

İnsanlık tarihi boyunca evliliğin ana işlevi yaşamın devam ettirilmesi, soyun devamı, cinsel tatminin sağlanması ve toplumsal yapının devam ettirilmesi olarak görülürken, sanayi devriminin ardından geniş aileden çekirdek aileye geçişle birlikte evlilik kurumu ve evlilikten beklentilerde farklılaşma göstermeye başlamıştır. Sanayi toplumunda bireysellik daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu değişim evlilik kurumunu da etkilemiş, daha önceleri biz olmaya vurgu yapılırken ve biz olmanın mutluluğu vurgulanırken, bireysel tatmin, doyum, mutluluk gibi talepler ortaya çıkmıştır. Geçmişte ailenin mutluluğu bireyin mutluluğundan daha öncelikli olarak algılanırken, bireyselleşme hareketiyle birlikte evlilik içerisinde de “ben”in mutluluğu aranır hale gelmiştir. Ve buna bağlı olarak ben mutlu değilsem bizde mutlu değiliz inancı yaygınlaşmaya başlamıştır.

2.3.Evliliğin Nedenleri

Evlilikler geleceğe yönelik pek çok umut, beklenti ve çabayla gerçekleşir. Sevgi, dostluk, dayanışma, ana-baba olma rolü, cinsel doyum gibi evlilikte çeşitli çekicilikler olduğu bilinmektedir. Genellikle bireyler karşı tarafın kendileri için en iyi alternatif olduklarını düşündükleri için evlenirler. Başlangıçta evliliğin kişiye açık yararları dikkate alınmaktadır. Yine çoğunlukla bireyler evlilikten sağlayabilecekleri net kazançları rasyonel olarak değerlendirmenin ardından evliliğe karar vermektedir (ASAGEM, 2002).

Evliliğin nedenleri üç ana grupta toplanabilmektedir. Bunlar; biyolojik nedenler, sosyal nedenler ve psikolojik nedenlerdir.

Biyolojik nedenler arasında ki cinsel güdüyü doyurmak evliliğin en önemli nedenlerinden biridir. Cinsel istek ve beklentilerin karşılanması ve bunun toplumsal kabullülük boyutunda yapılması evliliği hem kabul edilebilir, hem de elde edilmek istenilen bir olgu haline getirilmesini sağlamaktadır. Cinsel doyum evliliğin temel işlevleri arasındadır (Özgüven, 2000).

Sosyal nedenlere gelindiğinde, bireylerin kabul görme, uyum içinde olduğunu hissetme, güven duyma ve korunma ihtiyaçlarının ön planda olduğu görülmektedir. Bireyin yalnız olmadığını bilmesi, hayatı bir başkası ile birlikte sırtlanabilmesi ve ortak bir amaca yönelmesi evliliğin sosyal nedenleri arasında yer almaktadır (Özgüven, 2000).

Psikolojik nedenlerde ise sevilme ve beğenilme arzusu ön plana çıkmaktadır. Eşler birbirleriyle olmak istediklerinde, acı - tatlı olaylarda yan yana ilerlediklerinde ve her iki taraf birbirini kendine adadığında psikolojik olarak doygunluğa ulaşılmakta ve kendilerini evlilik kurumu içinde daha iyi bir yerde görmekte-dirler (Özgüven, 2000).

Bradbury ve Karney (2004) çiftlerin evlenme sebeplerinin, büyük oranda yaşadıkları problemleri iyi çözmelerinden ziyade, birbirlerinin varlığıyla huzur ve mutluluk bulmaları olduğunu belirtmiştir.

Özgüven'e göre (2000) Evliliğin gereği ve nedenleri düşünüldüğünde, evlilik yaşamının; iki kişinin biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinim ve güdülerini doyurmayı amaçladığı görülmektedir. Evliliğin temel işlevleri arasında biyolojik bir gereksinim olarak yer alan cinsel güdüyü doyurmak, evliliğin en önemli görevlerinden birisidir. Evlilikte eşler sosyal gereksinim olarak; birlikte güven içinde olma, korunma, dayanışma içinde olduklarını hissetme, geleceğe güvenle bakabilme, toplumda bir yer edinebilme, birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilme gibi, birbirlerinin ya da kendilerinin destek, korunma ve yaşam gereksinimlerini de doyurma olanağı bulurlar. Evlilikte birçok psikolojik ihtiyaç da doyurulmaktadır. Kadın ve erkeğin her ikisi de sevilme, beğenilmek isterler. İnsan için en önemli gereksinimlerden biri olan sevgi, özellikle evlilik ilişkileri içinde doyuma ulaşmakta, taraflar kendilerini eşlerine adamakta, acı ve tatlı yaşantılarını paylaşabilmekte ve birlikte olma hazzı duymaktadırlar.

Sağlıklı evlilik faktörleri nelerdir? Araştırmacılar, mutlu ve sağlıklı evliliklerin göstergesi olabilecek çeşitli özellikler sıralamaktadırlar. Çiftin arasında derin bir

arkadaşlık ilişkisinin varlığı, karşılıklı saygı ve kabul, birbirlerinin arkadaşlıklarından zevk alma ve ortak amaçlılık duygusunun varlığı, çiftin güçlü bir ilişki içerisinde olduklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Gottman, Silver, 1999).

2.4.Aile

Aile; kan bağı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel, toplumsal bir birim olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2000).

Ailenin tanımlanması oldukça karmaşık bir konudur. Aileyle ilgili tek bir ortak tanım bulunmamaktadır. Aileyle ilgilenen kişi ve grupların kendi amaçları doğrultusunda, kendi perspektiflerinden oluşturdukları çeşitli tanımlamalar mevcuttur (Segrin, 2004).

Ülken (1990) aileyi, aralarında gerçek veya uzlaşma bir akrabalık bağı olan, yani bütün sosyal ilişkileri bir soy etrafında toplanmış olan zümreler olarak tanımlamaktadır.

Diğer bir tanıma göre aile; üyelerinin birbirlerine karşı açık zorunlulukları kabul ettiği ve genellikle ortak konutu paylaşan birincil bir gruptur (Barker, 1999).

Bir başka tanımda ise aile, en küçük toplumsal kurum olarak ifade edilmektedir. Ana, baba ve çocuklardan oluşan bu kuruluşun, yasalarla saptanan görevleri yanında, geleneklerle belirlenen bir çok başka işlevi vardır. Aile, içinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, beğenilerini, inançlarını, önyargılarını, kısacası ekinini, kültürünü yansıtır (Yörükoglu, 2003).

Covey (1997) aileyi dünyadaki en önemli temel organizasyon olarak tanımlamakta ve toplumun yapı taşı olduğunu belirtmektedir. Dünyada gelmiş geçmiş hiçbir medeniyet aile kurumu olmaksızın var olmamış, kendi içinde bir takım örüntülerle aileyi devam ettirmiştir. Aynı zamanda aile; meslektaşlık, arkadaşlık ve

aşk gibi diğer tüm ilişki şekillerinin de yapı taşı oluşturur. Yaşantımızda yer alan diğer kişilere nasıl davranacağımızı belirleyen en önemli gösterge, aile ortamında öğrenilen sözlü veya sözsüz mesajlar olmaktadır.

Aile tarihsel gelişim içerisinde çeşitli değişiklik ve gelişmelere maruz kalmış olsa da, pek çok önemli fonksiyonunu olduğu gibi korumaktadır. Bu fonksiyonlardan en önemlileri, dünyaya çocuklar getirmek ve çocukların sosyalleşmelerini sağlamak, aile üyeleri arasında ekonomik işbirliği sağlamak, çocuk, karı-koca, ebeveyn gibi çeşitli anlamlı rollerin üstlenildiği bir zemin sağlamak ve üyelerinin yakın duygusal ilişki ihtiyaçlarını karşılamaktır. Daha da önemlisi, aile ortamı; aşk, bağlılık, ait olma, eğlence, mutluluk gibi çok daha derin ve doyurucu bazı duygusal deneyimlere de imkan sağlar. Aile üyeleri; birbirlerini dinleme, duyguların karşılıklı paylaşımı, destek ve güven verme yoluyla, birbirleriyle terapötik bir etkileşime de girmiş olurlar (Gladding, 2002).

Bir arada oluş şekillerinin çeşitliliği, yaşam stilleri ve yaşamın organize ediliş tarzı açısından, çeşitli aile tiplerinden söz etmek mümkündür. Toplumsal hayatta rastlanan en yaygın aile formları aşağıda yer almaktadır (Barker, 1986, Gladding, 2002 ; Eser, 2001).

1. Çekirdek Aile: Karı koca ve çocuklardan oluşan aileler, çekirdek aile olarak kabul edilmektedirler. Yüzyılın başında ortaya çıkan ve geleneksel geniş aileden farklı bir yapı gösteren çekirdek aile, çağın sosyal yapısının en önemli olgularından biri haline gelmiştir. Geleneksel geniş ailenin bağlayıcı ve babaerki yapısından kurtulma çabalarının bir sonucu olduğu gibi, değişen sosyoekonomik ve politik ilişkilerinde bir sonucudur.

2. Tek Ebeveynli Aile: Tek bir ebeveynle biyolojik veya evlat edinme yoluyla sahip olunan bir çocuktan meydana gelen aile yapısıdır. Ebeveyn boşanmış, dul veya hiç evlenmemiş olabilir.

3. Yeniden Evlenme Yoluyla Kurulan Aile: Ebeveynlerden en az birinin ikinci (veya daha fazla) evliliğini gerçekleştirdiği, ilk evliliklerden getirilen çocuklarında yer alabildiği evliliklerdir.

Bir arada oluş şekillerinin çeşitliliği, yaşam stilleri ve yaşamın organize edilmiş tarzı açısından, çeşitli aile tiplerinden söz etmek mümkündür. Toplumsal hayatta rastlanan en yaygın aile formları aşağıda yer almaktadır (Barker, 1986, Gladding, 2002 ; Eser, 2001).

Yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve geleneksel geniş aileden farklı bir yapı gösteren çekirdek aile, çağın sosyal yapısının en önemli olgularından biri haline gelmiştir. Bu olgu değişen sosyo-ekonomik ve politik ilişkilerin bir sonucudur. Geleneksel ailenin sunduğu bir takım avantajları yok ederken, kendi içinde yeniden yapılanmıştır (Eser, 2000).

Yukarıda yer alan ve sıklıkla rastlanan bu üç aile tipi üzerinde yapılabilecek diğer aile formları ise aşağıda yer aldığı şekilde gruplanabilir (Gladding, 2002 ; Barker, 1986):

1. Kariyer Birliktelikleri: Modern toplum yaşantısının doğurduğu bu tip ailelerde her iki eş de çalışmakta ve kariyer yapmaktadır. Yabancı toplumlarda kariyerin çocuktan önce geldiği manasına da sahip olan bu tip aileler, iş ortamında gelişebilmek için aileye gereksinim duymaktadırlar.

2. Çocuksuz Aileler: Bu tip aileler, çocuksuz bir hayatı tercih etmiş olan aileler olabilecekleri gibi, kısırlık veya geç evlilik gibi sebeplerle çocuksuz yaşayan ailelerdir. Aslında çocuksuz ailelerin, daha az stresli bir yaşam, daha az harcama gibi bazı avantajları olabilmektedir. Ancak, çocuksuz olmakla damgalanmak ve çocuk sahibi olmaları konusunda toplumsal baskılarla karşılaşmak gibi zorlukları da olabilmektedir.

3. Yaşlı Çiftlerin Oluşturduğu Aileler: 65 yaş civarı ve üstü çiftlerin oluşturduğu ailelerdir. Bu tip ailelerin odaklandığı konular genelde sağlık, emekliliğe uyum, dulluk, cinsel işlevsizlik, yetişkin çocuklarının problemleri, büyükanne-babalık ve uzun süreli evlilikleri olmaktadır. Bu tip aileler genellikle çocuklarını evlendirmiş ve torunlarının bakımını üstlenmiş yaşlı çiftlerden oluşmaktadır.

4. Çok Nesilli Aileler: Ev halkı, çocuklar, ebeveynler ve büyükanne-babadan oluşan, birkaç kuşağın bir arada olduğu aile yapısıdır. Ekonomik açıdan sağladığı

rahatlık ve tıbbi gereksinimlerin çoğalttığı bu tip aileler son yıllarda hızlı bir artış göstermektedir.

5. Gay ve Lezbiyen Çiftlerin Oluşturduğu Aileler: Bu aile yapısı ülkemizde henüz rastlanmayan bir aile yapısı olmakla beraber, dünya literatürüne girmiş bulunmaktadır (Gladding, 2002 ; Barker, 1986). Pek çok ülkede yasal olarak kabul gören bu aile yapısında, aynı cinsiyetten iki ebeveynin çocuklu veya çocuksuz olarak oluşturdukları aile yapısı kastedilmektedir. Çiftler evlat edinme, ilk evliliklerinden getirme veya yapay dölleme yollarıyla çocuk sahibi olabilmektedirler. Son yıllarda yapılan araştırmalar, bu tip çiftlerin eğitim seviyelerinin ve gelir düzeylerinin heteroseksüel çiftlerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak; bu çiftlerin oluşturduğu ailelerin toplumsal yaşantı içerisinde çok çeşitli sorunları var olmaktadır.

1.5 Sağlıklı Aile

Aileyle ilgili araştırmaların en çok yoğunlaştığı konulardan bir tanesi, sağlıklı ve sağlıksız ailenin özelliklerinin ortaya konulmasıdır. Sağlıklı ailenin özellikleri konusunda çok çeşitli görüşler ortaya atılmaktadır. Aile sürekli olarak değişen ve yeniden yapılanan bir sistemdir. Aynı zamanda aile daha geniş sosyal sistemlerle de sürekli etkileşim halindedir.

Aile sistemi, aile üyeleri arasındaki ilişki formlarının, güç ilişkisinin, aile üyelerinin tavırlarının, duygularının, değerlerinin ve davranışlarının toplamından meydana gelmektedir.

Sağlıklı ailelerin özelliklerinin ortaya konulabilmesi için, tüm bu özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir (Gladding, 2002).

Fleck (1980) sağlıklı aile fonksiyonlarını içeren beş parametre önermektedir:

1. Liderlik: Ebeveynlerin kişilik yapıları, çiftlerin evlilik birlikteliklerine ait özellikler, tamamlayıcı ebeveyn rollerine sahip olabilmek, ebeveynlerin güç ve disiplin yöntemlerini kullanımlarının sonucudur.

2. Aile Sınırları: Ego sınırları, jenerasyon sınırları ve aile-toplum sınırlarını içerir.

3. Sevgi: Bireyler arası yakın duygusal ilişkiler, aile içi denge, aile üyelerinin birbirlerinin duygularına karşı toleransları ve duygusallık kavramlarını içerir.

4. İletişim: Aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumlulukları, üyelerin birbirlerine karşı sergiledikleri sözlü ve sözsüz iletişimin miktarı, aile üyelerinin kendilerini ifade ediş tarzları, konuşmaların sentaksı ve netliği, aile üyelerinin soyut ve metaforik düşünce yapılarının doğasıdır.

5. Görev/Amaç Performansı: Ailenin; üyelerinin bakımını üstlenmesi, davranış kontrolü ve rehberlik, akran ilişkileri ve bu konuda ailenin onlara sağladığı yol göstericilik, boş zaman aktiviteleri, ailenin krizle başa çıkma yolları ve aileden ayrılan bireylerin yeni hayatlarına uyumları konularını içerir.

Gladding'e göre (2002) sağlıklı ailenin genel karakteristiklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

1. Aile üyelerinin birbirlerine ve aileye bağlı olması.
2. Aile üyelerinin birbirlerine minnettarlık duyuyor olması.
3. Birlikte zaman geçirmeye istekli olmaları.
4. Aile içerisinde etkili iletişim örüntülerinin varlığı.
5. Kriz durumlarında pozitif davranabilme yeteneği.
6. Aile üyelerinin birbirlerini cesaretlendirmeleri, desteklemeleri.
7. Aile üyelerinin birbirlerinin rol beklentilerine uygun davranabilmeleri.

Toplumda çeşitli aile organizasyon biçimleri yer almaktadır. Çeşitli durumlar karşısında hepsinin kendine göre avantajları olabilir. Örneğin, herhangi bir kriz durumunda katı yapılı bir aile, gevşek yapılı bir aileden daha iyi cevap verebilir. Aynı şekilde gevşek yapılı bir ailede, eğlence ile ilgili daha olumlu ve başarılı bir plan yapabilir.

En yaygın dört aile organizasyon biçimi aşağıda yer almaktadır

1. Kapalı Aileler:

Bu aile yapısı geleneksel aileler olarak tanımlanırlar. Aile içerisinde belirgin bir güç hiyerarşisi ve gücü elinde bulunduran bir lider vardır. Lider genelde anne ya da daha çok babadır. Ebeveynlik daha çok geleneksel yapının uzantısı olan otoriteye dayanır. Aile içinde ki kurallar açık ve kesindir. Kurallarda esneme ya da var olan koşullara göre değişim göstermeyle karşılaşılmaz. Aile bireylerinin ortalamadan farklı sayılabilecek beklenti ve istekleri dirençle karşılanır. Bireyselleşmeye karşı tepki vardır ve grup olmaya yönelik bir talep vardır. Bu tip aileler dışarıdan gelecek yeni bilgi ve değişime kapalıdırlar. Aile üyeleri iç içedir ve ailenin yönetilmesi ebeveynlik rolleri üzerinden sağlanmaya çalışılır. Üyeler arası iletişim katı ve sınırlıdır. Bu nedenle bir aile üyesinin diğerlerinden yaşantısına dair bilgi saklaması gibi durumlar gözlenebilir (Nazlı, 2000, Ward 1997).

2. Açık Aileler:

Bu tip ailelerde hem bireysellik hem de grup olmaya önem verilir. Aile içi iletişim düzeyi yüksektir. Önemli kararlar tüm aile üyeleri tarafından alınır. Aile bireyleri birbirleri hakkında ki duygu ve düşüncelerini paylaşmakta özgürdür. Aile yeni fikirlere ve değişime açıktır. Koşullara göre hareket eder ve birbirlerini desteklerler çıkar (Nazlı, 2000, Ward 1997).

3. Gelişi Güzel Aileler:

Bu aile yapısında bireyselleşme ön plana çıkartılır, her aile üyesinin düşünce ve duyguları önemsenir. Üyenin problem çözmesi kendi adına riskler alması teşvik edilir. Aile yapısı dikey yerine yatay bir hiyerarşiye sahiptir. Bu tip aileler bireyselleşme ve yaratıcılık yönleriyle olumlu olarak değerlendirilirken, ebeveynlik ve kurallar koymada sorun yaşarlar. Ailede önemli bir kriz oluşması durumunda krizin yönetilmesi ya da kimin yöneteceği hakkında zorluklar ortaya çıkar (Nazlı, 2000, Ward 1997).

4. Eşzamanlı Aileler:

Eş zamanlı ailelerde iletişim kapalıdır. Bu nedenle sözel olmayan iletişim çok önemlidir. Başarılı aile üyeleri sözel olmayan bu mesajları okuyabilecek beceriyi geliştirirler. Eş zamanlı ailelerde çocuklar rutin ve düzenli bir ortam içinde güvenli ve ait olma duygularıyla yaşarlar. Ebeveynlerin iletişimi doğrudan ve açık olmadığı için bunları anlamak çok zordur. Bu tip ailelerde etkileşim az olduğu için samimiyetlik duygularını kaybetmişlerdir. Yine de bu tip aileler çocuklarına güvenlik ve ait olma duygularını yaşatmaya çalışırlar. Eğer ailede büyük bir değişim ortaya çıkarsa üyeler bunu inkar etmeye çalışırlar. Eş zamanlı aileler sakinlik ve huzur istedikleri için inkar edemeyecekleri kadar büyük bir problem oluncaya kadar üyelerine yardımcı olmazlar çıkar (Nazlı, 2000, Ward 1997).

Sistem Teorisi çerçevesinde aileyi, aşağıda yer alan ana noktalar açısından değerlendirmek mümkündür (Rivett, Street, 2003 ; Segrin, 2004 ; Nazlı, 2000):

1. Sistem teorisine göre aile, sınırları ve alt sistemleri olan bir yapıya sahiptir.
2. Aile üyelerinden her birinin davranışı, diğeriyle karşılıklı etkileşimi neticesinde şekillenir.
3. Aile üyeleri, zaman içinde ailede gelişen kurallara uymak ve devam ettirmek zorundadır.
4. Bazen ailede değişim desteklenmekte (morfogenesis), bazen de önlenmektedir.
5. Ailenin dengesini koruması esastır (homeostazis).
6. Sistem içerisinde geri dönüşler yer almaktadır.
7. Eğer sistem değişime uyum sağlayamazsa, semptomlar gelişmeye başlar.

Fişek (1992), Aile Sistem Teorisi'ni baz alarak gerçekleştirdiği araştırmasında, Türk ailesinin otorite, güç ve statü ilişkilerinde aşırıya varan bir eğilimin ve hızlı değişimin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Ailede duygusal bağılılık oranı ise oldukça yüksek olarak tespit edilmiştir. Bu da ailenin herhangi bir sorunla karşı karşıya geldiği zaman bir araya gelmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durumda ailenin önemli değerlerinden birisinin ailenin birbirine bağılılığı olduğu düşünülebilir.

Kültürel farklılıklar açısından aile konusu ele alındığı zaman, farklı kültürlerdeki ailelerin, beklenilenin aksine farklılıklar değil, benzerlikler gösterdikleri, ailelerin kültürden kültüre, toplumdan topluma zannedildiği kadar değişmediği görülmektedir. Ailelerin aile yapılarını ortaya koyuş tarzları, içinde bulundukları kültüre özgü olarak değişiklikler gösterebilmektedir. Ancak; sağlıklı işleyen bir aileye özgü yapısal karakterler, şaşılacak derecede birbirine benzemektedir (DeFrain, Cook, Gonzales-Kruege, 2005).

2.6 Ailenin Yaşam Döngüsü

Aile kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde, çeşitli gelişimsel dönemleri yaşamasına "aile yaşam döngüsü" denir (Turan 1992:132) Bir başka tanıma göre aile yaşam döngüsü; aileyi zaman süreci içinde bir sistem olarak gösteren ve bir ailenin yaşamında önemli olan aşama ya da olaylar dizisidir (Goldenberg ve Goldenberg, 1990:14). Ailenin yaşam döngüsü modeli, aileyi yaşam döngüsüne sahip bir organizma gibi görmektedir (White 1991, s 50)

Becvar ve Becvar (1982:33-34) ailenin tıpkı kişilerin geçirdiği gelişim aşamaları gibi belli aşamalardan geçtiğini belirtmektedir. Aile üyeleri farklı aşamalarda farklı rol ve görevlere sahip olup, o aşamaya özgü aile sorunları ile de karşılaşabilir. Bu da aile işlevlerini etkileyen bir diğer husustur.

Becvar ve Becvar (1982, s33-36)'a göre ailenin yaşam döngüsü şu şekilde ele alınmaktadır:

Carter ve McGoldrick (1989)'e göre ailede yaşam döngüsünü şu şekilde ele alınmıştır:

Aile kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde, çeşitli gelişimsel dönemleri yaşamasına "aile yaşam döngüsü" denir (Turan 1992:132) Bir başka tanıma göre aile yaşam döngüsü; aileyi zaman süreci içinde bir sistem olarak gösteren ve bir ailenin yaşamında önemli olan aşama ya da olaylar dizisidir (Goldenberg ve Goldenberg, 1990, s14). Ailenin yaşam döngüsü modeli, aileyi yaşam döngüsüne sahip bir organizma gibi görmektedir (White 1991, s50)

Becvar ve Becvar (1982:33-34) ailenin tıpkı kişilerin geçirdiği gelişim aşamaları gibi belli aşamalardan geçtiğini belirtmektedir. Aile üyeleri farklı aşamalarda farklı rol ve görevlere sahip olup o aşamaya özgü aile sorunları ile de karşılaşabilir. Bu da aile işlevlerini etkileyen bir diğer husustur.

Becvar ve Becvar (1982, s33-36)'a göre ailenin yaşam döngüsü şu şekilde ele alınmaktadır:

Carter ve McGoldrick (1989)'e göre ailede yaşam döngüsünü şu şekilde ele alınmıştır:

<i>AŞAMALAR</i>	<i>GEÇİŞİN DUYGUSAL İŞLEMLERİ ANAHTAR PRENSİPLER</i>	<i>AİLE STATÜSÜNDE GELİŞİMSEL SÜREÇTE GEREKLİ OLAN İKİNCİL DEĞİŞİKLİKLER</i>
Bekar genç yetişkinlerin evden ayrılması	Kendisi için gerekli olan duygusal ve mali sorumlulukları kabul etme	a) Aile orijini ile ilişkilerinde farklılaşma, b) Yakın arkadaş ilişkileri geliştirme, c) Çalışma ve mali yaşamda bağımsızlığın kazanılması.
Evlilik yoluyla aileyi katılma; yeni bir çift oluşturma	Yeni sisteme bağlanma	a) Evlilik sistemini oluşturma, b) Genişleyen aile ve arkadaşlarla ilişkileri düzenleme
Genç çocuklu aileler	Sisteme yeni üyelerin kabul edilmesi	a) Aile sisteminde çocuk(lara) yer açmak için ayarlama yapmak, b) Çocuk büyütme, para kazanma ve ev işlerinde sorumluluk alma, c) Genişleyen ailede ebeveynlik ve dede-ninelik rolleri için ilişkileri düzenleme.
Ergenleri olan aileler	Çocukların bağımsızlıkları ve büyük anne-babaların kırılganlıkları dahil	d) Ebeveyn-çocuk ilişkilerini, ergenlerin sistemin içine girip-çıkmasına izin verme yönünde değiştirme,

	ailelerin sınırlarında esnekliği artırma	e) Evliliğin orta dönemi ve iş sorunları üzerinde odaklaşma, f) Yaşlı ebeveynlerin bakımını üstlenme.
Gençlerin evden ayrılmaya başlaması ve yer değiştirmesi	Aile sistemine giriş ve çıkışları kabul etme	a) Evlilik sistemini bir çift olarak ele alma, b) Büyüyen çocuklar ve ebeveynler arasında yetişkin-yetişkine ilişki geliştirme, c) Üvey ve büyük çocuklar dahil ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, d) Sakatlar ve büyük anne-baba gibi ebeveynlerin ölümüyle baş etme
İleri dönemdeki aileler	Nesillere ait rollerdeki değişmeyi kabul etme	a) Fiziksel gerilemeye rağmen tek ve/veya çift olarak işlevselliği ve ilgileri sürdürme, b) Orta neslin rolleri için destek, c) Yaşlıların tecrübe ve yaşantıları için sistemde yer açma, onlara fazla işlev vermek için yaşlı nesli destekleme, d) Eşin, çocukların ve diğer arkadaşların ölümü ile başetme ve kendi ölümü için hazırlık yapmak. Yaşamı gözden geçirme ve bütünleşme.

Tablo 1: Aile Yaşam Döngüsü Carter ve McGoldrick (1989).

Ailenin gelişimsel aşamaları ile işlevleri arasında bir ilişki olduğu tahmin edilmektedir (Boss ve diğ. 1993, s227, Burr ve diğ. 1979, s 534, Haley 1973, aktaran Gülerce 1996, s 19; Terkelsen 1980, aktaran Gülerce 1996, s17; Carter ve McGoldrick 1989: 4;).

Aile terapisi perspektifinden bakıldığında, anksiyete veya depresyon gibi çeşitli semptomlar, aile yaşam döngüsünün doğal seyrinde meydana gelen bir kesinti veya alt-üst olma neticesinde ortaya çıkmaktadır. Böylece aile fonksiyonlarında bozulmalar meydana gelmektedir (Goldernberg, Goldernberg, 1985).

Optimal aile fonksiyonlarının birkaç farklı bölümünün yeterince yerine getirilmemesi nedeniyle, sağlıklı veya diğer bir deyişle, fonksiyonelsiz aileler oluşabilir. Aslında stres aile hayatının bir parçasıdır. Geçmişten bu güne uzanan veya halihazırda meydana gelmiş stres faktörleri olabileceği gibi, yaşlanma gibi önceden kestirilebilir veya ölüm gibi beklenmedik yaşam krizleri her an ortaya çıkabilir. Beklenen stres faktörleri, çocuklar, ekonomi, zaman v.b. kaynaklı olarak, gelişimsel veya durumsal olarak ortaya çıkabilir. Beklenilmeyen stres kaynakları ise, ailenin kontrolü dışında ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkarlar ve hayal kırıklıkları ve travmalar yaratabilirler. Hayal kırıklığı veya travmanın derecesi, kişisel kayıpların miktarı ve hayatta ne gibi değişimlere yol açtığı ile ilgilidir ve aile ile ilgilenen danışmanın, aileye yönelik değerlendirmeleri esnasında, bu kritik faktörleri göz önünde bulundurması önemlidir. Tüm bu stres kaynakları ailenin dengesini bozar.

Aile yaşam döngüsünün evreleriyle, doyum arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda, yaşam döngüsünün belli dönemlerinde doyum düzeyinin değiştiği ortaya konulmuştur. Evlilik ve aile doyumunun hızla düştüğü dönem çocukların evden ayrıldıkları dönem olarak tespit edilmiştir. Ancak son çocuğun evden ayrılmasından sonraki döneme uyum sağlandıktan sonra ise (*postparental*), evlilikten alınan doyum artmaktadır. Evlilik doyumunun en düşük olduğu dönem ise, ergenlerin evde olduğu dönem olarak görünmektedir. Bu dönemde hem kadının, hem de erkeğin evlilikten aldıkları doyum düşük tespit edilmektedir. Kadın ve erkek için evlilik doyum, boş yuva ya da emeklilik dönemi denilen dönemde artmaktadır. Evliliğin ilk yıllarında, çocuk yetiştirme ve ergenlik döneminde, uyum daha düşüktür (Mc Cubin, 1990).

Özellikle ergenlik döneminde evlilik doyumunun azalma nedeni evde bulunan çocuğun ergenlik krizi ile aile baskısının yanı sıra, ebeveynlerin orta yaş

döneminde olması ve büyük anne ve büyük babaların yaşları ve sağlık sorunları nedeni ile ailenin yoğun bir stres altında olmasıdır.

Diğer bir nedense bir sistem olan ailede değişim ve kural dayatmaları anne babadan çocuğa doğruyken, ergenden aileye doğru yeni istek, beklenti ve kuralların dayatılması sürecinde ailenin bu yeni döneme uyum sağlayamamasıdır.

Lawson'a göre (1989) yaşam döngüsünün farklı evrelerinde boşanma düşünceleri ortaya çıkabilmekte ve bu düşünceler evrelere göre farklılaşabilmektedir. Boşanma fikri bazı evrelerde daha sık ve yoğun düşünülürken bazı evrelerde bu düşüncede azalma görülebilmektedir. Erkeklerin yaklaşık %13'ü, kadınların ise %16'sı eşinden boşanmayı düşünmekte ve bunlar genellikle evliliklerinden doyum sağlayamamaktadırlar. Yaşam döngülerinin bütün dönemlerinde kadınların erkeklere oranla daha fazla boşanmayı düşündükleri belirtilmektedir. Çocukların okul öncesi ve çocukların evden ayrıldıkları dönemde, çiftlerin boşanma düşünceleri daha fazla olabilir. Çiftler yaşam döngülerinde çocukların okula başlaması ve çocukların evden ayrılması evreleri arasında, daha az boşanma düşüncesine rastlanmaktadır. Bunun nedeni olarak çocukların okul yaşantılarının olumsuz etkilenmesini önleme düşüncesi olabilir. Ülkemizde boşanma yılına bakıldığında; Türkiye'de boşanmaların yüzde 44.89'unun evliliğin ilk 5 yılı içinde meydana geldiği görülmektedir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005).

Aile yaşam döngüsü içerisindeki en zor dönem, çiftin çocuk sahibi olduğu dönemdir. Dünyaya gelen yeni üye, evlilik ilişkisini her açıdan etkiler. Duygusal odaklanma, bireysel ihtiyaçlardan ve eşlerin birbirlerine odaklanmalarından ziyade, ailenin yeni üyesi üzerinde toplanır. Boş zaman ilgileri, maddi durum, aile içi ilişkiler değişir. Araştırmalar, evlilik doyumunun ilk bebeğin doğumundan itibaren azalmaya başladığını göstermektedir. Çiftler bebeğin bakımıyla ilgili pek çok işin üstesinden gelmek zorunda kalırlar, cinsel aktivitenin kalitesi azalır ve iletişimde bozulmalar başlar. Kadının doğum sonrası hormonal dengesinin değişmesi depresyona yol açabildiği gibi hem kadının hem de erkeğin yeni rollere ve sorumluluklara uyum sağlamakta zorlanması çift arasında bir çatışma kaynağına

dönüşmektedir. Araştırmalar, çiftin ebeveynliğe uyum sağlama süreci içerisinde evlilik problemlerinin ve boşanma oranlarının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde depresyona rastlanma sıklığı da dikkate değer bir şekilde artmaktadır. Bir anlamda ebeveyn rolünü üstlenen çift, ilişkilerinin geleceği konusunda risk almaktadırlar.

Dünyanın pek çok farklı kültüründe benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çocuğun doğumundan sonra evlilik doyumunda azalma ve eşler arasındaki çatışmalarda artış olduğunu doğrulamaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğu olan çiftlerin, yaşadıkları bu tür problemler üzerinde çalışırken, ebeveynliğe uyumun yarattığı zorlukların, evlilik bağına zayıflatması üzerinde çalışmak gerekmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan doyumsuzluğun azaltılmasında etkili yöntemlerden biri de çiftlerin problem çözme becerilerini arttırmaktır (Lower, 2005 ; Lawrence, Eldridge, Christensen, 1998 ; McCubin, 1990).

2.7. Aile İşlevselliği ve MC Master Modeli

McMaster Aile Fonksiyonları Modeli

McMaster modeli sistem yaklaşımına dayanır. Bu yaklaşımda aile, sistemler içinde sistemlerden oluşan ve diğer sistemlerle ilişkisi bulunan açık bir sistem olarak görülür. Dinamik aile grubunun eşsiz yüzü, bireylerin özelliklerine veya üye çiftleri arasındaki etkileşimlere indirgenemez. Aksine, açık ve kesin kurallar, üyelerin birbirlerinin davranışlarını yönettiği veya izlediği eylemler vardır. (Epstein, Bishop, Miller, Keitner, 1993, s.139)

Ailenin yapısal, örgütsel ve işlemsel örüntülerini anlamak için şu boyutlara odaklanılabilir:

1. Problem çözme
2. İletişim
3. Roller
4. Duygusal tepki verebilme

5. Gereken ilgiyi gösterme

6. Davranış kontrolü

Bu başlıklar altında ailenin temel özelliklerini öğrenmek mümkündür (Barker, 1986). McMaster aile fonksiyonları modeline uygun bir araç olan Aile Değerlendirme Ölçeğinde yukarıda sözü edilen boyutlara ilave olarak, “Genel Fonksiyonlar” başlığı altında yedinci bir boyut, ailelerin sağlıklı ya da sağlıklısız oluşunu ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir.

McMaster Aile Fonksiyonları Modeli ve alt boyutlarına ilişkin bilgiler şu şekilde özetlenebilir :(Bulut, 1990, s.6-8; Barker, 1986, 78-82; Fidaner, 1995, s.64-85, Epstein, Bishop, Miller, Keitner, 1993, s.141-153; Yıldız, 1997, s38-41).

2.7.1. Problem Çözme: Ailenin işlevlerinden biri karşılaştığı sorunları gerekli aşamalardan geçerek çözebilmesidir. Ailede sorunlar pratik ve duygusal olmak üzere başlıca iki tiptir:

1) Pratik sorunlar: Ailenin günlük gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik, daha çok para yönetimi, yaşanacak yerin seçimi gibi somut sorunlardır.

2) Duygusal sorunlar: Geçmişe ilişkin yaşantıların izlerini taşıyan, daha karmaşık sorunlardır. Her ailede yapılması gereken işler vardır. Bunlar; yeme, içme, barınma, eğitim gibi her ailenin bireylerinin temel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik temel işler; ailenin gelişimsel aşamalarında ortaya çıkan sorunların çözümü, gerektiğinde kuralların ve kalıpların değiştirilmesi gibi gelişimsel işler; hastalık, ölüm, iş kaybı, yangın vb. durumlarda krizle başa çıkmaya yönelik işlerdir. Bütün bu işlerde hem pratik hem de duygusal yükler vardır. Pratik sorunların üstesinden gelemeyen ailede duygusal boyutun tanımlanması ve çözümlenmesi genellikle zordur.

İyi işlev gören, problemlerini çözebilen ailede herhangi bir sorunun çözümü şu evrelerden geçer;

- Önce problem tanımlanır,
- Seçenekler ortaya konur,
- Seçeneklerden biri benimsenir,
- Eyleme geçilir,
- Zaman zaman durum değerlendirilir.

Sorunlarla başa çıkma kapasitesi genellikle bir ailenin uyum düzeyinin göstergesidir. Her ailede çözümünde az ya da çok enerji gerektiren sorunlar ve kriz dönemleri olabilir. Kriz sonrasında ise bazı aileler eski dengesine ulaşırken, bazılarında önemli yapısal ve işlevsel değişiklikler ortaya çıkar. Yapılan çalışmalar ailelerin sorun çözme yeteneğinin sosyal sınıf, aile yapısı, ırk ve dinsel özellikler gibi etkenlerle ilişkili olmadığı, daha çok çevredeki diğer ailelerle paylaşılan sorun çözme stilleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Sorun çözme yeteneği yüksek olan aileler toplumsal dış dünya ile ilişkilerini grup olarak kuran ve sürdüren, günlük programları düzenli ve eşgüdümlü olan ailelerdir.

2.7.2. İletişim: Ailedeki bireylerin gerek kendi aralarında, gerekse dış ortamdan bilgi alışverişi “iletişim” olarak tanımlanabilir.

Ailede bireylerin açık, dolaysız ve karşılıklı bir iletişim kurabilme yeteneğinde olmaları beklenir. Hiç kimse uzun bir süre iletişim kurmadan kalamaz; aslında iletişim kurmamak bile bir iletişimdir. İletişim sadece bilgi aktarma aracı olmayıp, aynı zamanda bir alışveriştir. Ayrıca güç dengelerinin belirlenmesinde önemli bir rolü vardır (Barker, 1986).

İletişim özel ve sözel olmayan iki biçimde kurulabilir. Sözel iletişim sözcüklerle ifade edilenleri kapsarken, özel olmayan iletişimde ise jestler, mimikler ve ses tonu gibi öğeler konuşur. Bir ailede iletişim sorunu varsa duygusal tepkiler de sağlıklı olmayabilir.

Açık-doğrudan, açık-dolaylı, maskeli-doğrudan ve maskeli-dolaylı olmak üzere dört tür iletişim stili olduğu bilinir. Sağlıklı ailelerde açık-doğrudan iletişim görülür.

2.7.3. Roller: Aile içi roller, işlerin nasıl paylaşılıp yürütüldüğünü belirleyen davranış kalıpları olarak tanımlanabilir.

Ailede, günlük işlerin yürütülmesini sağlayan “pratik roller” ve gelişme, destek, yetişkin cinsel doyumu kapsayan “duygusal roller” tanımlanmıştır. Zorunlu işlerin yürütülmesini sağlayan rollerin yanı sıra denge amaçlı, daha karmaşık roller de belirlenmiştir.

Aile bireylerinin; para kazanma, evi yönetme, ana-babalık etme, sevgili, arkadaş vb. en az birkaç rolü vardır. Ailedeki işlevlerin sağlıklı yürütülebilmesi, büyük ölçüde, bireylerin rollerini benimsemeleri ve uygulayabilmeleri ile ilişkilidir. Bu roller daha çok günlük işlerin yürütülmesi ve paylaşımı sırasında belirlenir. Uygun ya da uygunsuz paylaşım olabileceği gibi, otokratik ya da demokratik paylaşım özellikleri de bulunabilir.

Ailedeki rollerin paylaşımında ailenin içinde bulunduğu kültürün etkili olduğu görülür. En uygun rol dağılımı, bireylerin içinde bulunduğu kültürle çok çelişmeyen, bireyler tarafından kabul gören, fonksiyonel olan paylaşımıdır.

Roller arasındaki kesin sınırların veya belirsizliğin bulunması sorun kaynağı olabilir. Genellikle anne-baba-çocuk ilişkisinde geleneksel sınırların özellikleri; baba-çocuk arasında sınırlı, anne-çocuk arasında daha içiçe bir ilişki biçiminde görünür. Gerek bireyler, gerekse roller arasındaki sınırların özelliği o ailenin bireyselleşme düzeyi hakkında da bilgi verir.

2.7.4. Duygusal Tepki Verme: Aile bireylerinin duygusal tonu olan yaşantılara uygun nitelik ve dozda tepki verme yetisini kapsayan boyuttur.

Birey ailede haz alma, sevgi, kabullenme gibi olumlu duygularının yanı sıra özellikle önemli durumlarda üzüntü, öfke, elem gibi duyguları

yaşayabilmelidir. Ailenin duygusal tepkilerini belirlemede kültürel ve toplumsal yerel özelliklerin önemli rol oynadığı görülür. Duygusal tepkiler, sözel ve sözel olmayan yollarla ifade edilir.

Duygusal tepkiler iki grupta ele alınır: Bunlardan birincisi; samimiyet, destek, sevgi, mutluluk, şefkat, hoşnutluk ve teselli gibi duygulardan meydana gelen “iyi duygular” olup, aile bireylerinin insanoğlunun hoşlanarak yaşayabileceği tüm duygusal süreçleri kapsar. İkinci grup ise ortaya çıkan aksiliklerde koşullara uygun olarak gösterilen kızgınlık, korku, depresyon, hayal kırıklığı, üzüntü gibi duygusal tepkiler içerir.

Fonksiyonlarını yerine getirebilen ailelerde sözlü ya da davranışsal tepkilerin kalite ve yoğunluğunda uyarana uygunluk vardır. Sağlıklı ailede sözlü ya da davranışsal tepkiler uygun ve çeşitlidir. Fonksiyonları sağlıklı olmayan ailede ise duygusal tepkiler nitelik ve nicelik açısından bozulmuş ve çoğu kez öfke ve üzüntü gibi bir kaç başlığa inmiştir. Duygusal tepkilerin niceliğinin bozulduğu durumlarda bireylerin duygu ifadelerinin çok kısıtlandığı görülür. Bazı ailelerde ise tepkiler bombardıman halinde yaşanır.

2.7.5. Gereken İlgiyi Gösterme: Aile bireylerinin birbirlerinin ilgi ve etkinliklerine katılmaları, duygusal destekleri duygusal katılım olarak değerlendirilir. Aile bireylerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. Duygusal katılım çeşitli düzeylerde olabilir. Bunlar:

Katılımın olmaması: Burada aile bireylerinin ilgilenmeyip sadece pratik işleri yürüttükleri izlenir.

Zorunlu katılım: Aile bireylerinin birbirlerinin etkinliklerine entelektüel düzeyde katıldıklarına ilişkin bazı ipuçları olmakla beraber bireylerin birbirlerine duygusal yatırımları yoktur.

Narsistik katılım: Ben merkezci düzeyde katılım vardır; kişi kendi duygusal gereksinimlerini karşılamak üzere diğerleri ile ilgilenir.

Empatik katılım: Bireyler birbirlerinin yaşamı ve etkinlikleriyle derin bir şekilde empati yapabilme yeteneğindedirler.

Aşırı katılım: Aşırı koruyuculuğu kapsar.

Sembiyotik katılım: İki ya da daha fazla aile bireyi arasındaki sınırların bulanık ve ilişkilerin yoğun olması söz konusudur.

Katı aile kuralları duygu ifadelerini kısıtlar. Sağlıklı ailelerde empatik katılım, orta düzeyde ilgilenme görülürken, sağlıklı ailelerde sembiyotik katılım ya da katılımın olmadığı görülür.

2.7.6. Davranış Kontrolü: Aile üyelerinin davranış standartlarını belirlemesi ve disiplin sağlama şekillerini içeren bu boyut, aynı zamanda aile içinde kullanılacak iletişim biçimlerinin belirlenmesinde hangi yolun seçileceğine ilişkin durumları da kapsar. Davranış kontrolüyle ilgili aile içinde karşılaşılabilecek üç alan vardır. Bunlar; fiziksel açıdan edildiği durumlar ve aile içinde ve dışında kişiler arası sosyalizasyon davranışı içeren durumlardır.

Bu alanda ailenin koyduğu standartlar veya kurallarla ilgili dört tip davranış yaklaşımı bulunur; katı, esnek, müdahaleci olmayan ve karmaşık davranış kontrolleridir. En etkili yaklaşım esnek davranış kontrolü iken, en etkisiz olanı karmaşık davranış kontrolü olarak görülmektedir.

2.7.7. Genel Fonksiyonlar: Diğer altı boyuta ek olarak onlardan farklı, ancak onları da kapsayan bir boyut olarak hazırlanmıştır.

2.7.8. Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılarak Yapılan Çalışmalar.

Ülkemizde aile değerlendirme ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak ergenler ve aileleri üzerinde odaklanmıştır. Boşanma ve aile işlevsellik düzeyi hakkında yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

1994 yılında yapılan bir çalışma intihar girişiminde bulunan, intihar girişimi olmayan depresif ve normal bireyleri, aynı zamanda ailelerini, aile işlevlerini algılama açısından karşılaştırmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği'nin kullanıldığı çalışmada, intihar girişimi grubu, aile işlevlerini gerek depresif gerekse normal

gruptan daha bozuk algılamaktadır. Üç grubun aileleri karşılaştırıldığında, aileler arası anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. İntihar girişimi olan ve olmayan depresif ve normal bireyler diğer aile üyeleri ile karşılaştırıldığında intihar girişimi grubunda problem çözme, iletişim, duygusal tepki verme ve genel fonksiyonlar alt testleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Girişimi olmayan depresif grup diğer aile üyelerinden anlamlı olarak duygusal tepki verme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar alt testinde işlevleri bozuk algılamaktadır. Normal grupta ise diğer aile üyeleri karşılaştırıldığında alt testler açısından anlamlı bir farklılık saptanamamıştır (Palabıyıkoglu, Azizoglu, Özayar, Berksun, 1994, s114).

2001 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmada ergenlerin ailelerinin bazı değişkenler açısından aile işlevleri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Burdur ili ortaöğretim ve liselerine devam eden 346 öğrenci (163 kız, 183 erkek) oluşturmuştur. Sonuçta, içe dönüklük ve dışa dönüklük özellikleri ile yalnızca gereken ilgiyi gösterme basamağının anlamlı olduğu, sağlıklı aile çocuklarının daha dışa dönük olduğu, cinsiyet ve evlilik durumunun içe dönüklük ve dışa dönüklüğü etkilemediği bulunmuştur. Evlilik durumuna göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı farklar görülmüş, evli olan ailelerin boşanmış veya ayrı yaşayanlara göre bu basamaklarda daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları, ebeveynlerinden biri ölmüş olan gençlerin ebeveynleri boşanmış olanlara göre problem çözme ve iletişimde daha sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Doğum sırası içe ve dışa dönüklüğü etkilememiş, geliri 100 milyon TL ve altında olan ailelerin ise daha az dışa dönük oldukları bulunmuştur (Ökte, 2001).

Şimşek (2005, s79)'in lise öğrencilerinde intihar girişim yaygınlığı ve ilişkili ailesel faktörlerin belirlenmesi amacıyla 10. ve 11. sınıflardan 359 lise öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmasının sonucunda öğrencilerin % 20,5'nin geçmişte intihar düşündüğü ve %6'sının girişimde bulunduğu, intihar düşüncesi ve girişimi olan öğrencilerin, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin tüm alt boyutlarında 2'nin üzerinde puan aldıkları yani aile işlevlerinde sağlıksızlık olduğu tespit edilmiştir.

2008 yılında ülkemizde yapılan bir çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından

incelemektir. Araştırma sonucunda Aile Değerlendirme Ölçeğinin tüm alt boyutları ile depresyon puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile işlevlerinde sağlıksıza doğru bir gidiş oldukça depresyon puanları artmaktadır (Otlu, 2008, s30).

2010 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmada 14-18 yaş aralığında bulunan ergenlerde görülen kuraldışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörleri (anne-babanın alkol kullanma durumu, ev içi şiddet, ebeveyn çatışması vs.) ve yaşam kalitesi (yüksek-düşük) açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma 9, 10, 11 ve 12. sınıfa devam eden 695 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından sağlıksız işlev gösteren aileye sahip ergenler, sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenlere kıyasla kuraldışı davranışları daha yüksek oranda göstermektedir.

Bunun yanında geniş aileye sahip olan, anne-baba eğitim düzeyi yüksek olan, gelir düzeyi yüksek olan, anne-babası alkol kullanan, anne-babası sık sık kavga eden, aile içi şiddet gören, anne-babasından ilgi, sevgi görmeyen, ebeveyni otoriter tutuma sahip, ailesinde ruhsal hastalığa sahip kişi ya da kişiler olan, ailesinde herhangi bir suçtan ceza almış kişi ya da kişiler olan ve yaşam kalitesi düşük olan ergenler arasında kuraldışı davranışların görülme sıklığı daha fazla bulunmuştur. Buna karşın, anne babaların birliktelik durumuna göre ve ailenin göç etme durumuna göre ergenlerin kural dışı puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır (Bulut, 2010:i-ii).

Kabasakal (2001), uyum sorunlu çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisini incelemiştir. Örnekleme, 80 deney grubu (uyum sorunlu çocukların anneleri) ve 40 kontrol grubu (uyum sorunu olmayan çocukların anneleri) olmak üzere toplam 120 anne oluşturmıştır. Deney grubu anneler, 8'er kişilik gruplar halinde on oturumluk eğitimlere katılmışlardır. Sonucunda uyum sorunlu çocukların ailelerinin de sağlıksız işlevler gösterdikleri, uyum sorunu olmayanların ise aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır. Eğitim sonunda, deney grubunun sağlıksız aile işlevlerinde iyileşmelerin olduğu, son test uygulamasından sonra deney

grubunun da kontrol grubu düzeyinde sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları bulunmuştur.

2009 yılında ülkemizde yapılmış bir araştırmanın amacı, ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevlerinin incelenmesidir. Bu çalışma, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Adıyaman İlinde bulunan 4 genel lisede toplam 504 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Çalışmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması 16,70'dir. Araştırmanın sonucuna göre, ergenlerde duygusal yalnızlığın aile ilişkileri alt boyutunu en fazla yordayan değişkenlerin genel işlevler, duygusal tepki verebilme ve problem çözme alt boyutları olduğu; romantik ilişkiler alt boyutunu, sadece genel işlevler alt boyutunun yordadığı ve sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunu ise genel işlevler ve gereken ilgiyi gösterebilme alt boyutlarının yordadığı görülmüştür. Aile işlevlerinin diğer üç boyutunun (iletişim, rol dağılımı ve davranış kontrolü) ise sosyal ve duygusal yalnızlığı yordayacak kadar anlamlı olmadığı görülmüştür (Özatça, 2009).

Aile işlevleri ve psikopatoloji arasında ki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda mevcuttur.

Özdemir ve arkadaşları (1996) tarafından yapılan çalışmada psikotik tanı konan üyeye sahip ailelerin, aile işlevleri ve sosyodemografik bilgileri içeren anket formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Sonucunda genel olarak psikiyatrik bozukluğu olan hastaya sahip ailelerin aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır.

Ünal'ın (2002) yaptığı çalışmada bipolar affektif bozukluğu olan hasta eşlerinin aile işlevlerinin ne ölçüde sağlıklı olduğunun araştırılması amaçlanarak 54 bipolar affektif bozukluğu olan hasta ve eşi vaka grubunu oluşturmuştur, 54 ruhsal bozukluğu olmayan hasta eşi ise kontrol grubunu oluşturur. Hasta eşlerine tanıtıcı bilgi formu Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmış ve vaka grubu ve kontrol grubu ADÖ' nün problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterebilme, genel işlevler ve davranış kontrolü alt boyutunda farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Bu fark duygusal tepki verme alt boyutunda görülmemiştir. Bulgular; hastalık ve olumsuz aile işlevleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

1986'da Miller ve arkadaşları tarafından yapılan benzer bir araştırmada psikiyatrik hastalığı bulunan 86 hasta ile 69 normal aile bireyi aile işlevleri açısından karşılaştırılmış ve majör depresyon, alkol bağımlılığı, uyum bozukluğu olan hastaların ailelerinin işlevleri normal ailelere göre daha sağlıklı bulunmuştur. Şizofreni ve bipolar bozukluğu olan hastaların aileleri ile normal ailelerin fonksiyonları arasında önemli bir farklılık bulunamamıştır (Doğan, 2006).

2.8. Boşanma

Tıpkı evlilik gibi boşanmada ikili ilişkilerde ortaya çıkan doğal bir olgudur. Boşanma olgusu daha çok yasal olarak ya da mekansal olarak ayrılmak olarak değerlendirilse de boşanmanın sosyal, ekonomik, duygusal bir çok boyutu bulunmaktadır. Bunlar arasında en belirgin ve anlaşılır olanı hukuksal boşanmadır. Ancak bireyin yeniden tam kapasite işlev görebilmesi ve boşanmadan sonra yeni ve sağlıklı bir yaşam kurabilmesi için boşanmanın diğer boyutlarını da tamamlamış olması gerekmektedir.

Hukuki bir kavram olarak ele alındığında boşanma; evlilik birliğinin mahkeme kararı ile kesinleşerek son bulmasıdır. Boşanma yasalar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin, yine yasalar çerçevesinde sona erdirilmesi, kadın ve erkeğin yeni bir evlilik yapacak şekilde hukuki bir kararla evliliklerini sona erdirmeleridir (Arkan 1992).

Boşanma aşamasında evliliğin çekici yönleri, yerini evlilik dışındaki çekici durumlara bırakabilmektedir. Başlangıçta evlilik ilişkisinden umulan kazançlar zamanla yerini boşanma sonrası süreçten sağlanacak kazançlara bırakmaktadır (akt. ASAGEM, 2002).

Boşanmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda bile boşanma sonrası sorunlar bitmemekte, aile bireyleri, diğer aileler ve yakınlar için yeni bir süreç başlamaktadır. Araştırmalar evlilikte ki sorunlu ilişkilerin, evlilik sonlandıktan sonra da çoğu zaman çocuklar aracılığı ile devam ettiğini bildirmektedir. Bu nedenle

boşanma bireyler için evlilik öncesi özgürlüğe ve tam bir kurtuluşa dönüşmemektedir (Yörükoğlu, 1997).

Teorisyenlerin boşanma için öne sürdüğü kuramlara göre boşanma düşüncesi evlilik sürecinde ortaya çıkmakta belirli aşamalardan sonra fiziksel ayrılık (örneğin evi terk etmek) hukuksal boşanma gerçekleşmektedir. Hukuksal boşanmanın ardından özellikle sosyal ve psikolojik boşanmayı gerçekleştirmek belli bir süreç almaktadır.

Ülkemizde aile ve çiftlere yönelik danışmanlık ve psikoterapi hizmetlerinin ağırlıklı olarak çiftin yeniden bir araya gelmesine yönelik olduğu göze çarpmaktadır. Ancak bazı evliliklerde birliktelik sürdürmek imkansız hale gelebilmekte ve evliliği sürdürmektense boşanma her iki taraf içinde daha yaralı olabilmektedir. Aile danışmanları ve terapistlerinin bu noktada yapması gereken çiftin ilişkilerini sağlıklı bir şekilde değerlendirmelerini sağlamalarına yardımcı olarak gerekirse çifti sağlıklı boşanma sürecine hazırlamak olmalıdır.

Çifte yönelik sunulan sağlıklı boşanma danışmanlığı, bireye yönelik boşanma süreci ve sonrası danışmanlık hizmetleri kişilerin boşanma sürecinde ve sonrasında ki yaşamlarına uyumu kolaylaştırarak, ortaya çıkabilecek olası psikolojik problemleri önleyebileceği gibi bireylerin sonraki ilişkilerinde aynı hataları yapmalarını engelleyebilmektedir.

Evlilik gibi boşanmanın da nasıl ne şekilde hatta kimin tarafından talep edilebileceği, çağa, topluma, dini yapıya, hukuksal haklara bağlı olarak değişim göstermektedir. Boşanma sürecinde toplumsal kabuller bireyin davranışlarını şekillendirmektedir.

Kersten (1990) evlilik sorunlarında yaşanan aşamaları incelediği çalışmasında, ilişkilerinde problem yaşayan 49 eşle yaptığı ayrıntılı görüşmeler sonucunda, bireylerin evlilik problemleri açısından üç aşamadan geçtiklerini belirlemiştir. İlk aşamada eşler beklentilerinin karşılanmaması nedeni ile hayal

kırıklığı yaşamaktadırlar. Aynı zamanda birbirlerini olumsuz şekilde değerlendirmeye başlamakta, ancak eşini hoşnut etme ve problemleri çözümü çabaları devam etmektedir. İkinci aşamada bireyler, evliliğin getirdiği kazanç ve kayıpları değerlendirmektedirler. Eşler, kalma ve ayrılma düşünceleri arasında gidip gelmektedirler. Evliliğe ilişkin umutlar devam etmesine rağmen, şüpheler de başlamaktadır. Son aşamada ise evliliğin sona erebileceği düşüncesi egemen olmakta ve problemlerden kaçınma, eşinden fiziksel olarak uzaklaşma gibi davranışlar görülmektedir. Bu noktada eşlere çatışma çözümü, iletişim becerileri ve problem çözme becerileri gibi konularda yapılan yardımların gerekliliği önem kazanmaktadır.

Weiten (1986) evlilikte sıklıkla rastlanan ve çatışmaya neden olan sorunları şu şekilde belirlemiştir:

1. Evliliğe yönelik gerçekçi olmayan mutluluk beklentileri.
2. Eşlerin birbirlerinden farklı rol beklentilerine sahip olmaları (kimin yemekleri yapacağına, kimin ev dışında çalışacağına, kararları kimin alacağına dair v.b.).
3. Evliliğe ilişkin ekonomik sorunlar (mevcut paranın nereye harcanacağı çatışmaları).
4. Yetersiz iletişim.
5. Akrabalara ilişkin sorunlar (özellikle eşlerden birinin ebeveynlerine maddi yada duygusal açıdan bağlı olmasından kaynaklanan problemler).
6. Cinsel sorunlar.
7. Eşler arasında çocukların büyütülmesi ve disiplini ile ilgili fikir ayrılıkları.
8. Eşlerden birinin yeni ilgi alanları geliştirmesi, yeni bir ortam veya arkadaşlıklar kurması ve diğer eşin buna uyum sağlayamaması, eşlerin birbirlerinden farklı yönlerde kendilerini geliştirmeleri.
9. Diğer sık rastlanan sorunlar: Kıskançlık, sadakatsizlik, yerme, dırdır, patronluk taslama, başatlık, aşkın bitmesi, benmerkezcilik v.b.

Kaynaklar Amerika'daki ilk evliliklerin yaklaşık yarısının boşanma veya boşanma olmaksızın sürekli ayrı yaşama ile sonuçlandığını göstermektedir (Cherlin, 1992; akt., Wang ve Amato, 2000; Collins, Ellickson ve Klein, 2007). Boşanma

sayılarındaki ciddi artış diğer endüstrileşmiş toplumlar için de rapor edilmektedir (Kalmijn, De Graaf ve Poortman, 2004).

Ekonomik güçlükler, sağlık sorunları, işsizlik, alkol, kumar ve uyuşturucu madde kullanımı, çocuklara ve eşlerin ailelerine ilişkin sorunlar, ilgisizlik, kıskançlık, aile sadakatini bozma vb. gibi pek çok değişkenin eşler arasındaki anlaşmazlıkla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, eşler arasındaki yaş farkı, çocuk sayısı, kadının çalışıp çalışmaması, eşlerin evliliklerinin ideal evlilik anlayışlarına uygun olup olmama derecesi ile evlilikte yaşanan çatışma düzeyinin ilişkili olduğu bilinmektedir (Tümer, 1998).

İyi evlilikleri olan insanlar için boşanma; bir kriz, kaynakların kaybı ve psikolojik iyilik halinde bir düşme olarak anlandırılırken (Kalmijn ve Monden, 2006), kötü evlilikleri olan kişiler için boşanmanın hem olumlu hem de olumsuz etkileri olacaktır. Diğer bir anlatımla kötü evliliği olan kişiler boşanmayla bir kriz yaşayacaklar, kaynaklarını kaybedecekler ancak diğer taraftan bir kurtulma veya rahatlama yaşayacaklardır (Kalmijn ve Monden, 2006).

Kalmijn, De Graaf ve Poortman (2004) tarafından yapılan bir araştırmada evlenme yaşı küçüldükçe boşanma olasılığının arttığı belirlenmiştir.

Çiftin çocuk sahibi olup olmamasının boşanma açısından bir risk taşıyıp taşımadığının incelendiği bir çalışmada (Kalmijn, De Graaf ve Poortman 2004), çocuksuz çiftlerin boşanma riskinin çocuklu çiftlerin boşanma riskinden daha fazla olduğu bulunmuştur.

Eşlerin eğitim düzeyinin boşanma üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu konusunda ise farklı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Kadınlarda eğitim düzeyi yükseldikçe boşanma riskinin arttığını gösteren çalışmaların (Kalmijn, De Graaf ve Poortman, 2004) yanı sıra, eğitim düzeyi yükseldikçe boşanma oranının azaldığını (Abalı, 2006) ve hatta boşanmaya ilişkin en sınırlayıcı tutumlara ve en düşük

boşanma oranına yüksek eğitimli kadınların sahip olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (Martin ve Parashar, 2006).

Gottman, Gortner ve arkadaşları, (1996) iki değişken boşanmayı %85.7 oranında kesin öngördüğünü bildirmişlerdir; 1) kocanın baskınlığı ve 2) kadının kötü duygusal muameleler hakkında bildirdikleri. Evlilik etkileşimi sırasında, kocanın aşışılmasının fazlalığı, kocanın mizahi anlayışının azlığı, kocanın doğal etkisinin azlığı, kadının savunmacılığı ve kadının mizahi anlayışının azlığı boşanmayı öngörmektedir (Gottman evlilik terapisi notları).

2.8.1. Dünyada Boşanma

Ailenin yapı taşı oluşturan evlilik ilişkilerinde, son yıllarda artan problemler ve meydana gelen boşanmalar, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Özellikle endüstriyel gelişmelerin hızlı yaşandığı ülkelerde boşanma ciddi bir sorun olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen araştırmalar, ilk evliliklerin %50'sinin, ikinci evliliklerin de %60'ının boşanmayla sonuçlandığını ortaya koymaktadır (Cornelius, 2004 ; Smith, Carlson, 1995).

Bundan 30 sene öncesine kadar Çin, Tayvan, Japonya, Kore gibi Asya ülkelerinde boşanma az rastlanır bir durum olarak karşımıza çıkmaktayken, son yıllarda bu ülkelerdeki boşanmalarında arttığı bildirilmektedir. Hindistan gibi bazı Asya ülkelerinde ise yavaşta olsa bir artış söz konusudur. Müslüman bir ülke olan Malezya'da ise, yeni yürürlüğe giren boşanma kanunları dolayısıyla boşanma oranlarında bir azalma meydana geldiği görülmektedir. (Huang, 2005).

Huang (2005); Çin, Tayvan, Japonya, Kore, Malezya, Hindistan gibi Asya ülkelerinde boşanma oranlarındaki artışı incelediği makalesinde, bu ülkelerdeki boşanma oranlarında meydana gelen artışı, hızlı ekonomik gelişme, şehirleşme, Asya ülkelerinde meydana gelen kültürel değişimler, bu ülkelerdeki kadının eğitim ve iş olanaklarının eskiye göre artmış olması, kadının ekonomik özgürlüğündeki artış, bu ülkelerde boşanma hukukunda meydana gelen yumuşama, eskiden aileler arasında

algılanan evliliğin gittikçe çift arasında algılanan bir sürece dönüşmesi, görücü usulü evliliklerin yerini romantik evliliklere bırakması olarak yorumlamaktadır. Ayrıca Huang (2005), doğu toplumlarında boşanmaların artmasını, doğu toplumlarına özgü geleneksel büyük ailenin ve bu ailenin, evli çiftin arasındaki çatışmalara müdahale etme özelliğinin artık yitirilmeye yüz tutmuş olmasına da bağlamaktadır.

Demografik göstergelerden biri olan, kaba boşanma oranlarının ülkemizdeki son on yıllık süreci değerlendirildiğinde, 1996 yılına kadar değişmeyen bir yapı, 1997 yılından 2000 yılına kadar bir azalma, 2000 yılında ise bir artış olduğu görülmektedir. 2000 yılı verilerine göre kaba boşanma oranı binde 0.53'dür (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005).

Kolektif toplumlardan bireysel toplumlara, gelişmiş toplumlardan az gelişmiş toplumlara kadar dünyanın genelinde boşanma olgusunun artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu artışta ekonomik, teknolojik değişme ve gelişmelerin bireysel mutluluğun ön plana çıkmasında büyük etkisi bulunmaktadır.

2.8.2. Türkiye’de Boşanma Olgusu

Son yıllarda ailelerin karşı karşıya oldukları sorunlar arasında boşanma ilk sıralarda gelmektedir. Son 20 yılla kadar boşanma önemli bir sorun olarak görülmemekle birlikte günümüzde boşanmaların artışta olduğu göze çarpmaktadır.

Boşanmaların artmasında temel değerlerde değişiklikler olması, endüstrileşmeye bağlı olarak kentlerde yaşamaya başlanması, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, kadın haklarında ve boşanmaya bakış açısındaki değişme, ekonomik zorluklar, tüketim kültürü ve bireyselliğin ön plana çıkarılması gibi faktörler etkin rol oynamıştır.

Diğer taraftan boşanma her zaman olumsuz olarak algılanmalıdır. Başka bir açıdan boşanmanın bir gelişmişlik göstergesi olduğunu savunabiliriz. Ülkemizde ki boşanma oranı %1 seviyelerindedir. Bu orandan yola çıkarak devam eden evliliklerin % 99' unun evliliklerinden memnun oldukları düşünülebilir. Evlilikten sonra bireysel

değişmeden, farklı sorunlara kadar çeşitli nedenlerle evlilikler kötüye gidebilir ancak toplumsal yapı, ekonomik nedenler, dinsel öğretiler, kadına ve boşanmaya yönelik olumsuz algı, bireylerin boşanmalarını engellemektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde boşanabilmek o ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda gelişmişliğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Başbakanlık Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVI) verilerine göre ülkemizdeki boşanma hem sayı olarak hem de oran olarak artmıştır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde boşanma oranı artmaktadır.

2.8.2.1 Türkiye’deki Boşanma İstatistikleri

Türkiye’de 1995-2005 yılları arasında gerçekleşen boşanmaların çeşitli özelliklerine ilişkin sayısal bazı veriler,

- 1- Türkiye’de 1995, 2000 ve 2005 yıllarında gerçekleşen boşanma sayısı sırasıyla 28875, 34862 ve 95895’dir.
- 2- 1995 yılında kaba boşanma hızı (belli bir yıl içinde her bin nüfus başına düşen boşanma sayısına kaba boşanma hızı denilmektedir) binde 0.48 iken, bu oran 2000 yılında binde 0.53’e, 2005 yılında ise binde 1.33’e yükselmiştir. Kaba boşanma hızı 2001 yılı ve daha sonrası için dalgalanmalar göstermekle birlikte hiçbir yıl binde 1’in altına düşmemiştir.
- 3- Hem 1995-2000 yılları arası verilerde, hem de 2001-2005 yılları arası verilerde, kadınlarda boşanmanın en çok gerçekleştiği yaşların 25-29, 20-24 ve 30-34 yaş grupları olduğu görülmektedir. Ancak 1995-2000 yılları arası ve 2001 yılı için sıralama yukarıdaki şekildeyken 2002-2005 yılları için sıralama 25-29, 30-34 ve 20-24 yaş grupları olarak değişmiştir. Erkeklerle bakıldığında ise hem 1995-2000 yılları hem de 2000-2005 yılları arasında boşanmanın en çok gerçekleştiği yaşların 25-29, 30-34 ve 35-39 yaş grupları olduğu görülmektedir.
- 4- Hem 1995-2000 hem de 2001-2005 yılları arasında gerçekleşen boşanmaların dörtte üçünde erkeğin yaşının kadının yaşından büyük olduğu görülmektedir (1995 yılında gerçekleşen boşanmaların %75.82’sinde, 2000 yılında

gerçekleşen boşanmaların %75.49'unda ve 2005 yılında gerçekleşen boşanmaların %75.74'ünde erkeğin yaşı kadından büyüktür).

- 5- Evlilik süresine göre boşanma sayılarına bakıldığında ise hem 1995-2000 döneminde hem de 2001-2005 yılları arasında boşanmanın en çok gerçekleştiği zamanın evliliğin ilk beş yılı olduğu görülmektedir (örneğin 1995 yılında gerçekleşen boşanmaların %46.5'i, 2000 yılında gerçekleşen boşanmaların %44.89'u, 2005 yılında gerçekleşen boşanmaların %42.47'si evliliğin ilk beş yılı içinde meydana gelmiştir).
- 6- Eğitim durumuna göre boşanma sayısına bakıldığında ise en çok yoğunluk ilkokul mezunu olan grupta olmak üzere lise ve ortaokul mezunlarının, ilkokul mezunları ile birlikte ilk üç sırada yer aldıkları görülmektedir.
- 7- Boşanma nedenlerine bakıldığında ise boşanma nedenlerinde ilk üç sıranın zaman içinde değişmediği anlaşılmaktadır. En önemli boşanma nedenleri sırasıyla geçimsizlik, terk ve zinadır (1995, 2000 ve 2005 yıllarında, geçimsizlik, terk ve zina nedeniyle gerçekleşen boşanmaların oranları şu şekildedir: 1995 yılı için geçimsizlik %93.84, terk %2.20, zina %0.61'dir. 2000 yılı için geçimsizlik %94.21, terk %1.70, zina %0.38'dir. 2005 yılı için geçimsizlik %95.93, terk %0.27 ve zina %0.07'dir)
- 8- Boşanmalar en çok İstanbul, İzmir, Balıkesir, Manisa, Tekirdağ, Aydın, Bursa, Çanakkale'nin yer aldığı birinci bölgede yaşanmaktadır.
- 9- Boşanmanın en düşük olduğu bölge ise Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da ki illerdir.
- 10- Boşanma nedenlerine bakıldığında sırayla şiddetli geçimsizlik, terk ve zina yer almaktadır.
- 11- Boşanmaların %45'i çocuksuz, %25'i tek çocuklu, % 17'si iki çocuklu ailelerde gerçekleşmektedir. (Devlet İstatistik Enstitüsü (2002), Türkiye İstatistik Kurumu (2007b).

2012 yılının I. Döneminde (Ocak-Şubat-Mart), evlenme sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre % 7,9 artarak 107 942'ye yükselmiştir. Evlenme sayısında en fazla artış % 21,3 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndedir. Evlenme sayısının düştüğü tek

bölge olan Batı Karadeniz Bölgesi'nde ise %3,1'lik bir azalış söz konusudur Türkiye İstatistik Kurumu (2012).

İlk kez evlenen çiftler arasındaki ortalama yaş farkı 3,4'tür. 2012 yılı I. Dönem verilerine göre ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26,3, kadınlar için 22,9'dur. Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı 3,4'tür. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması, 1. Düzey'e göre en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27,1, kadınlarda 23,8 ile İstanbul Bölgesi'nde görülmektedir. En düşük ortalama ilk evlenme yaşı ise erkeklerde 25,4 ile Batı Karadeniz, kadınlarda 21,8 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu (2012)).

2012 yılının I. Döneminde, boşanma sayısı geçen yılın aynı dönemine göre % 5,8 artarak 33 474'e yükselmiştir. Boşanma sayısında en fazla artış % 15,2 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gözlenmiştir. Bu dönemde boşanma sayısında en fazla azalma % 9 ile Batı Marmara Bölgesi'nde gerçekleşmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu (2012)).

2012 yılının I. Döneminde meydana gelen boşanmaların % 40,3'ü evliliğin ilk 5 yılı içinde, %23,7'si ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde gerçekleşmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu (2012)).

2.8.2.2 Türkiye'de ki Boşanmanın Nedenleri

Yukarıdaki boşanma istatistiklerinden de anlaşılacağı gibi Türkiye'deki en önemli boşanma nedeni geçimsizliktir. Ancak geçimsizlik, içinde eşlere ve evliliğe ilişkin pek çok özelliği barındıran oldukça kapsamlı bir kavramdır.

Şiddetli geçimsizliğin temelini oluşturan nedenlerin incelendiği bir çalışmada (Sili, 1991); kavga, küfür, ekonomik güçlük, evin ihtiyaçlarına ilgisizlik, geniş aile fertleriyle geçimsizlik, kıskançlık, dayak, aldatma, kocadan beklenen ekonomik güvence, içki, kumar, işsizlik ve kadının çocuklara ve kocaya bakmamasının boşanmada geçimsizlik nedenleri olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Günümüzde pek çok çiftin boşanma nedenleri, eşlerden birinin ya da her ikisinin kişilik özellikleri, ekonomik sıkıntılar ve toplumsal bütünleşmede yaşanan sorunlar olarak görülmektedir (Coontz, 2006).

Yapılan bir araştırmada (TÜİK, 2006b), hem kadınların hem de erkeklerin kesin boşanma sebebi olarak gördükleri olayların önem sırasına göre kadının kocasını aldatması, kadının alkolik/kumarbaz olması, kadının kocasına kötü muamelede bulunması, erkeğin alkolik/kumarbaz olması, erkeğin karısına kötü muamelede bulunması ve erkeğin karısını aldatması olduğu tespit edilmiştir.

Tahmin edilebileceği gibi boşanmanın nedenlerini gösterir araştırmalar yalnızca, halen evli kişilerden veri toplamak yoluyla yapılmamıştır. Ayrıca, boşanma sürecinde ve boşanmış kişilerin evliliklerini bitirme nedenlerini içeren araştırmalar da yapılmıştır.

Boşanma sürecinde bulunan kadınların katıldığı bir çalışmada (Abalı, 2006); kişisel ilgisizlik, alkol, kumar gibi alışkanlıkların en çok belirtilen boşanma nedenleri olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış kadınlar üzerinde yapılan bir başka araştırmada (Tor, 1993) ise boşanmış kadınların, kocanın içki ve kumar alışkanlığını, kocanın eşine uyguladığı şiddeti ve kıskançlığı, geçim sıkıntısını, akrabalarla ilişkileri ve evlilik dışı ilişkileri en önemli geçimsizlik nedeni olarak gördükleri belirlenmiştir.

Alt sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış kadınların katıldığı bir araştırmada (Arıkan, 1990), katılımcıların çoğunun sırasıyla kocanın kadını dövmesini, kocanın içki ve kumar alışkanlığını, ekonomik sıkıntıyı, kocanın evlilik dışı ilişkisini ve akrabalarla ilişkileri geçimsizlik nedenleri olarak gördükleri bulunmuştur.

Arıkan (1996) tarafından yapılan bir başka çalışmada katılımcıların sırasıyla şiddetli geçimsizliği, içki, kumar, kötü muamele, cana kast ve zinayı en önemli boşanma nedenleri olarak gördükleri, önem derecesi sayılanlar kadar olmamakla birlikte ruh hastalığı, beden hastalığı, kadının kısırlığı, erkeğin kısırlığı, evi terk

etme, akrabaların karışması ve maddi sıkıntının da boşanma nedenleri arasında görüldüğü bulunmuştur.

Boşanmış erkekler tarafından en önemli boşanma nedeni olarak eşiyle aralarında sevgi ve saygının kalmamasını, kadınlar için ise en önemli nedenin eşinin kendisini aldatıyor olmasını gösteren bulgular vardır (Uyar, 1999).

2.8.2.3 Türk Medeni Kanunu (TMK) ve Boşanmanın Hukuksal Yönü

Boşanmanın çok farklı boyutları olmakla birlikte boşanmanın en belirgin şekli hukuksal anlamda boşanmadır. Her toplumda farklı uygulamalar bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu (TMK)'ya göre boşanma;

A. Boşanma sebepleri

I. Zina

Madde 161.- Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.

II. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış

Madde 162.- Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir.

Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.

III. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme

Madde 163.- Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir.

IV. Terk

Madde 164.- Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise; terk edilen eş, boşanma davası açabilir. Diğerini ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır.

Davaya hakkı olan eşin istemi üzerine hâkim, esasî incelemeden yapacağı ihtarda terk eden eşe iki ay içinde ortak konuta dönmesi gerektiği ve dönmemesi hâlinde doğacak sonuçlar hakkında uyarıda bulunur. Bu ihtar gerektiğinde ilân yoluyla yapılır. Ancak, boşanma davası açmak için belirli sürenin dördüncü ayı bitmedikçe ihtar isteminde bulunulamaz ve ihtardan sonra iki ay geçmedikçe dava açılmaz.

V. Akıl hastalığı

Madde 165.- Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir.

VI. Evlilik birliğinin sarsılması

Madde 166.- Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir.

Yukarıdaki fıkra da belirtilen hâllerde, davacının kusuru daha ağır ise, davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır. Bununla beraber bu itiraz, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde ise ve evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmamışsa boşanmaya karar verilebilir.

Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları

ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.

Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir (TMK).

2.8.3. Boşanma Kuramları

2.8.3.1. Psikososyal Bir Süreç Olarak Boşanma

Boşanmanın psikososyal analizi en ayrıntılı bu modelde yapılmıştır. Kessler'in analizleri (1975); çeşitli evreleri yaşayan yetişkinlerde yaptığı klinik çalışmalara dayanmaktadır. Kessler boşanmayı psikolojik süreç olarak 7 emosyonel evreye (aşamaya) ayırmıştır:

1. Gözünü açmak, tatsız olan gerçeği görmek (Disillusionment)
2. Erozyon (Erosion)
3. Ayrışma (Detachment)
4. Fiziksel ayrılık (Physical separation)
5. Yas (Mourning)
6. İkinci ergenlik (Second Adolescence)
7. Araştırma ve sıkı çalışma (Exploration and hard working)

1-Gözünü açmak, tatsız olan gerçeği görmek:

Gözün açılması, herhangi bir ilişkinin aslında tamamlayıcı evresidir. Gözün açılması ilişkinin bozulmasının sebebi olabileceği gibi, ilişkinin derinleşmesi ve güçlenmesinin anahtarı da olabilmektedir. Bu evre; eşlerin birbirlerinden beklentilerinden feragat edip, gerçekle tanışma zamanıdır (Kessler, 1975).

. Bu evrede farklılıklar açığa çıkar ve eşler realite ile zihinlerindeki ideal eş algısı arasındaki ayrımı yapma dönemine girerler. Burada algılamanın derecesi gelecekteki hayal kırıklıklarının şiddetini belirler. Realite, eşlerin birbirlerini zayıflıkları ve güzel taraflarıyla birlikte kabullenmesi ve sevmesi fikrine dayanmaktadır (Kessler, 1975).

Başlarda gözünü açma belirgin ve bilinçli olarak algılanmayabilir. Fakat zamanla olumsuzluklar üzerine odaklaşma ve farkına varma, konu üzerinde yoğunlaşmaya yol açar. Kişi, eş idealizasyonu ve hayal kırıklıkları arasında mekik dokur. Zamanla enerjinin çoğunu eşinin ve ilişkinin olumsuz yönlerine harcar. Eğer bu evre geçilemezse, ilişki azalarak diğer evreye geçilir (Kessler, 1975).

2-Erozyon:

Çok az kişi gözünü açma evresini başarıyla halleder. Sıklıkla bu dönemi erozyon takip eder. Bir önceki evrede baskılanmış olan acı, hayal kırıklıkları ve kızgınlıklar açığa çıkmaya başlar. Eşiyle olan hayal kırıklıklarının ve hoşnutsuzlukların bilinçli olarak farkına varmaya başlar.

Bu evrede eşler birbirleriyle, iletişimleri olumsuz bazda olsa bile, birbirlerine çok müdahale etme tarzında ilişkidirler. Birbirlerine karşı özenli davranmaz, derin yaralar açacak tarzda birbirlerini incitirler (Kessler 1975).

3-Ayrışma:

Ayrışma evliliğe yatırımın anlamlı derecede azaldığı anlamına gelir. Buradaki baskın tavır umursamazlıktır. Bu evrede çatışmalar üzerine yoğunlaşmadan ziyade ilgisizlik gelişmesiyle karakterizedir. Eşlerin aktiviteleri başka alanlara kaymaya başlar. Bu ayrışma eşlerin birinde daha baskın olarak yaşanır. Eşler veya eşlerden biri artık boşanma sonrası yaşam hakkında düşünmeye başlamış ve tek başına yaşama hakkında düşlemler ve planlar kurmaya başlamıştır (Kessler, 1975).

4-Fiziksel ayrılık:

"Duygusal boşanma sürecinin en travmatik evresi fiziksel ayrılıktır" (Kessler, 1975). Eşler yalnızlık, anksiyete ve karmaşık düşünceler içine girerler ve yeni kimlik

oluşturma gereksinimi hissederler. Boşanmanın başlaması sıklıkla eşlerde suçluluk ve yetersizlik hislerinin oluşmasına yol açar, bu duygular kolaylıkla kızgınlık hislerine dönüşebilmektedir. Suçluluk duyguları; eşine ve çocuklarına ayrılığın verdiği incinme ve acıdan sorumlu olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Oluşan yalnızlık, eşleri yeni ilişkilere iter. Kessler eşlerde bilinmeyene yönelik anksiyetenin 3 sebeple geliştiğini ileri sürmektedir:

- A. Toplumun bilinmeyen tepkisi ve tek yaşamla başa çıkabilecek mi endişesi
- B. Eski alışkanlıklarından vazgeçebilecek mi endişesi
- C. Yeni yaşam için kendini düzenleme ve tanımlama kaygısı

Bu kaygılar potansiyel olarak aslında yapıcı niteliktedir, uyumu kolaylaştırır. (Kessler, 1975).

5-Yas:

Kızgınlık ve depresyon, yas sürecinin ana duygularıdır.

Eğer kızgınlık, evlilik döneminde yaşanan acılara yönelik ise yıkıcı olabilmektedir (destructive anger). Eğer kızgınlık şimdiki gerçeklerden kaynaklanıyor, bağımsızlık oluşturma ve yeni ilişkiler geliştirmeye yönelik ise yapıcıdır (Constructive anger).

Yas sürecinin önemli duygularından olan depresyon, kızgınlığın başka yansıyan bir tarzıdır. Suçluluğun dışarıya yansıtılan tarzı (externalizing) kızgınlık, internalize (içe yönelik) tarzı depresyondur. Ayrılık tamamen gerçekleşir gerçekleşmez "Frantic yas" depresyona ve ardından hüzne döner. Depresyon işlerliği önlemesine rağmen, hüznün (sadness) önlemez. Yıkıcı kızgınlıktan yapıcı kızgınlığa geçiş ve depresyonun hüzne dönüşmesi ruhsal işleyişin devam etmesi için gereklidir (Kessler, 1975).

6) İkinci ergenlik:

Bu evre kendini rehabilitasyon için sıçrama tahtası olabilir. Bu aşamada iyileşme duygusu ve özgürlük için yeterlilik ve hazırlık vardır. Boşanmaya ait kızgınlığın yerini objektif bakış almıştır. Günlük evlilik yaşamının ve boşanma

sürecinin verdiği sıkıntılardan kurtulma, kişinin geleceğe yönelik daha iyimser ve gerçekçi bakmasını sağlamaya başlamıştır. Bu evrede geleceğe yönelik kurulan heyecan verici ve büyüleyici düşünceler ergenlikteki yaşantıyı andırmaktadır. Baskılanmış arzu ve istekler yeniden alevlenmiştir. Buradaki tepkiler aşırı bir nitelik kazanabilir fakat sonra dengeye ulaşır (Kessler, 1975).

7) Araştırma ve sıkı çalışma (Exploration and hard working):

Bu evrede tekrar oto kontrol oluşur. Kendine ve başkalarına karşı oluşan iç gözü, ilave girişim ve araştırmalar için cesaret verir (Kessler, 1975). Önceden tanımlanan amaçlar şimdi özgün ve gerçekçi hal alır. İlişkilerde yetersizlik yerini yeterliliğe, pasiflik yerini aktif katılıma bırakmıştır. Bu evreye ulaşmış kişiler geçmişe rahatsızlık duymadan bakabilirler (Kessler, 1975).

2.8.3.2 Boşanmanın Altı İstasyonu Kuramı

Bohannon (1968); boşanmanın 6 paralel süreçten (istasyondan) oluştuğu görüşündeydi. Bu aşamalarda yaşanan güçlükler, farklı zamanlarda ve farklı şiddetlerde oluşmaktadır. Her bir boşanma boyutu birbiriyle ilişki içerisinde ve diğerlerine yardımcı olabilir veya zarar verebilir.

Bu 6 yaşantı veya istasyon şunlardır:

1) DUYGUSAL BOŞANMA

Duygusal anlamda boşanma ayrılmaya karar verilmesiyle birlikte başlar ve çiftlerin ilişkilerinin bitmiş olduğunu kabul etmesiyle sona erer. Bu anlamıyla duygusal boşanma çiftlerin ilişkinin sonlandırılmasına gereksinim duydukları kabulüne dayanır. Başarılı arabuluculuk için, tarafların duygusal boşanma sürecinin farkında olmasına gereksinim duyulmaktadır. Duygusal boşanmanın kontrol dışı kalması, boşanmanın diğer boyutları üzerinde de etkili olabilir (McKnight ve Erickson ,2002, s.25).

Boşanma ilişkisinin duygusal etkisi düşmanlıktır. Siz onların, duygusal olarak en kötü olduğu zamanda olduğunu ve bunu anlamayı, korumayı, hassasiyeti ve saygıyı öğrenmek zorundasınız.

Duygusal boşanma evliliğin çözülme sürecidir. Bu ilk evrede en azından eşlerden birinde; ilişkilerinde duygusal isteklilik ve arzular azalır. Aile birliği işlev görmesine rağmen ilişkinin kalitesi iyi değildir. Eşlerin birinde bilinçli ya da bilinçsiz çekilme ve umursamama vardır. Evlilik yaşantısında yaşanan rutin zorluklar genellikle daha güç olarak algılanmaktadır(McKnight ve Erickson ,2002, s.25).

Evlilikler bir gece ansızın bitmezler. İlişkilerin kötüye gitmesi süreç içinde gerçekleşir. Evliliklerin bozulmasının ne kadar zaman aldığını saptayan araştırma yoktur, her çiftin evliliği için farklı zamanları kapsar. Fakat hoşnutsuzluk periyodundan sonra uyuşmazlık, tartışmalar ve baskın yıkıcı davranışlarla taraflardan birine boşanma olasılığıyla alakalı olarak bir endişe yerleşmeye başlar. Bu noktada sürmekte olan evlilik ilişkisi bozulmaya başlar. Bir taraf boşanmayı isteyebilir, diğer taraf ise bunu istemeyebilir. Boşanma fikri dile getirildiği zaman diğer taraf şok, öfke ya da korku yaşayabilir ya da bu durumu inkar edebilir (McKnight ve Erickson ,2002,s.26).

Boşanma arabuluculuğunda tarafların karşılıklarına rağmen geçmişteki yanlışlıklarından kaçınıp gelecek için plan yapmalarına odaklanılır.

Elisabeth Kübler Ross tarafından yazılan “Ölüm ve Ölmek Üzerine” adlı kitapta çiftlerin çoğunun duygusal boşanma sürecinde “yas”ı deneyimlediği anlatılmıştır. Bir yakının ölüm sonucunda kaybı gibi boşanan insanlar da büyük kayıplar yaşarlar. Onlar ailelerini, yuvalarını, komşularını, yasal konumlarını, arkadaşlarını, çift olarak ve/veya aile olarak rollerini ve dini inanışlarını kaybeder. Çoğu kişi için bu aynı zamanda rüyalarını, hayallerini, umutlarını, yaşamı paylaşma hayallerini kaybetmektir. Arabulucu bu kayıpların gerçek olduğunu anlatmak ve açıklamakla yükümlüdür (McKnight ve Erickson ,2002,s.30).

2) RUHSAL BOŞANMA

Psişik boşanma; kişiliğinden kendinin ayrışması ve eşin yokluğunun etkisi anlamına gelir. Bu süreç, boşanmış kişinin tekrar otonomi kazanmasına ve tamamen bağımsız bir hal kazanıncaya kadar sürer. Bütün boşananlarda, özellikle zaafı ile

evlenmiş olanlarda; psikişik boşanma çok güç olmasına karşın, kişilik gelişimi için büyük bir fırsattır.

Psikişik boşanma, boşanma sürecinin en önemli evrelerinden biridir. Bu evrede yeni ayrıışmış olan eşlerin her biri, yeterlilik ve bağımsızlıklarını geliştirmeye çalışırlar. Her bir eş, eşinin desteğı olmaksızın, birbirlerinden bağımsız tarzda, başarısızlıkları ve yanlışları için suçlayacak birini bulmaksızın, tek başına yaşamayı öğrenmelidirler(McKnight ve Erickson ,2002,s.31).

3) EBEVEYN OLARAK BOŞANMA

Belki de boşanmanın en üzücü tarafı ebeveyn olarak boşanmadır. Ebeveyn boşanması anne babanın birbirinden boşanmasıdır, yoksa çocuklardan boşanmaları demek değildir. Bu durum çocukların velayet hakkı (the right of custody) bir tarafa verilse bile geçerlidir. (McKnight ve Erickson ,2002,s.32).

4) EKONOMİK BOŞANMA

Bu boyut mal varlığının ve borçların nasıl bölüşüleceğini içerir. Çiftler bu boyutta anlaşma yollarını bulurlarsa avukatlara ve mahkemelere ciddi meblağlarda para harcamak ve masraf etmek durumunda kalmazlar. Boşanmanın finansal boyutunda geliştirilen çözümler boşanmanın diğer boyutlarını da etkileyebilecektir.

En iyi koşullarda bile finansal ayrılıklar zor olabilir. Eğer eşler arabuluculuk sürecinde işbirliği içinde çalışırlarsa finansal sorunlarına yönelik çözümler üretebilirler. Eğer eşler duygusal ve sosyal boşanma süreçlerini sarsıntısız bir duruma getirebilirlerse finansal işbirliği de kolaylaşacaktır. Finansal sorunların çözümü, duygusal ve sosyal boşanmanın sorunsuz gerçekleşmesi ölçüsünde daha sancısız bir şekilde gerçekleşecektir. (McKnight ve Erickson ,2002,s.34).

5) YASAL BOŞANMA

Yasal boşanma, boşanma boyutları içinde en yalın boyuttur. Boşanan tarafların yaşadığı yerin kanunlarına göre düzenlenmektedir. Bekleme sürelerine, başvuru formalitelerine göre uymak gerekebilir.

Yasal boşanma sürecinde ülkelere, bölgelere göre farklı kanun ve prosedürler yer alabilir. Arabuluculuk sürecinden yararlanılmayan boşanma süreçleri hem zaman alıcı, hem de maliyet açısından daha pahalıdır (McKnight ve Erickson ,2002,s.30).

6) SOSYAL BOŞANMA

Sosyal boşanma boyutu kişinin diğer insanlarla olan ilişkisini yeniden düzenlemesini kapsar. Daha önceden bir çift olarak arkadaşlarınız ve ailenizle iletişim de bulunurken, ayrılık sonrasında bu kişilerle bekar bir kişi olarak iletişim kurarsınız. Yeni bir statü ile var olan ilişkiler yeniden oluşturulur. Mevcut durumun üzerinden yeni bir gerçeklik inşa edilir. Bu yeni gerçeklikle birlikte daha önceki bulunduğunuz konuma göre kurduğunuz ilişkiler farklılaşır. Boşanma sürecinde sosyal çevreniz tarafından pek çok tavsiyeyle karşılaşabilirsiniz. Bazen bu tavsiyeler size yardımcı olabileceği gibi bazen de sizin için zarar verici olabilir.

Ayrılıktan sadece eşler ve çocuklar etkilenmemektedir. Bunun dışında diğer insanlar, aile, arkadaşlar, iş arkadaşları, komşular ve akrabalara da boşanmanın etkileri yansımaktadır. Bu süreçte bu kişilerden de ayrılma, var olan diyaloglarının kesintiye uğraması veya tamamen kesilmesi söz konusu olabilir ve bununla birlikte sosyal yas süreci yaşanabilir. Sosyal boşanma süreci dalgalı bir etkiye sahiptir. Göle atılan bir taş gibi çevresinde halkalar oluşturur. Merkezinde sizlerin ve çocuklarınızın yer aldığı halkalar bütünü, en yakın arkadaşlardan başlayarak en son halka da topluma ulaşır. Birey bireyden topluma doğru kapsama alanı genişler fakat en yakından en uzağa doğru etkisi hafifler(McKnight ve Erickson ,2002,s.30).

2.8.3.3. Wiessman'nın Yas Modeli

Kriz kuramı çerçevesinde geliştirilmiş ve günümüzde popüler olan bir model de Wiseman'in yas kuramıdır. Bu model Kübler-Ross'un yas modeline dayanır. Yas modeli krizi şöyle tanımlar ; Bir olay, mevcut dengeyi bozmuşsa ve mevcut savunma mekanizmaları, eski dengenin sağlanmasında yetersiz kalıyorsa bu olay 'kriz' dir. Ortaya çıkan olay, bir tehdit veya kayıp olarak algılanabileceği gibi, mücadele edilecek bir durum olarak da algılanabilir. Farklı algılamalar, farklı tepkilere yol açar. Buna göre temel gereksinimlere veya kişilik bütünlüğüne yönelik bir tehdidin

algılanması anksiyete tepkisine ; kayıp, depresyon tepkisine ve mücadele edilecek bir durum da yeni sorun çözme yöntemlerinin gelişmesine yol açacaktır.Boşanma her üç tepkiyi de içermektedir. Bu tepkiler krizin başlamasından, boşanma kararının alınmasına ve yeni bir yaşam tarzı kurmaya dek görülür.

Bu modelde; boşanma, bir aile bireyinin ölümünü takiben oluşan duruma benzeyen bir psikolojik kriz olarak varsayılmaktadır. Wiseman bu süreci 5 evreye ayırmıştır:

- 1.İnkar
- 2.Kayıp ve depresyon
- 3.Kızgınlık ve ambivalans
- 4.Yeni yaşam tarzı ve kimliğe uyum sağlama
- 5.Kabul ve yeniden işlev görme

1) İnkâr

Evliliğin bozulmasına yol açan sıkıntı verici faktörler tam olarak açığa çıkıncaya dek bu evre sürer. Bu evrede evlilik, baskı ve sıkıntılı tarzda devam eder. İnkâr (Denial) sıklıkla evliliği devam ettirmeyi amaçlayan bir mekanizmadır.

2) Kayıp ve Depresyon:

Stres kaynağı ister iç, ister dış kaynaklı olsun eşlerde " evlilikte bir şeyler çok ciddi şekilde yanlış gidiyor" düşüncesi oluşur. Bu evrede kişi, sıkıntılarının evliliğiyle ilişkili olduğunun farkına vardığında, tipik ilk reaksiyonu: anlamlılık kaybı, üzüntü, depresyon, yalnızlık hissi ve diğer insanlarla iletişimden çekilme oluşur.

3) Kızgınlık ve ambivalans :

Boşanma daha gerçekçi bir düşünce halini almaya başlayınca, kızgınlık hisleri daha da artar. Bu kızgınlık; çocukların velayeti, nafaka, çocuklarla görüşmenin ayarlanması ve diğer konular hakkında kararların alındığı zamanda sıklıkla artar.

4) Yeni yaşam tarzı ve kimliğe uyum sağlama :

Bu evrede boşanma bir gerçek olarak algılanır ve her bir birey bu yeni gerçekle başa çıkmanın en etkin yolunu bulmaya çalışır. Boşanma sürecini yaşayan kişinin ana görevi: evlilik, kişilik, meslek, cinsel ve toplumsal alanlarda yeni bir kimlik geliştirmektir. Evrenin en belirgin özelliği kimlikte çözümlenmemiş sorunların yeniden açılması ve yeniden çözülme fırsatının oluşmasıdır.

5) Kabul ve yeniden işlev görme :

Kabul; yeterli sosyal, cinsel ve mesleki düşünce ve kimliğe sahip olmaya başlayınca, bir süre sonra gelişir. Bu evrede yeni oluşmuş başa çıkma yöntemleri pekişir.

Yeni ilişkilere karşı korku ve endişeler yatışarak, ikinci evlilik için fırsatlar doğar. İkinci bir evlilikte başarı, her bir önceki evrelerde çatışmaların başarılı bir şekilde çözümlenmesine bağlıdır.

2.9. Evlilik ve Boşanmanın Psikolojik Etkileri.

Boşanmış bireylerin, evli ve bekarlara kıyasla ruhsal sorunları daha fazladır. (Berman ve Turk, 1981, s 178, Bloom, Asher ve White, 1978, s 881, Gove, 1972, s 41;). Pearlin ve Johnson'a göre boşanmış bireylerde depresyona girme olasılığı, evlilere kıyasla daha fazladır ve ekonomik güçlükler, bu olasılığı daha da arttırmaktadır. Suçluluk ve değersizlik duygusu, çaresizlik, fiziksel etkinliklerde yetersizlik, yeme ve uyku düzeninde değişiklikler gibi depresyonun değişik yönleri, özellikle alt sosyoekonomik düzeydeki boşanmış kadınlarda daha belirgindir (Mednick, 1986, s 189).

Suçluluk ve medeni durum ilişkisi incelendiğinde; kendi gruplarının nüfusuna oranlandıkları zaman, kadın suçluluğu en sık boşanmış olanlar arasında görülmektedir. Türkiye’de boşanmış ve eşi ölmüş kadınlar hiç evlenmemiş ve evli kadınlardan daha fazla problemle karşı karşıyadırlar ve üzerlerindeki toplum baskısı, diğer gruplardan daha fazladır. Bu, onların bazı sapmış davranışları için zemin hazırlayıcı bir etken olabilir (İçli ve Öğün, 1988, s 30).

Boşanmış kişilerin iş verimliliğinde de azalma görülmektedir. Evliliğin başlangıcındaki umutların yok oluşu ve boşanmanın getirdiği hayal kırıklığının geleceğe yönelik beklentileri olumsuz etkilemesi, çalışma arzusunu azaltmaktadır. Özellikle yeni boşanmış kişilerde görülen amaçsızlık, bıkkınlık, dikkat dağınıklığı, isteksizlik ve çabuk sıkılma, çalışma temposunu düşürmektedir. Bu durumda, çalışma arkadaşlarının boşanmaya ilişkin eleştiri ve yorumları da etkili olabilmektedir. Boşanmış kadınlar, eleştirilere daha fazla hedef olmaktadır (Arıkan, 1992, s 39).

Çiğdem Arıkan’ın alt sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış kadınlar üzerinde yapmış olduğu araştırmada, boşanmış kadınların en fazla belirttikleri sorun %56,35 gibi büyük bir oranla ekonomik sıkıntıdır. İkinci sırada çocukların geleceğinin belirsizliği, üçüncü sırada ise yalnızlık gelmektedir. Boşanmanın, ekonomik açıdan kadınları erkeklerden daha olumsuz etkilemesinin nedenleri, kadının işsizliği veya düşük gelirli işlerde çalışması, kendi geliri dışındaki nafaka, sosyal yardım gibi desteklerin yetersiz ve düzensiz oluşudur. Bu nedenler, kadının aile reisi olarak çocuklarının ve diğer aile üyelerinin bakım sorumluluğunu üstlenmesi halinde daha ciddi sorunlar yaratmaktadır. Boşanmış kadınların tamamına yakını, toplumun genel olarak boşanmış kadınlara kötü gözle baktığına inanmaktadır (Arıkan, 1992, s 39, 195, 196).

Ekonomik güçlükler, yoğun olarak boşandıktan sonra yaşanmaktadır. Nafakanın miktarı ve ödeme şekli çoğu kez boşanmış eşler arasında çatışma konusu olabildiği gibi, iki tarafı mağdur da bırakabilmektedir. Eski eşin, erkeğin maddi gücünün çok üstünde nafaka talebi, pek çok erkeğin güç durumunda kalmasına yol açabilmektedir. Buna karşılık ekonomik güvencesi bulunmayan kadınlar da, nafakayla ilgili sorunlar karşısında çaresiz kalabilmektedirler. Boşanmış kişilere,

özellikle kadınlara yönelik ayrımcı tutumlar, tüm toplumlarda görülmektedir. Boşanmış bir erkek için “kim bilir ne yaptı da boşandı”, “vardır bir kusuru”, boşanmış bir kadın için ise “kim bilir kiminle ilişkisi vardır”, “suçlu olmasa kocası boşamazdı” türünden çeşitli damgalayıcı yorumlar yapıldığı, boşanmış bireylerin, evlilik ilişkisini yürütemedikleri için başarısız ve uyumsuz olarak tanımlandığı, bu nedenle onlara mesafeli davranıldığı görülmektedir. (Arıkan, 1996, s 261, 262, 268).

Amato (2007) farklı düzeyde sorunlu olarak tanımlanan evliliklerin, boşanma ile sonuçlanmasının ardından, boşanan kişilerle yürüttüğü çalışması sonucunda düşük düzeyde sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesi ardından kişilerin mutluluklarında bir azalma olduğunu, buna karşılık fazla sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesi ardından kişilerin mutluluk düzeyinde bir artış olduğunu ortaya koymuştur. Amato’ya göre bu durum düşük evlilik kalitesinde evliliğe bağlanmanın daha az olmasıyla bağlantılıdır (Amato, 2007).

Evlilik statüsü ve iyi oluş üzerine yürütülen bir dizi çalışma bu noktada kritik olan cinsiyet etkisini vurgular. “Bazı araştırmalar (Aseltine ve Kessler, 1993; Marks ve Lambert, 1998; Simon, 2002; Simon ve Marcussen, 1999) boşanmanın kadınların ruh sağlığını, erkeklerden daha kötü etkilediğini vurgularken, bazıları (Booth ve Amato, 1991; Williams, 2003) küçük ya da önemsenmeyecek etkiler bulmuşlardır” (Williams, Dunne-Bryant, 2006, s.1179).

Uyar (1999); boşanmış bireylerin psikolojik sorunları üzerine yaptığı çalışmasında boşanma süreci sonrasında kadınların erkeklere oranla kendilerini daha yalnız hissettiklerini, eşlerini bağımlı ve kopuk olarak değerlendirdiklerini belirlemiştir.

Tutarel – Kışlak (1996) araştırmasında, depresyon puanı yüksek olan kişilerin, depresyon puanı düşük olanlara göre olumsuz eş davranışına karşı daha fazla yüklem yaptıkları ve sorumluluk yüklemelerini daha fazla kullandıkları belirlenmiştir.

Abalı (2006) yaptığı çalışmada boşanmak için başvuran kadınların eşleriyle olan cinsel yaşamlarını boşanma nedeni olarak görme durumlarını belirlemeyi

amaçladığı çalışması sonucunda boşanmak için başvuran kadınların eşleriyle olan cinselliklerinin çoğunlukla kötü olduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumun kayıtlara yansımamakla birlikte boşanmayı başlatan önemli faktörlerden biri olduğunu saptamıştır.

Crowther (1985) depresif olan ve olmayan hasta grupları üzerinde depresyon ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiye bakmıştır. Terapistlerin ve hastaların ayrı ayrı evlilik uyumu ve depresyon açısından bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bu araştırma sonucunda depresif grubun evlilik uyumlarının daha düşük olduğu saptanmıştır. Araştırmada depresif kadınların, depresif erkeklere göre kendilerini daha uyumsuz olarak değerlendirdikleri de araştırmada gözlenen bir başka bulgudur. (Akt. Kalkan, 2002).

Boşanma, psikolojik açıdan hem kadınlar hem de erkekler için yıkıcıdır. Boşanma sıklığının çok olduğu yerlerde intihar riski de artmaktadır (Travato, 1986, s 346-347). İntiharı önlemede, dengeli bir evlilik ve aile kurumu çok önemlidir, çünkü boşanma oranı arttıkça, intihar oranı da artmaktadır (Stack, 1989, s 234, 235). Çiğdem Arıkan da; Ankara'daki tüm Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'na yoksul oldukları gerekçesiyle başvurarak ekonomik yardım alan toplam 161 boşanmış kadın üzerinde yaptığı araştırmada, araştırma kapsamına girenlerin %27,33'ünün yaşamlarının bir döneminde intihar girişimleri olduğunu, bu kadınların %70,45'inin evlilik sırasında, %25'inin ise boşanma aşamasında ve boşandıktan sonra intihar girişiminde bulunduklarını saptamıştır.

Evliliğin bitmesi hem bireyler hem de çocuklar için bir dizi olumsuz sonuç doğurmaktadır (Collins, Ellickson ve Klein, 2007; Sönmez, 2001). Boşanmanın ayrılan çift üzerinde, mali, sosyal, fiziksel ve ruhsal olarak olumsuz ya da nadiren olumlu etkilerinin olması olasıdır.

Ekonomik anlamda kadınların boşanmadan erkeklere oranla olumsuz yönde daha fazla etkilendiği (Arditti, 1997; Kalmijn ve Monden, 2006) ve yaşam standartlarında bir düşmenin meydana geldiği bilinmektedir (Coontz, 2006).

Depresyonun evlilik niteliğiyle ilişkisinin araştırıldığı çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Depresyon yaşayan biriyle birlikte olmanın ilişki üzerinde önemli düzeyde stres yaratıcı bir durum oluşturduğu bulunmuştur. Beach ve O’Leary (1986) evlilik problemi nedeniyle terapiye aldıkları çiftlerin en az %50’sinde, eşlerden en az birinin beck depresyon envanterine göre depresif grupta değerlendirilebileceği bulunmuştur.

Beach, Katz, Kim ve Brody (2003) adolesan yaşta çocuğu bulunan 166 evli çiftle yapılan çalışmada, evlilik niteliği ile depresif semptomlar arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada çiftlerin bir yıl sonrası için tekrar depresyon düzeylerine bakılmıştır. Evlilik niteliğinin, bir yıl sonraki depresif semptomlarla ilgili olduğu ve bu etkinin öneminin hem kadınlar hem de erkekler için benzer olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda eşlerin kendi evlilik niteliklerinin bir yıl sonra eşlerinin depresif semptomlarını yordadığı bulunmuştur.

Whisman, Uebelacker ve Weinstock (2004), yaptıkları çalışmada çiftlerin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile evlilik doyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, kişinin kendi anksiyete ve depresyon düzeyi ile eşinin depresyon düzeyinin evlilik doyumunu yordadığını ortaya koymuştur. Fakat anksiyete ve depresyonun evlilik doyum düzeylerine etkisi konusunda cinsiyetler açısından bir farklılık olmadığı, depresyonun etkisinin anksiyete etkisinden daha güçlü olduğu görülmüştür.

Sandberg ve Harper (2000) tarafından yapılan çalışmada da evlilikte yaşanan sorunların depresyon ile doğrudan ve anlamlı olarak eşleştiği bulunmuştur. Evlilikte yaşanan sıkıntı üzerine eşlerin algılarının, depresyonlarına anlamlı olarak eşlik ettiği görülmüştür.

Whisman (2007), DSM-IV’te yer alan psikiyatrik rahatsızlıklar ve evlilikteki sıkıntılar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlara göre, diğer psikiyatrik rahatsızlıklarla birlikte, majör depresyon bozukluk da evlilik yaşantısını etkilemektedir.

Hough, Brumitt ve Templin (1999), depresyon, kronik hastalık ve sosyal destek arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, evli olmak depresyonu azaltmada koruyucu bir rol oynamaktadır. Çünkü sosyal destek doğrudan veya dolaylı olarak artmaktadır. Sosyal desteğin azalması, depresyonun en güçlü yordayıcısı olarak bulunmuştur.

Aile üyelerinin kişilik özellikleri, psikiyatrik/tıbbi rahatsızlıklarının olması, sosyal desteği, sosyoekonomik statüsü, ailenin işlevselliğini etkileyebilmektedir. İşlevsel olmayan ailelerden gelen depresyon hastalarının depresyonları da kötü bir gidiş göstermektedir (Whisman ve ark., 1992).

Boşanmanın bireylerin ruhsal sağlıkları üzerine etkileri araştırmacılarca sıkça incelenen bir konu olmuştur. Boşanmış ve ayrılmış kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada (Kalmijn ve Monden, 2006), kadınların depresif semptomları üzerinde boşanmanın anlamlı bir olumsuz etkisinin olduğu, boşanmış ve ayrılmış erkekler için bu türden bir etkinin olmadığı bulunmuştur. Boşanmanın kadınların ruhsal durumları üzerine etkisi konusunda yapılan bir başka çalışmada da boşanmış kadın katılımcıların yarısından çoğunun boşandıktan sonra iç sıkıntısı, sık sık yorgunluk ve bitkinlik hissettikleri, yarısına yakınının dikkatini toplamakta zorlandığı ortaya konmuştur (Bulut, 2002).

Yine yukarıdaki araştırma sonuçlarını destekler bulgulara Uyar'da (1999) ulaşmıştır. Söz konusu çalışmada boşanmış kadınların erkeklere oranla içinde bulundukları koşullarda kendilerini daha yalnız hissettikleri belirlenmiştir. Boşanmanın kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerinin erkekler üzerindeki etkilerinden daha fazla olduğunu, ayrıca boşanmış kadınların ruhsal sağlıkları bakımından diğer kadınlardan daha dezavantajlı olduğunu gösteren çalışmaların (Afifi, Cox ve Enns, 2006; Turner, 2006) yanı sıra, boşanmadan etkilenme bakımından cinsiyet farkı bulunmadığını gösteren çalışmalar da vardır.

Ayrıca boşanma sürecinde yaşanan zihinsel gerginlik düzeyinde de cinsiyet bakımından bir farklılık olmadığı gibi boşanmanın hem kadınlar hem de erkekler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu gösteren araştırma sonuçları ile karşılaşmak mümkündür. Gardner ve Oswald (2006) kadınları ve erkekleri, boşanmadan önceki ve sonraki psikolojik sağlıkları ve yaşam memnuniyetleri bakımından karşılaştırmışlar, boşanan çiftlerin evliliklerini bitirme yoluyla psikolojik yarar sağladıklarını, söz konusu yararın kadınlar ve erkekler için eşit düzeyde olduğunu bulmuşlardır.

Genel olarak literatürde evliliğin ruhsal açıdan erkekler için iyi, kadınlar için kötü sonuçlar verdiği söylenmektedir. Evlilik erkekleri psikiyatrik hastalıkların gelişmesinden korumakta iken kadınlar için bunun tersi söz konusudur. Bununla birlikte evli kadınların büyük çoğunluğunun psikiyatrik bir rahatsızlığa sahip olmadığı da bir gerçektir.

Birtchnell ve Kennard (1983), uyumsuz evlilikleri olan ve boşanmış ya da ayrı yaşamakta olan kadınların kötü evlilik ilişkilerini sürdürmekte olan kadınlara göre daha düşük nörotisizm skorlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Evli, hiç evlenmemiş ve boşanmış anneler arasında psikiyatrik rahatsızlıklara rastlanma oranlarının araştırıldığı bir çalışmada hiç evlenmemiş annelerin ruhsal hastalık profillerinin genel olarak evli annelerle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Boşanmış annelerin evli annelerden farklı olarak herhangi bir anksiyete bozukluğu, depresyon, distimi, antisosyal kişilik bozukluğuna daha yüksek oranlarda sahip olduğu görülmüştür. Hiç evlenmemiş annelere göre ise yine boşanmış annelerde depresyon ve yaygın anksiyete bozukluğunun daha sık görüldüğü vurgulanmıştır (Afifi, 2006).

DSM-IV (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı IV) I.Eksen bozukluk prevelansı ve evlilik doyumsuzluğunun ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada evlilikteki doyumun bozulmasının tüm psikiyatrik hastalıklarla bir şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Ancak varyans analizleri sonucunda evlilik sorunlarının kadınlar için özellikle major depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu ile, erkekler içinse distimi ile ilişki gösterdiği bulunmuştur (Whisman, 1999).

Evlilik süresine göre evlilik uyumu ve eşlerin psikiyatrik belirtilerinin evlilik uyumuna etkisinin araştırıldığı bir çalışmaya 190 çift psikolojik belirtiler, kişilik ve evlilik uyumu anketlerini doldurarak katılmışlardır. Çiftler evlilik sürelerine göre kısa, orta ve uzun olmak üzere üç gruba ayrılmışlar ve psikolojik belirtilerin zamanla sebat etme oranının düşük olduğu görülmüştür. Orta süreli evliliğe sahip çiftlerde kadınların eşlerine göre daha yüksek oranlarda psikiyatrik belirti tarif ettiği ve evlilik doyumundaki bozulmayı en güçlü şekilde öngörebilen özelliğin hostilete olduğu belirtilmiştir. Uzun süreli evliliğe sahip olan çiftlerde ise evlilik doyumundaki bozulmanın temel olarak kişilik faktörleri (kocalar için atılganlık (assertiveness), kadınlar için ise kişisel esneklik (personal flexibility) özellikleri) ve anksiyete düzeyleri tarafından öngörülebildiği söylenmiştir. Bulgular doğrultusunda hostileteyi ifade etmekteki güçlüklerini yapıcı bir şekilde çözebilen çiftlerin daha uzun süre evli kaldıkları yorumu yapılmıştır (Hafner, 1988).

Boşanma öncesinde algılanan evlilik kalitesinin DSM-III-R (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı III-R)'de yer alan bozukluklarla ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, boşanmanın hem genel olarak sorun yaşayan çiftlerde hem de yeni vakalarda alkol kötü kullanımı ve distimi ile, ek olarak da yeni vakalarda sosyal fobi ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Kessler, 1998).

Bir başka araştırmada boşanma öncesinde evlilik kalitesinin düşük olduğunu belirten erişkinlerde boşanma sonrası ruhsal bozukluk geliştirme oranının yüksek olmadığı belirtilmiştir. Bunun sonucunda boşanmanın altında yatan evlilik sorunlarının ruhsal bozuklukların ortaya çıkışı ile boşanmanın kendisinden daha fazla ilişkili olduğu öne sürülmüştür (Overbeek, 2006).

Eşlerden birinin depresif sendrom nedeniyle hastanede yatarak tedavi gördüğü 30 çiftin dahil edildiği bir çalışmada, sağlıklı eşin kişilik özelliklerinin ve davranış örüntülerinin hasta eş üzerine olan etkileri araştırılmıştır. Sağlıklı eşin ruhsal dengesinin cinsiyetten bağımsız olarak hasta üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenmiştir. Bununla birlikte ilişki özelliklerinin eşlerden kadının mı yoksa erkeğin mi hasta olduğuna göre değiştiği belirlenmiştir. Erkeklerin depresif belirtilere sahip olmaları durumunda eşlerinin işlevselliğinin ve uyumunun iyi olduğu, bununla birlikte erkeklerin duygusal açıdan dengesiz ve aşırı itaatkar

(submissive) olduğu çiftlerde kadınların daha fazla depresif belirtiyeye sahip olduğu belirtilmiştir (Tyra, 1992).

Eşlerden birinin ya da her ikisinin anksiyete bozukluğu tanı kriterlerini karşıladığı çiftlerde algılanan evlilik kalitesinin araştırıldığı bir çalışmada fobik kocaların ve eşlerinin algıladıkları evlilik kalitesinin daha düşük oranlarda olduğu görülmüştür. Yine kocaların panik bozukluğunun bulunmasının daha zayıf bir şekilde olsa da evlilik kalitesini etkilediği belirtilmiştir. Kocalarda bulunan yaygın anksiyete bozukluğunun eşlik eden major depresyon ya da alkol kötü kullanımı varlığında evlilik kalitesine olan olumsuz etkisinin en güçlü düzeye ulaştığı ancak panik bozukluğu ve fobiler için bu birlikteliklerin ek bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir (McLeod, 1994).

MMPI-2'nin restandartizasyon çalışmasında yer alan eşlerde depresyon ve anksiyete düzeyleri ile evlilik doyumları arasındaki ilişkiye bakılmış, etkinin büyüklüğü açısından cinsiyet farkına rastlanmadığı, depresyonun etkilerinin anksiyetenin etkilerinden daha güçlü olduğu ve sadece depresyon açısından eşlerin etkilerinin karşılıklı etkileşim içinde olduğu bulunmuştur (Whisman, 1999).

Bir başka çalışmada da erkeğin 65 yaş ya da daha üzerinde olduğu 416 çift dahil edilmiş ve evlilikteki uyumsuzluğun, depresyonla ve benlik saygısındaki düşüşle anlamlı bir ilişki içinde olduğu belirtilmiştir (Williams, 2006).

Düşmanlık (Hostility), biliş, duygu ve davranışı içeren geniş bir yapıdır. Bilişel boyut başkalarına karşı tutumları ve olumsuz inançları içerir. Bunlar arasında insanların iyi olduğuna inanmama, güvensizlik, paranoya ve iftira vardır. Düşmanlığın duyuşsal bileşeni ise, öfke, kızgınlık ve gücenmeden hiddete doğru çeşitlenmektedir. Bu sık sık tahrik durumuna karşı bir tepki olarak meydana gelir. Davranış boyutunda ise, kasten olanın yanında daha incelikli ve dolaylı olarak ortaya çıkan saldırganca davranışı yansıtır. Bu durum çeşitli saldırganca eylemleri içerir. Sözel veya fiziksel saldırganlık şeklinde olabilir. Bunların her ikisi de doğrudan veya aktif, dolaylı veya pasif şekilde olabilir. Doğrudan fiziksel saldırganlık, bu tür kişilerde daha az görülürken, buna karşı hor görme, muhalefet etme, tartışmacılık ve iğneleyici sözlerin yer aldığı şekliyle sözel saldırganlık daha geneldir (Smith, 1994).

Çiftlerin düşmanlık ifadelerinin evlilik doyumları üzerindeki etkilerini araştıran çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Gaelick, Bodenhausen ve Wyer (1985), çiftlerin laboratuvar ortamında bir problemi tartışmalarını sağlamıştır. Sonuçta kadınların erkeklerden daha fazla eşlerinin düşmanlık ifadelerine karşı duyarlı oldukları bulunmuştur. Kocalarının düşmanlık ifadelerinin kadınların ilişki doyumuyla olumsuz olarak ilgili olduğu bulunmuştur. Kocaların ise, eşlerinin düşmanlık ifadelerine karşı daha az hassas oldukları ve eşlerindeki bu düşmanlık ifadelerini fark ettikleri zaman bile daha az rahatsız oldukları bulunmuştur.

Smith ve diğerleri (1988), düşmanlık puanları yüksek olan evli bireylerin evlilik doyumu puanlarının düştüğü ve evlilik çatışmasının daha fazla yaşandığı görülmüştür. Özellikle bu durumunun kadınlardan daha fazla erkekleri etkilediği görülmüştür.

Brummett ve diğerleri (2000) depresif semptomlar konusunda kendini değerlendirme ile düşmanlık ilişkisinin incelendiği çalışmada 898 çiftle çalışılmıştır. Düşmanlıkla ilgili kendini değerlendirmeler, öncelikle depresyonun yordayıcıları olarak incelenmiş ve düşmanlıkla ilgili eşin kendini değerlendirmesi de modele eklenmiştir. Böylece kişinin kendisinin ve eşinin düşmanlıkla ilgili etkileşimleri incelenmiştir. Bu ilişkilerden düşmanlıkla ilgili (insanların iyi olduğuna inanmama, saldırganca karşılık verme, düşmanca duygular) üç bileşen ortaya çıkmıştır. Bütün modellerde yaş ve eğitim kontrol edilerek, etkiler kadın ve erkekler için ayrı olarak incelenmiştir. Düşmanca duygular konusunda kendini değerlendirmenin hem kadınlar hem de erkekler için depresif semptomlarla olumlu olarak ilgili olduğu görülmüştür. İnsanların iyi olduğuna inanmama konusunda kendini değerlendirmenin yalnızca erkekler için önemli düzeyde ilgili olduğu bulunmuştur. Eşlerin düşmanlığıyla ilgili olarak bu üç bileşenin, kadınların kendi depresif semptomlarıyla olumlu düzeyde ilgili olduğu görülmüştür. Fakat erkekler için, eşlerinin düşmanlığının depresif semptomlarıyla ilgili olmadığı bulunmuştur.

Robins , Caspi, Moffitt (2002) doyumsuz ve saldırgan ilişkilerin kişiyi daha anksiyeteli kızgın ve yabancılaşmış yaptığını ve aynı zamanda ilişkide devam eden deneyimlerin, kişinin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını sınırlandırdığını, kişiyi daha ihtiyatlı yaptığını belirtmişlerdir ve genç erişkinlikteki ilişki deneyimlerinin kişilik değişikliklerine yol açabileceğini saptamışlardır (Akt. Akar, 2005)

Özetle ülkemizde boşanma konusunda kısıtlı sayıda çalışma vardır, bunlardan önemli bir bölümü boşanmanın nedenlerine odaklanırken bir kısmı boşanmaya ilişkin toplumsal bakışın kişi üzerine etkilerine, bir kısmı boşanmanın kişi ve çocuklar üzerindeki uzun dönemli etkilerini ele almıştır. Çalışmalardan ancak bir tanesi boşanmış kişiler ile evli kişileri karşılaştırmıştır. Boşanmanın psikopatoloji üzerinde ki etkinliğine yönelik yapılmış çalışmalar mevcut değildir.

Bu çalışma boşanma sürecindeki kişilerle evli bireyleri belirli değişkenler, kısa semptom envanterinde değerlendirilen psikopatolojiler ve aile işlevsellik düzeyi boyutlarında karşılaştırmayı hedeflemektedir.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Bilimsel araştırmalar amaçlarına göre temel ve uygulama; yürütüldüğü çevreye göre laboratuvar ve saha; yöntemine göre tarihi, betimsel ve deneysel olarak sınıflandırılmaktadır (Kaptan, 1980).

Bu araştırma, amaçlarına göre temel araştırma niteliğinde yapılandırılmıştır. Temel araştırmalar var olan kuramsal bilgilere yenilerini katmayı amaçlamaktadır. Yürütüldüğü çevreye/ortama göre araştırma saha çalışması niteliğinde planlanmıştır. Araştırma yöntemine göre ise betimsel ve ilişkisel tarama çalışması çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırma varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi; iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan bir çalışma olduğundan ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır (Karasar, 1991). Böylece varolan durum betimlenmeye çalışılmakta ve buna bağlı olarak değişkenlerin birbirleriyle ne düzeyde ilişkili olduğu incelenmektedir (Büyüköztürk, 2008). Bilindiği gibi tıp, psikoloji vb. alanlarda vak'a tanıma ve geriye dönük (retrospektif) araştırmalar aynı zamanda birer betimsel (tarama) araştırmadır (Karasar, 1991). Bu araştırmada örnekleme dahil olan bireyler üzerinde herhangi bir işlem yapılmamıştır.

Araştırmada tarama modeliyle, tek ölçmeye dayalı bir model kullanılmıştır, ölçme aşamasında bağımsız değişkendeki değişimin zamanı dikkate alınmamıştır (Reid ve Smith 1989, s64-93). Çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi betimlemek üzere ilişkisel tarama modeli (Karasar 1991, s79) kullanılmıştır. Boşanmak için başvuruda bulunan ve bulunmayan bireylerin, bağımlı ve bağımsız değişkenler açısından çoklu ilişkileri araştırılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada toplanacak verilerin analizi ile elde edilecek sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup evren olarak adlandırılmaktadır. Araştırmada hedef evren ve ulaşılabilir evren olarak iki evrenden söz edilmektedir: hedef evren, ulaşılması imkansız ve ideal olanı temsil eder; ulaşılabilir evren ise araştırmacının

gerçekçi ve ulaşılabilir seçimidir (Büyüköztürk, 2008). Araştırmada hedef evren Türkiye’de yaşayan ve boşanmak için aile mahkemelerine başvurmuş olan tüm bireyler olarak tasarlanmış, ulaşılabilir evren ise İzmir ilinde yaşayan ve boşanmak için aile mahkemelerine başvurmuş olan bireyler olarak belirlenmiştir.

Örneklem ise evrenin sınırlı bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Örneklem seçkisiz (random) ve seçkisiz olamayan olarak belirlenmektedir (Büyüköztürk, 2008, Karakelle, 2005). Araştırmanın örnekleme de belirlenen ulaşılabilir evrenden belirlenen alt gruplara ilişkin seçkisiz örneklem olarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın örneklem grubu boşanma aşamasında olan 103 katılımcı (boşanma davaları İzmir 2. Aile mahkemesinde devam eden) kontrol grubu ise boşanmak için adliyeye başvurmamış olan (evliliği devam eden) 100 katılımcı olmak üzere toplam 203 katılımcı ile çalışma yapılmıştır. Çalışmaya katılma gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki ölçek ve bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacı tarafından hazırlanan katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlilik süresi gibi özelliklerin ifade edildiği formdur. Toplam 23 sorudan oluşmaktadır.

3.3.2 Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

ADÖ, Amerika Birleşik Devletleri’nde Brown Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ve insan Davranışları ile Butler Hastanesi’nin işbirliği ile hazırlanmış, çevirisi yapılarak Fransa, Portekiz, Afrika ve Macaristan’da uygulanmıştır (Bulut, 1990).

Bulut tarafından Türkçe’ye uyarlanan McMaster Aile İşlevleri Modelinde, Aile Değerlendirme ölçeği 53 soruya indirgenirken, her alt ölçekten tesadüfi olarak sorular seçilmiş ve her alt boyutun kendi iç tutarlılığı Cronbach-alfa katsayısı ile

hesaplanmıştır. Her alt boyutun alfa katsayısı en az 0.70 olana kadar bu işleme devam edilmiştir. İç tutarlılık (alfa katsayısı) altı boyutta 0.72 ile 0.92 arasında değişmektedir. Bu da ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Bulut, 1990, s13).

Ölçeğin test-tekrar test güvenirliğini değerlendirmek amacıyla ölçek 45 kişilik gruba 15 gün arayla iki kez verilmiş uygulama sonucu elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı .66 (problem çözme) ile .76(duygusal tepki verme) arasında bulunmuştur. İç tutarlılık Cronbach alfa katsayıları .72 ile .96 arasında bulunmuştur. Geçerliğini saptamak amacıyla ölçek boşanma sürecinde ve evli ailelere uygulanmış her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark t testi ile tespit edilmiş 0.01 ile 0.001 arasında anlamlı bulunmuştur. Beklendiği gibi evli çiftlerin daha sağlıklı oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca ölçek normal ve psikiyatrik hastası olan ailelere uygulanmış, normal aileler diğer ailelerden 0.01-0.0001 seviyesinde anlamlı fark göstermişlerdir. Beklendiği gibi normal ailelerin daha sağlıklı oldukları görülmüştür. Ölçeğin eş zamanlı geçerlik incelemesi sonucu korelasyon katsayısı 0.66 olarak bulunmuştur. Bu değer 0.001 seviyesinde anlamlı bulunmuştur (Bulut,1990; Öner, 1996).

ADÖ, bir bütün olarak aile sisteminin çeşitli boyutları hakkında bilgi toplamak ve bilgiyi doğrudan aile üyelerinden almak amacındadır. Bu ölçek ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki etkileşimi “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ayırt edebilecek şekilde tanımlanmıştır (Bulut, 1990).

ADÖ yedi alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlardan altı tanesi Mc Master Aile işlevleri Modeli’nde ele alınan alt ölçeklerdir. Yedinci alt ölçek ise ADÖ’de eklenmiş olup ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır.

ADÖ likert tipte bir ölçektir. Her soru 1-4 puan arasında puanlanmaktadır. ADÖ’nün değerlendirmesinde; her alt boyutla ilişkili maddelerden alınan puanlar toplanarak madde sayısına bölünür ve 1 ile 4 arasında bir puan elde edilir. 2 puana kadar elde edilen skorlar o boyutta ailenin işlevsellik düzeyinin normal olduğunu gösterirken, 2 ve üstü puan alan boyutlarda aile işlevselliğinin bozuk ya da yetersiz

olduğu olarak yorumlanır. ADÖ'nün alt boyutlarından ya da toplam ölçekten alınan puan yükseldikçe ailenin işlevsellik düzeyinin bozulduğu anlaşılmaktadır.

Ölçek 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler, alt ölçeklerin maddeleri ve ölçtükleri alanlar şu şekilde sıralanmıştır:

1. Problem Çözme (Problem Solving) : Problem Çözme ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmıştır. Sorunun ortaya çıkışından çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar. Bu alt ölçek 6 maddeden oluşmaktadır. 2,12,24,38,50,60.
2. İletişim (Communication): İletişim aile üyeleri arasında bilgi alışverişi olarak tanımlanmaktadır. İletişim alt testi ile, ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı, ölçülmek istenmektedir. Etkili iletişimin açık ve dolaysız olması gerektiği, üyeler arasındaki sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemeke istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durmaktadır. Dokuz maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 3,14,18,22,29,35,43,52,59.
3. Roller (Roles): Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan kalıplardır. Bu alt ölçek ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütmeye, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmediği üzerinde odaklanmıştır. Ayrıca, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirip getirilmemesini de içermektedir. Bu alt test on bir maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 4,8,10,15,23,30,34,40,45,53,58.
4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective respond) : aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Bu ölçek sevgi, mutluluk, neşe gibi refahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık,üzüntü , korku gibi acil durumları da içermektedir. Bir başka deyişle bu işlevini yerine getirebilen bir ailede aile üyeleri her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle ve ya hareketlerle ifade edebilirler. Altı maddeden oluşan bu testin maddeleri şunlardır: 9,19,28,39,49,57.

5. Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement) Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi ,sevgi ve bakımı içerir. En sağlıklı aileler birbirleri ile orta derecede ilgilenirler. Az ve ya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyor demektir. Çok ilgilenme aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise, birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir. 7 maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 5,13,25,33,37,42,54.
6. Davranış Kontrolü (Behaviour Control): Davranış kontrolü ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt ölçekte psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da ele alınmaktadır. Bu alt test dokuz maddeden oluşmuştur: 7,17,20,27,32,44,47,48,55.
7. Genel Fonksiyonlar (General function): yukarıda ifade edilen altı alt ölçeği de kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamış olan bu alt ölçek ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. 12 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 1,6,11,16,21,26,31,36,41,46,51,56.

3.3.3. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Kısa Semptom Envanteri, çeşitli tıbbi durumlarda psikiyatrik sorunları yakalamak amacıyla hazırlanmış, 90 maddelik bir ölçek olan Belirti Tarama Listesinin (SCL-90-R) maddeleri arasından seçilmiş, 53 maddeden oluşturulan bir ölçektir. Ölçeğin ülkemiz için uyarlaması N.Hisli Şahin ve Ayşegül Durak (1994) tarafından yapılmıştır.

Güvenirlilik: İç tutarlık: Üç ayrı çalışmada ölçeğin toplam puanından elde edilen Cron-bach Alpha iç tutarlılık katsayıları 0.96 ve 0.95, alt ölçekler için elde edilen katsayılar ise 0.55 ile 0.86 arasında değişmektedir.

Ölçeğin belirlenen 9 alt ölçeği sırayla, Somatizasyon (S) (2,7,23,29,30,33,37.maddeler), Obsesif kompulsif bozukluk (OKB) (5,15,26,27,32,36. maddeler), Kişilerarası duyarlılık (KD) (20,21,22,42. maddeler),

Depresyon (D) (9,16,17,18,35,50. maddeler), Anksiyete bozukluğu (AB) (1,12,19,38,45,49. maddeler), Hostilite (H) (6,13,40,41,46. maddeler), Fobik anksiyete (FA) (8,28,31,43,47. maddeler), Paranoid düşünce (PD) (4,10,24,48,51. maddeler) ve Psikotizm (P9) (3,14,34,44,53. maddeler) alt ölçekleri olarak oluşturulmuştur. Ek maddeler (EM) ise (11,25,39,52. maddeler) yeme içme bozuklukları, uyku bozukluğu, ölüm ve ölüm üzerine düşünceler ve suçluluk duygularıyla ilgili maddeler vardır. 3 global indeks ise sırayla Rahatsızlık Ciddiyet İndeksi, Belirti Toplam İndeksi ve Semptom Rahatsızlık İndeksi şeklindedir.

Puanlanması: Kısa Semptom Envanteri likert tipi bir ölçektir. Her madde « hiç / biraz var / orta derecede var / epey var / çok fazla var » seçeneklerine göre cevaplanmakta ve sırasıyla 0, 1, 2, 3, 4 puan verilerek puanlanmaktadır.

a) Rahatsızlık ciddiyeti indeksi :Alt ölçeklerin toplamının 53'e bölünmesi yoluyla elde edilir: $S+OKB+KD+D+AB+H+FA+PD+P+EM) / 53$

b) Belirti toplamı indeksi : 0 olarak işaretlenen maddeler dışındaki tüm maddelerin (pozitif olan tüm değerlerin) 1 olarak kabul edilmesi sonucu elde edilen toplam puandır.

c) Semptom rahatsızlık indeksi : Alt ölçeklerin toplamının belirti toplamına bölünmesiile elde edilir: $S+OKB+KD+D+AB+H+FA+PDP+EM) / \text{Belirti Puanı}$

Puanların yorumlanması : Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin ruhsal belirtilerinin arttığını gösterir.

3.4. Verilerin Toplanması

Aile Değerlendirme Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve kişisel bilgi formu katılımcılara aile mahkemelerinde Sosyal çalışma görevlisi olarak çalışan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanı tarafından uygulanmıştır. Uygulama öncesi katılımcılara araştırmanın amacına ve uygulamada dikkat edilmesi gereken hususlara dair bilgilendirme yapılmış ve verilen bilgilerin yalnızca araştırma amacı ile kullanılacağı bilgisi verilmiştir.

3.5 Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS for Window paket programında analiz edilmiştir. Ölçek ve envanterden alınan puanlara ilişkin betimsel istatistiklere verilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre Kısa Semptom Envanteri ve Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puan ve alt ölçek puanlarına ilişkin karşılaştırmalar yapılmıştır. Verilerin çözümlemeleri için t-testi ve Pearson Momentler Korelasyonu analiz teknikleri kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

4.1. Katılımcıların Demografik Yapılarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları, sayısal ve yüzde değerleri ile birlikte sunulmaktadır.

Tablo 2 : Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kadın	63	61,2	55	55
Erkek	40	38,8	45	45
Toplam	103	100	100	100

Araştırma örneklemini toplam 203 kişiden oluşmaktadır. Boşanma aşamasında olan kadın sayısı 63 (%61,2), erkek sayısı 40 (%38,8). Evliliği devam eden kadın sayısı 55 (%55), erkek sayısı 45 (%45) dir (Tablo 2).

Tablo 3 : Örneklemin Yaş Ortalaması, Evlilik Yaşı Ortalaması, Evlilik Süre Ortalaması

	Boşanma Aşamasında Olan	Evliliği Devam Eden
	$\bar{x}$	$\bar{x}$
Yaş	34,3	37,4
Evlilik Yaşı	23,4	24,9
Evlilik Süresi	10,8	12,4

Boşanma aşamasındakilerin yaş ortalamaları 34,3, evliliği devam edenlerin 37,4'tür. Boşanma aşamasındakilerin evlilik yaş ortalaması 23,4, evliliği devam edenlerin 24,9'dur. Boşanma aşamasındakilerin evlilik süresi ortalaması 10,8, evliliği devam edenlerin 12,4'tür (Tablo 3).

Tablo 4: Örneklemin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Boşanma Aşamasında Olan			Evliliği Devam Eden	
Eğitim Düzeyi	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
İlkokul	32	30,1	16	16
Ortaokul	24	23,8	15	15
Lise	25	24,3	32	32
Üniversite	23	22,3	37	37
Toplam	103	100	100	100

Örneklemin eğitim durumuna bakıldığında boşanma aşamasında olanların eğitim düzeyleri; ilkokul 32 (%30,1), ortaokul 24 (%23,8), lise 25 (%24,8), üniversite 23 (%22,3)'ken, evliliği devam edenlerin sayısı; ilkokul 16 (%16), ortaokul 15 (%15), lise 32 (%32), üniversite 37 (%37)'dir (tablo 4).

Tablo 5 : Örneklemin Gelir Dağılımı

Boşanma Aşamasında Olan			Evliliği Devam Eden	
Gelir	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
500 TL altı	7	6,8	2	2
500-1000 TL	46	44,7	10	10
1000-2000 TL	32	31,1	33	33
2000 TL Üstü	18	17,5	55	55
Toplam	103	100	100	100

Örneklemin gelir durumuna bakıldığında boşanma aşamasında olanların 500 tl ve altı 7 (%6,8), 500-1000 tl arası 46 (%44,7), 1000-2000 arası 32 (%31,1), 2000 tl ve üstü 18 (%17,5) kişiyken, evliliği devam edenlerin 500 tl ve altı 2 (%2), 500-1000 tl arası 10 (%10), 1000-2000 arası 33 (%33), 2000 tl ve üstü 55 (%55) (tablo 5).

Tablo 6: Örneklemin Flört Süresine Göre Dağılımı

Flört Süresi	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
1-3 Ay	24	23,3	16	16
3-6 Ay	23	22,3	9	9
6-12 Ay	14	13,6	16	16
1-2 Yıl	19	18,4	24	24
2 Yıl Üzeri	23	22,3	35	35
Toplam	103	100	100	100

Örneklemin flört süresine göre dağılımı şöyledir; boşanma aşamasında olanların flört süreleri 1-3 ay arası 24 (%23,3), 3-6 ay arası 23 (%22,3), 6-12 ay arası 14 (%13,6), 1-2 yıl arası 19 (%18,4), 2 yıl ve üzeri 23 (%22,3)'ken, evliliği devam edenlerin flört süreleri 1-3 ay arası 16 (%16), 3-6 ay arası 9 (%9), 6-12 ay arası 16 (%16), 1-2 yıl arası 24 (%24), 2 yıl ve üzeri 35 (%35)'tir (tablo 6).

Tablo 7: Örneklemin Daha Önce Flörtü Olup Olmamasına Göre Dağılımı

Flört	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	43	41,7	58	58
Hayır	60	58,3	42	42
Toplam	103	100	100	100

Örneklemin evlilik öncesi flörtü olup olmamasına göre dağılımı şöyledir; boşanma aşamasında olanların 43 (%41,7)'sinin daha önce flörtü olurken 60 (%58,3)'ünün daha önce flörtü olmamıştır. Evliliği devam edenlerin 58 (%58)'inin daha önce flörtü olurken 42 (%42)'sinin daha önce olmamıştır (tablo7) .

Tablo 8: Örneklemin Evlenme Şekline Göre Dağılımı

Evlilik Şekli	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Görücü Usulü	31	30,1	17	17
Anlaşarak	57	55,3	83	83
Zorla	2	1,9	0	0
Kaçarak	13	12,6	0	0
Toplam	103	100	100	100

Örneklemin evlilik şekline bakıldığında boşanma aşamasında olanların 31 (%30,1)'i görücü usulü, 57 (%55,3)'ü anlaşarak, 2 (%1,9)'u zorla, 13 (%12,6)'sı kaçarak evlenirken, evliliği devam edenlerin 17 (%17)'si görücü usulü, 83 (%83)'ü anlaşarak evlenmişlerdir (tablo8).

Tablo 9: Örneklemin Daha Önce Psikolojik Destek Alıp Almamasına Göre Dağılımı

Psi. Destek	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	19	18,4	8	8
Hayır	84	81,6	92	92
Toplam	103	100	100	100

Boşanma aşamasında olanların 19 (%18,4)'ü daha önce psikolojik destek alırken, 84 (%81,6)'sı daha önce herhangi bir psikolojik destek almamıştır. Evliliği devam edenlerin 8 (%8)'i daha önce psikolojik destek alırken 92 (%92)'si daha önce psikolojik destek almamıştır (tablo9).

Tablo 10: Örneklemin Şuan Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyup Duymamasına Göre Dağılımı

Psi. Destek	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	27	26,2	14	14
Hayır	76	78,8	86	86
Toplam	103	100	100	100

Boşanma aşamasında olanların 27 (%26,2)'si şuan için psikolojik desteğe ihtiyaç duyarken, 76 (%78,8)'i şuan herhangi bir psikolojik desteğe ihtiyaç duymadığını belirtirken, evliliği devam edenlerin 14 (%14)'ü şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyarken 86 (%86)'sı şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymadığını belirtmektedir (tablo10).

Tablo 11 : Örneklemin Aileden Destek Görüp Görmemesine Göre Dağılımı

Aile Desteği	Boşanma Aşamasında Olan		Evliliği Devam Eden	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	81	78,6	54	14
Hayır	22	21,4	46	86
Toplam	103	100	100	100

Boşanma aşamasında olanların 81 (%78,6)'sı ailesinden destek görürken, 22 (%21,4)'ü ailesinden destek göremediğini ifade etmiştir. Evliliği devam edenlerin 54 (%54)'ü ailesinden destek görürken 46 (%46)'sı ailesinden destek göremediğini belirtmiştir (tablo11).

Tablo 12: Boşanma Aşamasında ki Grubun Yeniden Evlenme Düşüncesine Göre Dağılımı

	Boşanma Aşamasında Olan Sayı (N)	Yeniden Evlenme Yüzde (%)
Evet	31	30,1
Hayır	72	69,9
Toplam	103	100

Boşanma aşamasında olanların 31 (%30,1)'i boşanma sonrası yeniden evlenmeyi düşündüklerini belirtirken, 72 (%69,9)'u boşanma sonrası yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmiştir (tablo12).

4.2. Katılımcıların ADÖ ve KSE Puanlarına Dair Bulgular

Tablo 13: Boşanma Aşamasında Olan ve Olmayan Grubunun ADÖ Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu

Alt Ölçek	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	sd	t	P
Problem Çözme	Boşanma Aşaması	103	2,51	0,87	201	8,35	0,000 *
	Evliliği Devam Eden	100	1,64	0,58	201		
İletişim	Boşanma Aşaması	103	2,29	0,67	201	8,19	0,000 *
	Evliliği Devam Eden	100	1,63	0,45	201		
Roller	Boşanma Aşaması	103	2,31	0,53	201	6,14	0,000 *
	Evliliği Devam Eden	100	1,91	0,36	201		
Duygusal Tepki	Boşanma Aşaması	103	2,31	0,76	201	7,77	0,000 *
	Evliliği Devam Eden	100	1,57	0,58	201		
Gereken İlgi	Boşanma Aşaması	103	2,41	0,44	201	2,20	0,028 *
	Evliliği Devam Eden	100	2,29	0,31	201		
Davranış Kontrolü	Boşanma Aşaması	103	2,25	0,41	201	2,31	0,022 *
	Evliliği Devam Eden	100	2,12	0,37	201		
Genel İşlevler	Boşanma Aşaması	103	2,33	0,80	201	8,95	0,000 *
	Evliliği Devam Eden	100	1,50	0,46	201		

p<0,05*

Tablo 13'deki t-testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Problem çözme alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliğin devam edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=8,35$, $p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin problem çözme düzeyleri ($X=1,64$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,51$) daha yüksektir.

İletişim alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliğin devam eden edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=8,19$, $p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin iletişim düzeyleri ($X=1,63$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,29$) daha yüksektir.

Roller alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliğin devam edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=6,14$, $p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin roller düzeyleri ($X=1,91$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,31$) daha yüksektir.

Duygusal tepki verebilme alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliğin devam edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=7,77$, $p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin duygusal tepki verme düzeyi ($X=1,57$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,31$) daha yüksektir.

Gereken ilgiyi gösterme alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliğin devam edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=2,20$, $p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin gereken ilgiyi gösterme düzeyleri ($X=2,29$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,41$) daha yüksektir.

Davranış kontrolü alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliğin devam edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=2,31$, $p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin davranış kontrolü düzeyleri ($X=2,12$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,25$) daha yüksektir.

Genel işlevler alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliği devam edenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir [$t(201)=8,95, p<0,05$]. Evliliği devam edenlerin problem çözme düzeyleri ($X=1,50$), boşanma aşamasında olanlara göre ($X=2,33$) daha yüksektir.

Tablo 14: Şuan Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyup Duymamaya Göre ADÖ Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu

Alt Ölçek	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	sd	t	P
Problem Çözme	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,57	0,81	201	4,25	0,000*
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	1,95	0,83	201		
İletişim	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,30	0,71	201	3,78	0,000 *
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	1,88	0,62	201		
Roller	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,33	0,46	201	3,20	0,002*
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	1,06	0,49	201		
Duygusal Tepki	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,32	0,82	201	3,60	0,000 *
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	1,85	0,73	201		
Gereken İlgi	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,37	0,34	201	0,43	0,662
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	2,35	0,39	201		
Davranış Kontrolü	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,18	0,41	201	-0,07	0,943
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	2,18	0,39	201		
Genel İşlevler	Psi. Desteğe İhtiyaç Duyan	41	2,33	0,79	201	3,89	0,000 *
	Psi. Desteğe İhtiyaç Duymayan	162	1,82	0,74	201		

p<0,05*

Tablo14'deki t-testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Problem çözme alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=4,25, $p<0,05$]. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların problem çözme düzeyleri ($X=2,57$), psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=0,83$) daha düşüktür.

İletişim alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,78, $p<0,05$]. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların iletişim düzeyleri ($X=2,30$), psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=0,62$) daha düşüktür.

Roller alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,20, $p<0,05$]. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların rol düzeyleri ($X=2,33$), psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=0,49$) daha düşüktür.

Duygusal tepki alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,60, $p<0,05$]. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların duygusal tepki verebilme düzeyleri ($X=2,32$), psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=0,73$) daha düşüktür.

Genel işlevler alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,89, $p<0,05$]. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların genel işlev düzeyleri ($X=2,33$), psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=0,74$) daha düşüktür.

Gereken ilgiyi gösterme alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir.

Davranış kontrolü alt boyutu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ve ihtiyaç duymayan durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 15: Aileden Destek Görüp Görmeme Durumuna Göre ADÖ Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu

Alt Ölçek	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	sd	t	P
Problem Çözme	Destek Görürüm	135	2,20	0,87	201	2,96	0,003 *
	Destek Görmem	68	1,83	0,80	201		
İletişim	Destek Görürüm	135	2,04	0,69	201	2,48	0,014 *
	Destek Görmem	68	1,80	0,57	201		
Roller	Destek Görürüm	135	2,17	0,48	201	2,38	0,018 *
	Destek Görmem	68	2,00	0,49	201		
Duygusal Tepki	Destek Görürüm	135	2,02	0,79	201	2,02	0,044 *
	Destek Görmem	68	1,79	0,73	201		
Gereken İlgi	Destek Görürüm	135	2,39	0,39	201	2,07	0,040 *
	Destek Görmem	68	2,27	0,36	201		
Davranış Kontrolü	Destek Görürüm	135	2,23	0,39	201	2,49	0,014 *
	Destek Görmem	68	2,09	0,38	201		
Genel İşlevler	Destek Görürüm	135	2,02	0,81	201	2,50	0,013 *
	Destek Görmem	68	1,73	0,66	201		

p<0,05*

Tablo15'deki t-testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Problem çözme alt boyutu, Aileden destek görüp, görmeme anlamli düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,96, $p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin problem çözme düzeyleri ($X=2,20$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=1,83$) daha düşüktür.

İletişim alt boyutu, Aileden destek görüp, görmeme anlamli düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,48, $p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin iletişim düzeyleri ($X=2,04$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=1,80$) daha düşüktür.

Roller alt boyutu, Aileden destek görüp görmeme, anlamli düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,38, $p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin rol düzeyleri ($X=2,17$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=2,00$) daha düşüktür.

Duygusal tepki alt boyutu, Aileden destek görüp, görmeme anlamli düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,07, $p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin duygusal tepki verebilme düzeyleri ($X=2,39$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=2,27$) daha düşüktür.

Gereken ilgiyi gösterme alt boyutu, Aileden destek görüp görmeme anlamli düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,07, $p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin gereken ilgiyi gösterme düzeyleri ($X=2,39$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=2,27$) daha düşüktür.

Davranış Kontrolü alt boyutu, Aileden destek görüp görmeme anlamli düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,49, $p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin davranış kontrol düzeyleri ($X=2,23$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=2,09$) daha düşüktür.

Genel işlevler alt boyutu, Aileden destek görüp görmeme anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$t(201)=2,50, p<0,05$]. Ailesinden destek görenlerin genel işlev düzeyleri ($X=2,02$), aileden destek görmeyenlere göre ($X=1,73$) daha düşüktür.

Tablo 16 : Boşanma Aşamasında Olan ve Olmayan Grubunun KSE Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu

Alt Ölçek	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	sd	t	P
Somatizasyon	Boşanma Aşaması	103	9,61	3,75	201	-1,19	0,233
	Evliliği Devam Eden	100	10,21	3,34	201		
OKB	Boşanma Aşaması	103	10,43	3,92	201	-0,17	0,859
	Evliliği Devam Eden	100	10,53	3,54	201		
Kişiler Arası Duyarlılık	Boşanma Aşaması	103	8,66	3,24	201	6,63	0,000 *
	Evliliği Devam Eden	100	6,11	2,10	201		
Depresyon	Boşanma Aşaması	103	9,75	4,22	201	2,11	0,036 *
	Evliliği Devam Eden	100	8,65	3,16	201		
Anksiyete	Boşanma Aşaması	103	9,96	3,68	201	0,88	0,379
	Evliliği Devam Eden	100	9,54	3,07	201		
Hostilite	Boşanma Aşaması	103	7,23	2,84	201	-2,55	0,011 *
	Evliliği Devam Eden	100	8,36	2,41	201		

	Boşanma Aşaması	103	6,46	6,46	201		
Fobik Anksiyete						-0,49	0,623
	Evliliği Devam Eden	100	6,59	6,59	201		
	Boşanma Aşaması	103	9,77	9,77	201		
Paranoid Düşünce						1,74	0,083
	Evliliği Devam Eden	100	9,04	9,04	201		
	Boşanma Aşaması	103	7,34	7,34	201		
Psikotizm						1,38	0,167
	Evliliği Devam Eden	100	6,88	6,88	201		
	Boşanma Aşaması	103	6,19	6,19	201		
Ek Maddeler						0,78	0,436
	Evliliği Devam Eden	100	5,92	5,92	201		
	Boşanma Aşaması	103	85,45	24,04	201		
KSE Toplam						1,07	0,283
	Evliliği Devam Eden	100	81,95	21,98	201		

p<0,05*

Tablo16'daki t-testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Kişiler arası duyarlılık alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliği devam eden durumunda anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=6,63, p<0,05]. Boşanma aşamasında olanların kişiler arası duyarlılık düzeyleri (X=8,66), evliliği devam edenlere göre (X =6,11) daha yüksektir.

Depresyon alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliği devam eden durumunda anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$t(201)=2,11, p<0,05$]. Boşanma aşamasında olanların depresyon düzeyleri ($X=9,75$), evliliği devam edenlere göre ($X=8,65$) daha yüksektir.

Hostilite alt boyutu, boşanma aşamasında olan ve evliliği devam etme durumunda anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$t(201)=-2,55, p<0,05$]. Boşanma aşamasında olanların hostilite düzeyleri ($X=7,23$), evliliği devam edenlere göre ($X=8,36$) daha düşüktür.

Somatizasyon, OKB, anksiyete, fobik anksiyete, paranoid düşünce, psikotizm, ek maddeler, alt boyutlarında ve toplam KSE boyutunda boşanma aşamasında olan ve evliliği devam eden durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 17: Cinsiyete Göre KSE Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu

Alt Ölçek	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	sd	t	P
Somatizasyon	Kadın	118	10,34	3,64	201	2,09	0,038*
	Erkek	85	9,29	3,38	201		
OKB	Kadın	118	10,91	3,92	201	1,96	0,051*
	Erkek	85	9,88	3,37	201		
Kişiler Arası Duyarlılık	Kadın	118	7,61	3,15	201	1,16	0,245
	Erkek	85	7,11	2,83	201		
Depresyon	Kadın	118	9,55	4,11	201	1,55	0,122
	Erkek	85	8,72	3,18	201		
Anksiyete	Kadın	118	10,26	3,53	201	2,54	0,012*
	Erkek	85	9,04	3,07	201		
Hostilite	Kadın	118	7,91	3,15	201	0,66	0,504
	Erkek	85	7,61	3,23	201		

	Kadın	118	6,77	1,96	201		
Fobik Anksiyete						2,19	0,029*
	Erkek	85	6,19	1,67	201		
	Kadın	118	9,73	2,99	201		
Paranoid Düşünce						1,80	0,072
	Erkek	85	8,96	3,02	201		
	Kadın	118	7,27	2,64	201		
Psikotizm						1,12	0,263
	Erkek	85	6,89	2,07	201		
	Kadın	118	6,24	2,04	201		
Ek Maddeler						1,25	0,211
	Erkek	85	5,80	2,64	201		
	Kadın	118	86,65	24,63	201		
KSE Toplam						2,14	0,033*
	Erkek	85	79,65	20,11	201		

$p < 0,05^*$

Tablo17'deki t-testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Somatizasyon alt boyutu, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$t(201)=2,09$, $p < 0,05$]. Kadınların somatizasyon düzeyleri ($X=10,34$), erkeklere göre ($X=9,29$) daha yüksektir.

OKB alt boyutu, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$t(201)=1,96$, $p < 0,05$]. Kadınların OKB düzeyleri ($X=10,91$), erkeklere göre ($X=9,88$) daha yüksektir.

Anksiyete alt boyutu, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,54, p<0,05]. Kadınların anksiyete düzeyleri (X=10,26), erkeklere göre (X =9,04) daha yüksektir.

Fobik anksiyete alt boyutu, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,19, p<0,05]. Kadınların fobik anksiyete düzeyleri (X=6,77), erkeklere göre (X =6,19) daha yüksektir.

Toplam KSE, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,14, p<0,05]. Kadınların toplam KSE düzeyleri (X=86,65), erkeklere göre (X =79,65) daha yüksektir.

Kişiler arası duyarlılık, depresyon, hostilite, paranoid düşünce, psikotizm, ek maddeler, alt boyutlarında kadın ve erkek olmaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 18: Şuan Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyup Duymamaya göre KSE Alt Ölçeklerinin Karşılaştırıldığı t-Testi Tablosu

Alt Ölçek	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	sd	t	P
Somatizasyon	Evet	41	11,78	4,62	201	3,89	0,000*
	Hayır	162	9,43	3,08	201		
OKB	Evet	41	12,51	4,07	201	4,04	0,000*
	Hayır	162	9,96	3,46	201		
Kişiler Arası Duyarlılık	Evet	41	8,46	2,75	201	2,53	0,012 *
	Hayır	162	7,14	3,03	201		
Depresyon	Evet	41	11,90	4,91	201	5,46	0,000*
	Hayır	162	8,53	3,08	201		
Anksiyete	Evet	41	11,90	4,28	201	4,77	0,000*
	Hayır	162	9,20	2,90	201		
Hostilite	Evet	41	9,58	3,64	201	4,21	0,000*
	Hayır	162	7,33	2,89	201		

	Evet	41	7,41	2,23	201		
Fobik Anksiyete						3,48	0,001*
	Hayır	162	6,30	1,69	201		
	Evet	41	11,36	3,07	201		
Paranoid Düşünce						4,88	0,000*
	Hayır	162	8,91	2,81	201		
	Evet	41	8,39	3,20	201		
Psikotizm						3,90	0,000*
	Hayır	162	7,79	2,06	201		
	Evet	41	7,78	3,11	201		
Ek Maddeler						5,25	0,000*
	Hayır	162	5,62	2,11	201		

p<0,05*

Tablo18'deki t-testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

Somatizasyon alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,89, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların somatizasyon düzeyleri (X=11,78), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =9,43) daha yüksektir.

OKB alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=4,04, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların OKB düzeyleri (X=12,51), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =9,96) daha yüksektir.

Kişiler Arası Duyarlılık alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=2,53, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların kişiler arası duyarlılık düzeyleri (X=8,46), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =7,14) daha yüksektir.

Depresyon alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=5,46, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların depresyon düzeyleri (X=11,90), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =8,53) daha yüksektir.

Anksiyete alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=4,77, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların anksiyete düzeyleri (X=11,90), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =9,20) daha yüksektir.

Hostilite alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=4,21, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların hostilite düzeyleri (X=9,58), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =7,33) daha yüksektir.

Fobik anksiyete alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,48, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların fobik anksiyete düzeyleri (X=7,41), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =6,30) daha yüksektir.

Paranoid düşünce alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=4,88, p<0,05]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların paranoid düşünce düzeyleri (X=11,36), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre (X =8,91) daha yüksektir.

Psikotizm alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [t (201)=3,90, p<0,05]. Şuan psikolojik

desteğe ihtiyaç duyanların psikotizm düzeyleri ($X=8,39$), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=7,79$) daha yüksektir.

Ek maddeler alt boyutu, şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymamaya göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$t(201)=5,25$, $p<0,05$]. Şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyanların ek maddeler düzeyleri ($X=7,78$), şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymayanlara göre ($X=5,62$) daha yüksektir.

Tablo 19 a: Toplam ADÖ puanı ile KSE Alt Boyutları Arasındaki İlişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu

		Somatizasyon	OKB	Kişiler Arası Duyarlılık	Depresyon	Anksiyete
.	r	0,258* *	0,211**	0,860**	0,359* *	0,252**
ADÖ	Sig.	0,000	0,003	0,000	0,000	0,000
	N	203	203	203	203	203

p<.01** p<.05*

Tablo 19 b: Toplam ADÖ puanı ile KSE Alt Boyutları Arasındaki İlişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu

		Hostilite	Fobik Anksiyete	Paranoid Düşünce	Psikotizim	Ek Maddeler
.	r	0,155 *	0,204**	0,265**	0,313**	0,245**
ADÖ	Sig.	0,027	0,004	0,000	0,000	0,000
	N	203	203	203	203	203

p<.01** p<.05*

Tablo19'da görüldüğü gibi Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile Kısa Semptom envanterinin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Somatizasyon ($r=0,258$, $p<0,01$), OKB ($r=0,211$, $p<0,01$), Kişiler arası duyarlılık ($r=0,860$, $p<0,01$), Depresyon ($r=0,359$, $p<0,01$), Anksiyete ($r=0,252$, $p<0,01$), Hostilite ($r=0,155$, $p<0,05$), Fobik anksiyete ($r=0,204$, $p<0,01$), Paranoid düşünce ($r=0,265$, $p<0,01$), Psikotizm ($r=0,313$, $p<0,01$) Ek maddeler ($r=0,245$, $p<0,01$), puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

İlişkinin pozitif yönde olması katılımcıların ADÖ puanları yükselirken, KSE alt boyutlarından aldıkları puanlarında yükseldiğini göstermektedir. Aile Değerlendirme Ölçeğinden yüksek puan alınması ailenin sağlıksızlığını gösterirken, kısa semptom envanterinden yüksek puan alınması kişilerin psikolojik problem yaşama düzeylerinin arttığını göstermektedir. Buradan yola çıkarak ailenin sağlıksızlık düzeyi arttıkça psikolojik sorun yaşama düzeyinin de arttığı yorumu yapılabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu kısmında , “Bulgular ve Yorumlar” bölümünde yer alan araştırma sonuçları irdelenmiştir.

Araştırma örneklemini toplam 203 kişiden oluşmaktadır. Boşanma aşamasında olan kadın sayısı 63 (%61,2), erkek sayısı 40 (%38,8). Evliliği devam eden kadın sayısı 55 (%55), erkek sayısı 45 (%45)'dir. Boşanma aşamasındakilerin yaş ortalamaları 34,3, evliliği devam edenlerin 37,4'tür. Boşanma aşamasındakilerin evlilik yaşı ortalaması 23,4'ken, evliliği devam edenlerin 24,9'dur. Bu sonuçlar gerek yabancı gerekse ülke literatüründe erken evlenme yaşının boşanmanın öncül göstergelerinden savını desteklememektedir.

Ülkemizde boşanma yılına bakıldığında; Türkiye’de boşanmaların yüzde 44.89’unun evliliğin ilk 5 yılı içinde meydana geldiği görülmektedir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005). Bu çalışmada boşanma aşamasında olan katılımcıların evlilik süresi ortalaması 10,8 olarak saptanmıştır. Evliliği devam edenlerin evlilik süresi ortalaması 12,4’tür. Elde edilen bilgilerin literatürle uyumsuz olmasının nedeni örneklem büyüklüğünün 203 kişi ile sınır olmasından kaynaklanabilir.

Boşanma aşamasında olan bireylerin 31 (% 30,1)’i boşanma sonrası yeniden evlenmeyi düşündüklerini belirtirken, 72 (%69,9)’u yeniden evlenmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Literatüre bakıldığında boşanan kişilerin yeniden evlenme oranlarının % 70 civarında olduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulguların dünya literatürü ile uyumsuz olma nedeninin, kişilerin henüz boşanma aşamasında olması ve evliliğin yarattığı olumsuz duygulanım nedeni ile yeniden evlenmeyi düşünmediklerini ifade ettikleri olarak yorumlanmıştır.

Eşlerin eğitim düzeyinin boşanma üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu konusunda ise farklı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Kadınlarda eğitim düzeyi

yükseldikçe boşanma riskinin arttığını gösteren çalışmaların (Kalmijn, De Graaf ve Poortman, 2004) yanı sıra eğitim düzeyi yükseldikçe boşanma oranının azaldığını (Abalı, 2006) ve hatta boşanmaya ilişkin en sınırlayıcı tutumlara ve en düşük boşanma oranına yüksek eğitilmiş kadınların sahip olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (Martin ve Parashar, 2006). Örneklemin eğitim durumuna bakıldığında boşanma aşamasında olanların eğitim düzeyleri; ilkokul 32 (%30,1), ortaokul 24 (%23,8), lise 25 (%24,8), üniversite 23 (%22,3)'tür. Bu sonuçlardan yola çıkarak her ne kadar aralarında fazla fark olmasa da en fazla boşanma oranının ilkokul mezunlarında, en az boşanma oranının ise üniversite mezunları arasında olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgu yabancı literatürle uyumsuzken ülkemiz literatürü ile uyumlu bulgulanmıştır. Düşük eğitim seviyesinde boşanma oranının daha yüksek olmasının sebepleri arasında özellikle iletişim, problem çözme gibi temel beceri düzeylerinin yetersiz olması, bunun yanı sıra gerek ekonomik gerekse de kültürel nedenlerle danışmanlık gibi hizmetlerden yararlanmamaları olarak yorumlanmıştır.

Ailenin ekonomik durumu aile yapısını ve işleyişini etkileyen önemli faktörlerin başında gelmektedir. Ailenin çeşitli ekonomik gereksinimleri olmakta ve önemli işlevlerinden birinin bunları zamanında ve yeterince karşılamak olduğu bilinmektedir. Eğer aile, gereksinimlerini her dönemde rahatlıkla karşılayacak olursa aile işlevleri açısından bir sıkıntı olmamaktadır (Duyan, 2000:24). Burcu Örneklemin gelir durumuna bakıldığında boşanma aşamasında olanların 500 tl ve altı 7 (%6,8), 500-1000 tl arası 46 (%44,7), 1000-2000 arası 32 (%31,1), 2000 tl ve üstü 18 (%17,5) kişiye, evliliği devam edenlerin 500 tl ve altı 2 (%2), 500-1000 tl arası 10 (%10), 1000-2000 arası 33 (%33), 2000 tl ve üstü 55 (%55) tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak alt ve orta gelir düzeyinde bulunan kişilerin boşanma oranlarının üst gelir düzeyinde bulunan kişilerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Demir (1988) tarafından İzmir'de boşanmış 55 kadın ile yapılan araştırmada; boşanma kararını veren kadınların (%75), yüzde 25'i evin geçindirilmemesi, maddi yetersizlik, kocanın işsizliği, yüzde 22'si kocanın sorumluluklarını yerine getirmemesini birincil boşanma nedeni olarak belirtmiştir (www.aile.gov.tr). Bu bulgu yapılan araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir. Bu bulgu literatürle tutarlıdır.

Evlilik ilişkisini etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Evlilik öncesi dönemde yaşanan ilişkiler bireylerin kişiler arası ilişkilerde uzmanlaşmasını, yaşanan problemler karşısında başa çıkma ve sorun çözme becerisini geliştirmede kişiye bilgi ve beceri kazandırmaktadır. Örneklemin evlilik öncesi flörtü olup olmamasına göre dağılımına bakıldığında, boşanma aşamasında olanların 43 (%41,7)'sinin daha önce flörtü olurken 60 (%58,3)'ünün daha önce flörtü olmamıştır. Evliliği devam edenlerin 58 (%58)'inin daha önce flörtü olurken 42 (%42)'sinin daha önce olmamıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak evlilik öncesi flört deneyimi olanların boşanma oranlarının, daha önce flört deneyimi olmayanlara oranla daha düşük olduğu sonucuna varılabilir.

Evlilik öncesi flört kadar, evlenilen kişi ile evlilik öncesi flört süresi de evliliği etkileyen faktörler arasındadır. Kişilerin partnerlerini tanımaları, bir birlerine uyumlarını değerlendirmeleri gibi süreçlerin geçilmesinde evlilik öncesi flört önemli bir noktadır. Araştırmada boşanma aşamasında kişilerin büyük bölümünün bir yıldan daha kısa bir süre flört ettikleri, evliliği devam edenlerin büyük bölümünün 1 yıldan daha uzun süre flört ettikleri bulgulanmıştır.

Yıldırım (1998)'in kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal kaynakları konulu araştırmasına göre; arkadaşlık kurarak evlenenlerin büyük çoğunluğu, ikinci derecede; görücü usulü evlilik yapanların çoğunluğu ise en ağır dereceden şiddete uğramışlardır. Arkadaşlık kurarak, tanışarak evlilik yapmanın diğer evlilik biçimlerine oranla görece olarak genel şiddet derecesini azaltıcı etkisinden ve aile ilişkilerinin olumlu olmasından söz edilebilir. Araştırmada evliliği devam edenlerin anlaşarak evlenme oranının, boşanma aşamasında olanların anlaşarak evlenme oranının iki katına yakın olduğu bulgusu, Yıldırım'ın araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

Boşanmanın ardından, hem kadınlar hem de erkekler ciddi, örseleyici sorunlar yaşamaktadırlar. Sözgelimi intiharlar ve toplumsal soyutlanma, evli olmayanlar (özellikle boşanmışlar) arasında evlilere kıyasla çok daha yüksek oranda görülmektedir (Mc Lanahan, Wedemeyer ve Adelberg 1981; Travato 1986; akt:

Arıkan, 1996). Araştırma bulgularına boşanma aşamasında bulunan bireylerin %26,2'si şuanda psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır bulgusu literatürle uyumludur.

Bir başka araştırma bulgusu da bireylerin aileden destek görüp görmemesine dairdir. Boşanma aşamasında olanların büyük bölümü ailesinden destek gördüğünü belirtirken evliliği devam edenlerin yalnızca yarıya yakını ailesinden destek gördüğünü belirtmiştir. Boşanma aşamasında olanların aileden daha fazla destek görmesinin nedeni boşanma aşamasında olan bireyin zorlu bir süreçten geçmesi sebebi ile ailesinden daha fazla destek gördüğü olarak yorumlanmıştır.

Araştırmalar ikinci evliliğini yapan kişilerin ilk evliliklerinden önemli dersler çıkardıklarını ilk eşlerine nazaran daha sağlıklı seçimler yaptıklarını, eşleriyle daha fazla ilgilendiklerini, daha gerçekçi beklentiler içinde olduklarını, erkeklerin daha az geleneksel davrandıklarını, ev işlerinde eşlerine daha fazla yardım ettiklerini, eşlerinin duygularını daha fazla dikkate aldıklarını göstermektedir. Bir evliliğin bitmesi kişilerin evlenmekten vazgeçeceği anlamını taşımamaktadır. Yapılan araştırmalara boşanan kişilerin yarısından fazlasının yeniden evlendiğini göstermektedir. Bu çalışmada boşanma aşamasında olan kişilerin %30'unun yeniden evlenmeyi düşündüğü belirtmesi literatürle uyumlu değildir. Bu durumun nedeni kişilerin henüz boşanma aşamasında olması olarak değerlendirilmiştir. Kişiler henüz boşanma aşamasında oldukları için evliliğe dair daha olumsuz duygular içindedirler ve bu süreçte yeniden evlenme fikri daha uzak bir olasılık olarak değerlendirilmiş olabilir.

Ülkemiz literatürüne bakıldığında evlilik ve aile konusunun son 15 yıllık süreçte araştırmacıların ilgisini çektiği görülmektedir. Aile yönelik çalışmaların büyük çoğunlu çift uyumu ve evlilik doyumu üzerine odaklanmıştır. Boşanma ve boşanma sürecine yönelik olarak yalnızca birkaç çalışmaya rastlanmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği kullanarak boşanmış ya da boşanma aşamasında olan kişilerle yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Söz konusu bu çalışma boşanma

aşamasında olan bireylerle ADÖ kullanılarak yapılmış ilk çalışma olma niteliğindedir.

Araştırma bulguları boşanma aşamasında olan ve evliliği devam eden kişilerin aile işlevleri açısından anlamlı düzeyde fark olduğunu ortaya koymuştur. Boşanma aşamasında olan bireylerin; problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevleri evliliği devam edenlere göre daha sağlıklı ve işlevselliğini yitirmiş durumdadır. Bu bulgulardan yola çıkarak, ADÖ'nün her bir alt boyutunda ki sağlıklılık düzeyinin artmasının aileyi boşanmaya sürüklediğini söylemek mümkündür. Problem çözme becerisi düşük, iletişimi bozuk, rol dağılımı sağlıklı, aile içinde duygusal tepki veremeyen, birbirlerine yönelik yeterli düzeyde ilgi göstermeyen ve davranış kontrolü düşük bireylerin evliliği daha sağlıklı hale gelmekte ve süreç içerisinde bu alanlarda ki bozulma ailenin dağılmasına zemin hazırlamaktadır.

Overbeek tarafından yapılan araştırmada boşanma öncesinde evlilik kalitesinin düşük olduğunu belirten erişkinlerde boşanma sonrası ruhsal bozukluk geliştirme oranının yüksek olmadığı belirtilmiştir. Bunun sonucunda boşanmanın altında yatan evlilik sorunlarının ruhsal bozuklukların ortaya çıkışı ile boşanmanın kendisinden daha fazla ilişkili olduğu öne sürülmüştür Overbeek (2006). Özdemir ve arkadaşları (1996) tarafından yapılan çalışmada psikotik tanı alan üyeye sahip ailelerin aile işlevleri ve sosyodemografik bilgileri içeren anket formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Sonucunda genel olarak psikiyatrik bozukluğu olan hastaya sahip ailelerin aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır. Aile bireyin kendini iyi hissetmesi ve psikolojik bütünlüğü için en önemli dayanak noktalarından biridir. Aile içinde yaşanan sorunlar bireylerin psikolojik sorunlar yaşamasına zemin hazırlamakta hatta bazen direkt olarak kişinin psikolojik sağlığını etkilemektedir. Araştırmanın ADÖ'ye dair bir diğer bulgusu, psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten bireyler problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel işlevler boyutunda psikolojik desteğe ihtiyaç duymadığını belirten bireylerden anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bu bulgu aile işlevlerinde ki bozulmanın bireyin psikolojik sağlığı üzerinde önemli rol oynadığı ve bazı psikolojik sorunları beraberinde getirdiği olarak yorumlanmıştır. Aile işlevlerinde ki bozulma

bireylerin psikolojik sağlığını direkt olarak etkileyebileceği gibi, aile işlevlerinde ki bozulmanın boşanmaya yol açaacağı boşanmanın da bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceği olarak yorumlanmıştır. Nitekim boşanan ve boşanmayan bireylerin KSE alt boyutlarına göre karşılaştırılmasında, boşanma aşamasında olan bireylerin, evliliği devam bireylerden daha yüksek puanlar aldığı görölmektedir. 1986'da Miller ve arkadaşları tarafından yapılan benzer bir araştırmada psikiyatrik hastalığı bulunan 86 hasta ile 69 normal aile bireyi aile işlevleri aısından karşılaştırılmış ve majör depresyon, alkol bağımlılığı, uyum bozukluğu olan hastaların ailelerinin işlevleri normal ailelere göre daha sağlıksız bulunmuştur. şizofreni ve bipolar bozukluğu olan hastaların aileleri ile normal ailelerin fonksiyonları arasında önemli bir farklılık bulunamamıştır (Doğan, 2006). Araştırma bulguları literatürle paralellik göstermektedir. Ancak aile işlevlerinde ki bozulmanın mı psikolojik rahatsızlıklara yol aadığı, yoksa psikolojik rahatsızlıkların mı aile işlevlerini bozduğunu anlamak için boylamsal çalışmalar yapılması gerekmektedir. Beach, Katz, Kim ve Brody (2003) adolesan yaşta çocuğu bulunan 166 evli çiftle yapılan çalışmada, evlilik niteliği ile depresif semptomlar arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada çiftlerin bir yıl sonrası için tekrar depresyon düzeylerine bakılmıştır. Evlilik niteliğinin, bir yıl sonraki depresif semptomlarla ilgili olduğu ve bu etkinin öneminin hem kadınlar hem de erkekler için benzer olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda eşlerin kendi evlilik niteliklerinin bir yıl sonra eşlerinin depresif semptomlarını yordadığı bulunmuştur. Sandberg ve Harper (2000) tarafından yapılan çalışmada da evlilikte yaşanan sorunların depresyon ile doğrudan ve anlamlı olarak eşleştiği bulunmuştur. Evlilikte yaşanan sıkıntı üzerine eşlerin algılarının, depresyonlarına anlamlı olarak eşlik ettiği görölmüştür.

Hough, Brumitt ve Templin (1999), depresyon, kronik hastalık ve sosyal destek arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, evli olmak depresyonu azaltmada koruyucu bir rol oynamaktadır. Çünkü, sosyal destek doğrudan veya dolaylı olarak artmaktadır. Araştırma bulgularına göre orjin ailesinden destek gördüğünü ifade eden bireylerin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevleri, orjin ailesinden destek görmeyenlere göre daha sağlıksızdır. Bu sonuçlar

boşanma aşamasında olan bireylerin aileden destek görme düzeyinin daha yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Aile işlevselliği azalmış kişilerin boşanma sürecine girdiği ve bu süreçte orjin aileden destek gördükleri olarak yorumlanmıştır.

DSM-IV (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı IV) I.Eksen bozukluk prevelansı ve evlilik doyumsuzluğunun ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada evlilikteki doyumun bozulmasının tüm psikiyatrik hastalıklarla bir şekilde ilişkili olduğu görülmüştür Whisman (1999). Araştıramaya katılan bireylere Kısa Symptom Envanteri uygulanmıştır. Boşanma aşamasında olan ve evliliği devam eden bireylerin kişiler arası duyarlılık, depresyon ve hostilite puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı ve boşanma aşamasında olan bireylerin kişiler arası duyarlılık ve depresyon puanlarının daha yüksek, hostilite puanlarınsa daha düşük olduğu bulgulanmıştır. Boşanma aşamasında ki bireylerin depresyon ve kişiler arası duyarlılık puanlarının yüksek olması gerek yabancı gerekse de ülkemiz literatürü ile uyumluyken, hostilite puanlarının düşük olması literatürle uyumsuzdur. Boşanma aşamasında olan katılımcıların yaklaşık %26'sı şunda psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu bulgudan yola çıkarak özellikle boşanma aşamasının bireyler üzerinde daha olumsuz psikolojik etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

Evlilik kişinin evli olduğu birey ve ona bağlı sosyal çevreyi kapsayan sosyal bir ağdır. Boşanma sürecinde kişi evli olduğu birey kadar çevresinde ki diğer bireylerle de sorunlar yaşayabilmektedir. Boşanma aşamasında olan bireylerin kişiler arası duyarlılık puanlarının evliliği devam eden bireylere göre daha yüksek olması durumunu açıklamaktadır.

Whisman (2007), DSM-IV'te yer alan psikiyatrik rahatsızlıklar ve evlilikteki sıkıntılar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlara göre, diğer psikiyatrik rahatsızlıklarla birlikte, majör depresyon bozukluk da evlilik yaşantısını etkilemektedir. Whisman, Uebelacker ve Weinstock (2004), yaptıkları çalışmada çiftlerin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile evlilik doyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, kişinin kendi anksiyete ve depresyon düzeyi ile esinin depresyon düzeyinin evlilik doyumunu yordadığını ortaya koymuştur. Fakat

anksiyete ve depresyonun evlilik doyum düzeylerine etkisi konusunda cinsiyetler açısından bir farklılık olmadığı, depresyonun etkisinin anksiyete etkisinden daha güçlü olduğu görülmüştür. Crowther (1985) depresif olan ve olmayan hasta grupları üzerinde depresyon ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiye bakmıştır. Terapistlerin ve hastaların ayrı ayrı evlilik uyumu ve depresyon açısından bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bu araştırma sonucunda depresif grubun evlilik uyumlarının daha düşük olduğu saptanmıştır. Araştırmada depresif kadınların, depresif erkeklere göre kendilerini daha uyumsuz olarak değerlendirdikleri de araştırmada gözlenen bir başka bulgudur (Akt. Kalkan, 2002).

Robins , Caspi., Moffitt (2002) doyumsuz ve saldırgan ilişkilerin kişiyi daha anksiyeteli kızgın ve yabancılaştırmış yaptığını ve aynı zamanda ilişkide devam eden deneyimlerin, kişinin duygularını düşüncelerini ve davranışlarını sınırlandırdığını, kişiyi daha ihtiyatlı yaptığını belirtmişlerdir ve genç erişkinlikteki ilişki deneyimlerinin kişilik değişikliklerine yol açabileceğini saptamışlardır (Akt. Akar,2005). Aile içinde ki sağlıksızlık çifti boşanmaya sürüklemektedir. Boşanma sürecinde bireyler birbirlerine karşı daha sert davranışlar sergilemekte hatta kasıtlı olarak birbirlerini incitecek davranışlar içersine girebilmektedir. Buda bireylerde düşmanca duyguları ve hostilitayı beraberinde getirebilmektedir. Smith ve diğerleri (1988), düşmanlık puanları yüksek olan evli bireylerin evlilik doyumu puanlarının düştüğü ve evlilik çatışmasının daha fazla yaşandığı görülmüştür. Özellikle bu durumunun kadınlardan daha fazla erkekleri etkilediği görülmüştür.

Brummett ve diğerleri (2000) depresif semptomlar konusunda kendini değerlendirme ile düşmanlık ilişkisinin incelendiği çalışmada 898 çiftle çalışılmıştır. Düşmanlıkla ilgili kendini değerlendirmeler, öncelikle depresyonun yordayıcıları olarak incelenmiş ve düşmanlıkla ilgili eşin kendini değerlendirmesi de modele eklenmiştir. Böylece kişinin kendisinin ve esinin düşmanlıkla ilgili etkileşimleri incelenmiştir. Bu ilişkilerden düşmanlıkla ilgili (insanların iyi olduğuna inanmama, saldırganca karşılık verme, düşmanca duygular) üç bileşen ortaya çıkmıştır. Bütün modellerde yaş ve eğitim kontrol edilerek, etkiler kadın ve erkekler için ayrı olarak incelenmiştir. Düşmanca duygular konusunda kendini değerlendirmenin hem

kadınlar hem de erkekler için depresif semptomlarla olumlu olarak ilgili olduğu görülmüştür. İnsanların iyi olduğuna inanmama konusunda kendini değerlendirmenin yalnızca erkekler için önemli düzeyde ilgili olduğu bulunmuştur. Eşlerin düşmanlığıyla ilgili olarak bu üç bileşenin, kadınların kendi depresif semptomlarıyla olumlu düzeyde ilgili olduğu görülmüştür. Fakat erkekler için, eşlerinin düşmanlığının depresif semptomlarıyla ilgili olmadığı bulunmuştur.

Robins , Caspi., Moffitt (2002) doyumsuz ve saldırgan ilişkilerin kişiyi daha anksiyeteli kızgın ve yabancılaştırmış yaptığını ve aynı zamanda ilişkide devam eden deneyimlerin, kişinin duygularını düşüncelerini ve davranışlarını sınırlandırdığını, kişiyi daha ihtiyatlı yaptığını belirtmişlerdir ve genç erişkinlikteki ilişki deneyimlerinin kişilik değişikliklerine yol açabileceğini saptamışlardır (Akt. Akar,2005) Araştırma bulguları literatürün aksine boşanma aşamasında olan bireylerin hostilete düzeylerinin evliliği devam eden bireylere göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu bulgunun literatürle uyumsuz olmasının nedeninin söz konusu literatür çalışmalarının boşanma sonrasında yapılmış olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır.

Evli, hiç evlenmemiş ve boşanmış anneler arasında psikiyatrik rahatsızlıklara rastlanma oranlarının araştırıldığı bir çalışmada hiç evlenmemiş annelerin ruhsal hastalık profillerinin genel olarak evli annelerle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Boşanmış annelerin evli annelerden farklı olarak herhangi bir anksiyete bozukluğu, depresyon, distimi, antisosyal kişilik bozukluğuna daha yüksek oranlarda sahip olduğu görülmüştür. Hiç evlenmemiş annelere göre ise yine boşanmış annelerde depresyon ve yaygın anksiyete bozukluğunun daha sık görüldüğü vurgulanmıştır (Afifi 2006). Psikolojik sorunlara yatkınlık ve psikolojik bozukluk geliştirme düzeyinde cinsiyet önemli bir değişkendir. Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyete göre KSE'den aldıkları puanlar karşılaştırıldığında. Kadınların somatizasyon, OKB, anksiyete, fobik anksiyete ve toplam KSE puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak evlilik yaşantısının kadınlar üzerinden daha olumsuz etkileri neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bir diğer bulgusu şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyup duymayan bireylerin KSE puanları arasında bir farklılaşma olup olmadığı

yönündedir. Tapılan t-testi analizine göre şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duyan katılımcıların KSE'nin tüm alt boyutları bakımından şuan psikolojik desteğe ihtiyaç duymalarına göre daha yüksek skorlar aldıkları yönündedir. Evlilik içinde psikolojik desteğe ihtiyaç duyan bireyler KSE'nin tüm alt boyutlarında daha sağlıklı görünmektedir.

Aile İşlevselliği ve psikopatoloji arasındaki ilişkinin incelenmesi için toplam ADÖ puanı ve KSE alt boyutları arasında Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre Aile İşlevsellik düzeyi düştükçe KSE'nin alt boyutlarından alınan tüm puanlar yükselmektedir. Bu bulgu aile işlevsellik düzeyinin bireylerin psikolojik bozukluk geliştirmesinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

5.2.Öneriler.

Aile Değerlendirme Ölçeği her ne kadar hala etkin bir değerlendirme ölçeği olsada, 20 yılı aşkın bir süre önce geliştirilmiştir. Ve hala ülkemizde ki aileyi kapsamlı olarak ele alan tek ölçektir. Bu nedenle ölçeğin yeniden düzenlenmesi ve aile değerlendirme için yeni ölçekler geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Ülkemiz literatüründe boşanma ve boşanma aşaması ile ilgili oldukça sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu alanda daha fazla araştırma yapılması konunun ülkemizde ki durumu hakkında daha detaylı anlaşılmasını sağlayacağı ve önleyici hizmetlerin arttırılmasını kolaylaştırılacağı düşünülmektedir.

Boşanma aşamasında olan bireylerle evliliği devam eden bireylerin ADÖ alt boyutlarında ki farklılık göz önüne alındığında gerek aile danışmanlığı hizmeti sırasında, gerekse de önleyici olarak ülke çapında evli bireylere yönelik düzenlenecek çalışmalarda ADÖ'nün alt boyutlarının aile içinde geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Boşanma oranlarının düşük ve orta sosyoekonomik düzeyde daha yoğun görülmesi nedeni ile bu düzeydeki ailelere yönelik önleyici ücretsiz eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin arttırılmasının boşanma oranlarını azaltmada yararlı olacağı düşünülmektedir.

Boşanma süreci ve sonrasında ortaya çıkan psikolojik sorunların önlenmesi ve bireylerin psikolojik bütünlüğünün korunması için önleyici ve destekleyici hizmetlerin adli sürece başvurmuş olan kişilere önerilmesinin ya da gerekli yönlendirilmenin yapılmasının büyük yararı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abalı, F. (2006). *Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Afifi, T. O., Cox, B.J., Enns, W.M. (2006). Mental health profiles among married, never-married, and separated/divorced mothers in a nationally representative sample. *Soc Psychiatry Epidemiol*, 41, 122-129.

Akar, H. (2005). *Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar ile, Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde; Çift Uyumu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi ,12. Psikiyatri Birimi, İstanbul.

Amato, P.R. & Hohmann-Marriott, B. (2007). A Comparison of High and Low-Distress Marriages That End in Divorce. *Journal of Marriage and Family*, 69, 621-638.

Amerikan Psikiyatri Birliği. Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı. Yeniden Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı (DSM III-R), Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC 1987'den çeviren Köroğlu E: Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1989

Amerikan Psikiyatri Birliği. Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı. Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı (DSM IV-TR), Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC 2000'den çeviren Köroğlu E: Hekimler Yayın Birliği, Ankara,

Arditti, J. A. (1997). Women, divorce and economic risk. *Family and Conciliation Courts Review*, 35 (1), s 79-89.

Arıkan, Ç. (1992). *Yoksullukta ve Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara.

Arıkan, Ç. (1996). Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması. *Başbakanlık ve Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı*, Ankara.

Arıkan, Ç. (1990). *Alt sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış kadınların psiko-sosyal sorunları. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi.

ASAGEM (2002). Aile Değerleri Araştırması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genel Müdürlüğü, 2010.

Aseltine, R.H., & Kessler, R.C. (1993). Marital disruption and depression in a community sample. *Journal of Health and Social Behaviour*, 34, s 237–251.

Aydın, B., & Öztütüncü, F. (2001). “Examination of Adolescents” Negative Thoughts, Depressive Mood, and Family Environment”. *Adolescence*, 36 (141), 77-83.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2006). "2006 Aile Yapısı Araştırması. <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Detay&Id=2006122862127>. 07.05.2012.

Barker, P. (1986). Basic Family Therapy, New York, Oxford University Press.

Barker, L.R. (1999) .*The Social Work Dictionary (4. Edition)*, USA: NASW Pres, S: 166.

Beach, S. R. H., Katz, J., Kim, S. K. & Brody, G. H. (2003). Prospective effects of marital satisfaction on depressive symptoms in established marriages: A dyadic model. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20 (3), s 355-371.

Becvar, J.R. , Becvar S.D. (1982). Systems Theory and Family Therapy. *University Press of America*.

Becker, G.S.(1981). A Treatise on The Family Cambridge, *Harvard Universty Press* 15-64, 1981.

Birtchnell, J., Kennard, J. (1983). Does marital maladjustment lead to mental illness. *Social Psychiatry* ,18, s 79-88, 1983.

Bohannon, P. (1970) *The Six Stations of Divorce*. In Paul Bohannon (Ed.) *Divorce and After*. Garden City, New York. Doubleday and Company, Inc., 33-62.

Bradbury, T.N. & Karney, B.R. (2004). Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66 (Nov), s862-879.

Brummett, B. H., Barefoot, J. C. Feaganes, J. R., Yen, S., Bosworth, H. B., Williams, R. B. ve Siegler, H. C. (2000). Hostility in marital dyads: Associations wit depressive symptoms. *Journal of Behavioral Medicine*, 23(1). 95-105.

Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği (A.D.Ö.)El Kitabı*. Ankara: Özgeliş Matbaası.

Bulut, M. (2002). *Boşanmış kadınlarda ruhsal çöküntü (depresyon) ve kültür ilişkisi -sosyal antropolojik bir araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi.

Büyüköztürk, Ş. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.

Coontz, S. (2005). *Marriage, A History; From Obedience to Intimacy, or How Love Conquered Marriage*. Viking Boks, US.

Coontz, S. (2006). The origins of modern divorce. *Family Process*, 46(1), 7-16.

Collins, R. L., Ellickson, P. L. ve Klein, D. J. (2007). The role of substance use in young adult divorce. *Addiction*, 102, 786-794.

Cornelius, T. (2004). *Examining The Behavioral and Psychological Components of Communication Skills Training with Married Couples: Are Differential Effects Mediated by the Topic Discussed and Initial Level of Marital Distress?* .Degree of Doctor of Philosophy.Western Michigan University, Department of Psychology, Michigan.

Covey, S.R. (1997). *The 7 Habits of Highly Effective Families*. Franklin Covey Company, New York.

DeMOSS, Y. (2004). *Brief Interventions and Resiliency in Couples*. Unpublished Doctoral Dissertation. Northcentral Univesity, Prescott, Arizona.

Doğan, M. (2006). *Genel lise öğrencilerinin aile islerlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.

Epstein, Bishop, Miller, Keitner, (1993) *The Mc Master Model, Normal Family Processes*, 2nd Edition, The Guilford Press.

E.S., Brumitt, G.A., & Templin, T.N. (1999). Social support, demands of illness and depression in chronically ill urban women. *Health Care for Women International*, 20, 349-362.

Fincham, F. D. ; Bradbury, T. N. (1987) .“The Assessment of Marital Quality: A Reevaluation” *Journal of Marriage and the Family*, 49, 797-809.

Fişek, G. (1992). *“Türk Ailesinin Dinamik ve Yapısal Özellikleri Üzerine Düşünceler ve Konuya İlişkin Bir Ön Çalışma”* Aile Yazıları: Birey, Kişilik ve Toplum. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

Fleck, S. (1980). "Family Functioning and Family Pathology" *Psychiatric Annals*, 10, 46-54.

Gaelick, L., Bodenhausen, G.U. & Wyer, R.S. (1985). Emotional communication in close relationships, *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(5), 1246-1265.

Goldenberg, I. ve Goldenberg, H. (1990). *Family Therapy: An Overview*, California: Third Edition.

Gladding, S. (2002). *Family Therapy. History, Theory and Practice*. Pearson Education, Inc., Merrill Prentice Hall, New Jersey.

Gottman, J.M. , Silver, N. (1999). *The Seven Principles for Making Marriage Work*. New York: Three Rivers Press.

Gove, Walter R. (1972). The Relationship Between Sex Roles, Marital Status and Mental Illness. *Social Forces*, 51, 1, 34-44.

Hafner, R.J., Spence, N.S. (1988). Marriage duration, marital adjustment and psychological symptoms: a cross-sectional study. *J Clin Psychol*, 44(3), 309-16.

Harper, J.M., Schaalje, B.G., & Sandberg, J.G. (2000). Daily hassles, intimacy and marital quality in later life marriages. *The American Journal of Family Therapy*, 28, 1-18.

Huang. (2005). Transnationalizing the 'Asian' family: imaginaries, intimacies and strategic intents. *Global Networks Volume 5, Issue 4*, pages 307–315, October 2005.

İçli, Tülin, Öğün, Aslıhan. (1988). Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt : 5, 2, ss : 17-32.

Kabasakal, H.Z. (2001). “ *Uyum Sorunlu Çocukların Aile İşlevlerini İyileştirmede Anne Eğitim Gruplarının Etkisi*”,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kalmijn, M., De Graaf, P. M. & Poortman, A. (2004).Interactions between cultural and economic determinants of divorce in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 66, 75-89.

Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Ltd.Ştd.

Kessler, S.(1975).The Amarican Way of Divorce: Prescription for Change, *Nelson Hall, Chicago*, 23-31, 1975.

Kersten, K.K. (1990). “ *The Process of Marital Disaffection: Interventions at Various Stages:*”: *Family Relations*. Jul 90, Vol. 39 Issue 3, pg: 257-266.

Kessler, R.C., Walters, E.E., Forthofer, M.S. (1998). The social consequences of psychiatric disorders, III: probability of marital stability. *Am J Psychiatry* 155: 1092-1096.

Kalkan, M. (2002). *Evlilik ilişkisini geliştirme programının, evlilerin evlilik uyum düzeyine etkisi*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Kocadere, M. (1995). *İyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalımsa*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,İzmir.

Kurdek, L. A. (1991). Marital stability and changes in marital quality in newly wed couples: A test of the contextual model. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 27-48.

Lawson, D.M. (1989). "Love Attitude and Marital Adjustment in the Family Lifecycle" *Sociological Specturum*, 8, pg: 391-406.

Lower, L.M. (2005) .*"Couples with Young Children"* Handbook of Couples Therapy. (Edt.: Michele Harway) John Wiley & Sons, Incorporated, Hoboken, NJ, USA, p 35.

Mc CUBIN, H.I. (1990). *"Marital and Family Satisfaction"* Families: What Makes Them Work. Updated Edition. Sage Publition. London.

McLeod, J.D. (1994). Anxiety disorders and marital quality. *J Abnorm Psychol* 103(4): 767-76.

Mednick, Martha T. (1986). Single Mothers : A Review and Critique of Current Research. *Applied Social Psychology Annual*, 7, 184-201.

Nazlı, S. (2000). *Aile Danışmanlığı*.Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Overbeek, G., Vollebergh, W., de Graaf, R., Scholte, R., de Kemp, R., Engels, R. (2006). Longitudinal associations of marital quality and marital dissolution with the incidence of DSM-III-R disorders. *J Fam Psychol* 20(2): 284-91.

Otlı, B.M. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri ve Aile İşlevleri: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23: 30-35.

Ökte, M. (2001). *"Ergenlerde İçe Dönüklük – Dışa Dönüklük Kişilik özelliği İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkiler"*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Özdemir, H., Özşahin, A. & Cesur, G. (1996). *Psikotik ve Nevrotik Tanı Alan Üyeye Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması*. XXXII. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bildiri Özet Kitapçığı, Ankara.

Özgüven, E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara:PDREM Yayınları.

Özügurlu, K. (1999). *Karı-Koca İlişkilerinden Doğan Sorunlar. Ana-Baba Okulu*. İstanbul:Remzi Kitapevi.

Palabıyıkoglu, R., Azizoğlu, S., Özayar, Berksun, (1994). *İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Depresiflerin Aile İşlevselliği*. Kriz Dergisi; 1(3): 114-123.

Segrin, C. (2004). *Family Communication*. Lawrence Erlbaum Associates, Incorporated, Mahwah, NJ, USA.

Sili, Z. M. (1991). *Toplumsal değişme sürecinde Türkiye’de boşanma olgusuna genel bir yaklaşım, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi.

Smith, T. W. (1994). *Concepts and methods in the study of anger, hostility and health*. In A.W. Siegman ve T.W. Smith (Eds.) *Anger, Hostility and The Heart* (pp. 23-42). Hillsdale, N J: Erlbaum.

Smith, T. W., Pope, M. K., Sanders, J. D., Allred, K. D. ve O’Keeffe, J. L. (1988). Cynical hostility at home and work: Psychosocial vulnerability across domains, *Journal of Research in Personality*, 22, 525-548.

Stack, Steven. (1989). The Impact of Divorce on Suicide in Norway, 1951-1980. *Journal of Marriage and The Family*, 51, 229-238.

Şahin Hisli, N., Batıgün Durak A.(2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlilik, Güvenirlilik ve Faktör Yapısı; *Türk Psikiyatri Dergisi*; 2002;13(2):125-135.

Şahin NH, Durak A (1994) Kısa Semptom Envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31):44-56.

Şimşek, N. (2005). “Nevşehir İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinde İntihar Girişimi Yaygınlığı ve İlişkili Ailesel Faktörlerin Belirlenmesi”. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14, 79-97.

Tor, H. (1993). *Boşanma ve boşanmış kadınların psiko-sosyal, ekonomik durumları üzerine bir araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi.

Trovato, Frank. (1986). The Relationship Between Marital Dissolution and Suicide : The Canadian Case. *Journal of Marriage and The Family*, 48, 2, 341-348.

Tutarel, Kışlak, Ş. (1996). *Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkileri üzerine bir araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.

TÜİK. (2006b). *Aile yapısı araştırması 2006*. Ankara: T.C. Başbakanlık Türkiye

İstatistik Kurumu. (Türkiye İstatistik Kurumu (20012). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10849>. 22.07.2012.

Tyra, T.L.(1992). Personality features of spouses married to depressive partners. *Psychiatr Pol* 26(1-2): 66-70.

Uyar, S. (1999). *Boşanmış Bireylerin Evlilik Sürecine ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine bir Araştırma, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Ankara.

Ünal, G. (2002). Bipolar Affektif Bozukluğu Olan Hastaların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam* 15(2): 221-228.

Vıseman, R.S.(1975). Crisis Theory and Process of Divorce, *Social Casework* 56(4): 205-212, 1975.

Weiten, W. (1986). *Psychology Applied to Modern Life*. Monterey, CA: Brooks/Cole.

Whisman, M.A., Uebelacker, L. A. & Weinstock, L. M. (2004). Psychopathology and marital satisfaction: The importance of evaluating both partners. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72(5), 830-838.

Whisman, M.A., & Delinsky, S.S. (2002). Marital satisfaction and an information-processing measure of partner-schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 26(5), 617-627.

Whisman, M.A.(2007). Marital dyssatisfaction and psychiatric disorders: results from the National Comorbidity Survey. *J Abnorm Psychol* 108(4): 701-706.

Williams, K. & Dunne-Bryant, A. (2006). Divorce and Adult Psychological Well-Being: Clarifying the Role of Gender and Child Age. *Journal of Marriage and Family*, 68, 1178-1196.

Yörükoğlu, A. (1997). *Değişen Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul:Özgür Yayınları, Beşinci Basım.

EK-I

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA

İlişikte aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derece uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür.

Her cümle için 4 seçenek söz konusudur.

Aynen katılıyorum: Eğer cümle sizin ailenize **tamamen uyuyorsa** işaretleyiniz.

Büyük ölçüde katılıyorum: Eğer cümle sizin ailenize **çoğunlukla uyuyorsa** işaretleyiniz.

Biraz katılıyorum: Eğer cümle sizin ailenize **çoğunlukla uymuyorsa** işaretleyiniz.

Hiç katılmıyorum: Eğer cümle sizin ailenize **hiç uymuyorsa** işaretleyiniz.

Her cümlelerin yanında 4 seçenek içinde ayrı yerler ayrılmıştır. Size uyan seçeneğe (X) işareti koyunuz. Her cümle için uzun uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda, hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katılı- yorum	Büyük Ölçüde Katılı- yorum	Biraz Katılı- yorum	Hiç Katılmı- yorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenini bilir.	()	()	()	()
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	()	()	()	()

6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	()	()	()	()
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	()	()	()	()
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	()	()	()	()
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
10.Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	()	()	()	()
11.Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	()	()	()	()
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	()	()	()	()
13.Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğinizde sizi dinlerler.	()	()	()	()
14.Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	()	()	()	()
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	()	()	()	()
16.Ailemiz üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	()	()	()	()
17.Evde herkes başına buyruktur.	()	()	()	()
CÜMLELER:	Aynen	Büyük	Biraz	Hiç
	Katılı-	Ölçüde	Katılı-	Katılmı-
	yorum	Katılı-	yorum	yorum
		yorum		
18.Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	()	()	()	()

19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	()	()	()	()
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	()	()	()	()
21.Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
22.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	()	()	()	()
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	()	()	()	()
24.Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	()	()	()	()
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	()	()	()	()
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	()	()	()	()
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	()	()	()	()
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	()	()	()	()
29.Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	()	()	()	()
30.Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	()	()	()	()
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	()	()	()	()
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	()	()	()	()
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	()	()	()	()
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	()	()	()	()
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	()	()	()	()

37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacak ilgi gösteririz.	()	()	()	()
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	()	()	()	()
39.Ailemizde sevgi, şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	()	()	()	()
40.Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	()	()	()	()
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	()	()	()	()
CÜMLELER:	Aynen	Büyük	Biraz	Hiç
	Katılı-	Ölçüde	Katılı-	Katılımı-
	yorum	Katılı-	yorum	yorum
	yorum	yorum	yorum	yorum
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.	()	()	()	()
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	()	()	()	()
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	()	()	()	()
45.Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	()	()	()	()
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	()	()	()	()
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	()	()	()	()
47.Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	()	()	()	()
49.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	()	()	()	()

50.Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	()	()	()	()
51.Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	()	()	()	()
53.Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	()	()	()	()
54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	()	()	()	()
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	()	()	()	()
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	()	()	()	()
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	()	()	()	()
58.İşimize (okulumuza) yetismekte güçlük çekiyoruz.	()	()	()	()
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	()	()	()	()
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	()	()	()	()

EK-II

Aile Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni

Mehmet Kılıç

26 09
2010

Kime: isilbulut

Merhabalar hocam.

Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Aile Eğitimi ve Danışmanlığı bölümünde yüksek lisans yapmaktayım. Şuan tez aşamasındayım. Evli çiftlerde görülen ruhsal belirtiler ile aile işlevsellik düzeyi arasındaki ilişkilerin incelenmesi" konulu tezimde aile işlevsellik düzeyini ölçmek için tarafınızdan geliştirilmiş olan ^^ Aile Değerlendirme Ölçeği^^ ni kullanmak istiyorum. Eğer sizin içinde mahsuru yoksa ölçeğinizi kullanmak için tarafınızdan izin istiyorum. İlgi ve desteğiniz için şimdiden teşekkürler saygılarımla.

Işıl Bulut isilbulut@ttmail.com

28 09
2010

Kime: bana

Merhaba Mehmet Kılıç,

Tarafımdan Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış olan Aile Değerlendirme Ölçeği'ni çalışmanızda kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim.

Prof. Dr. Işıl Bulut

EK-III

KISA SEMPTOM ENVANTERİ (KSE)

Aşağıda, insanların bazen yaşadıkları belirtilen ve yakınmalarının bir listesi verilmiştir. Listede ki her bir mad

deyi lütfen dikkatle okuyunuz. Daha sonra o belirtinin sizde, bu gün dahil son bir haftadır ne kadar var olduğunu size uygun gelen seçeneğin altına (X) işareti koyarak belirtiniz. Hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösteriniz

.

Yanıtlarınızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendiriniz

Bu belirtiler son bir haftadır sizde ne kadar var?

NO	MADDELER	HİÇ YOK	BİRAZ VAR	ORTA DERECEDE VAR	FAZLA VAR	ÇOK FAZLA VAR
1	İçinizdeki sinirlilik hali					
2	Baygınlık, baş dönmesi					
3	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri					
4	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu düşüncesi					
5	Olayları hatırlamada güçlük					
6	Çok kolayca kızıp öfkelenme					
7	Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar					
8	Meydanlıktan (açık) yerlerden korkma duygusu					
9	Yaşamımıza son verme düşüncesi					

10	İnsanların çoğuna güvenilmeyeceği hissi					
11	İştahta bozukluklar					
12	Hiçbir nedeni olmayan ani korkular					
13	Kontrol edemediğiniz duygu parlamaları					
14	Başka insanlarla beraberken bile yalnız hissetme					
15	İşleri bitirmek konusunda kendini engellenmiş hissetmek					
16	Yalnızlık hissetmek					
17	Hüzünlü kederli hissetmek					
18	Hiçbir şeye ilgi duymamak					
19	Ağlamaklı hissetmek					
20	Kolayca incinebilmek, kırılmak					
21	İnsanların sizi sevmediğine kötü davrandığına inanmak					
22	Kendini diğerlerinden daha aşağı görme					
23	Mide bozukluğu, bulantı					
24	Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu					
25	Uykuya dalmada güçlük					
26	Yaptığınız şeyleri doğrumu diye tekrar tekrar kontrol etmek					
27	Karar vermede güçlükler					
NO	MADDELER	HİÇ YOK	BİRAZ VAR	ORTA DERECEDE VAR	FAZLA VAR	ÇOK FAZLA VAR
28	Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalar seyahatlerden korkmak					

29	Nefes darlığı, nefessiz kalmak					
30	Sıcak soğuk basmaları					
31	Sıcak soğuk basmaları					
32	Kafanızın ^^bomboş^^ kalması					
33	Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar					
34	Günahlarınız için cezalandırmanız gerektiği					
35	Gelecekle ilgili umutsuzluklar					
36	Konsantrasyonda (dikkatinizi her şey üzerinde toplama) güçlük/zorlanma					
37	Bedeninizin bazı bölgelerinde zayıflık					
38	Kendini gergin ve tedirgin hissetme					
39	Ölme ve ölüm üzerine düşünceler					
40	Birini dövme, ona zarar vermek, yaralamak isteği					
41	Bir şeyleri kırma, dökme isteği					
42	Diğerlerinin yanındayken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak					
43	Kalabalıktan rahatsızlık duymak					
44	Bir başka insana hiç yakınlık duymamak					
45	Dehşet ve panik nöbetleri					
46	Sık sık tartışmaya girmek					
47	Yalnız bırakıldığında / kalındığında sinirlilik hissetmek					
48	Başarılarınız için diğerlerinden yeterince taktir görme					
49	Yerinde duramayacak kadar tedirgin hissetmek					

50	Kendini değersiz görmek değersizlik duyguları					
51	Eğer izin vererseniz insanların sizi sömüreceği duygusu					
52	Suçluluk duyguları					
53	Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri					

EK-IV

KISA SEMPTOM ENVANTERİ KULLANIM İZNİ

Mehmet Kılıç

17 08
2010

Kime: nesrinhislisah.

Merhabalar hocam Dokuz Eylül Üniversitesi Aile Eğitimi ve Danışmanlığı alanında yüksek lisans öğrencisiyim. ^^boşanmak için başvuran ve başvurmayan bireylerde görülen psikolojik sorunlar^^ konulu tezimde kısa semptom envaterinizi kullanmak istiyorum. Etik kuruldan izin almam için sizin izniniz gerekmektedir. Sizin içinde uygunsa tezimde ölçeğinizi kullanmak istiyorum. bunun için bana izin verdiğinizize dair bir mail atmanız yeterli olacaktır. Destek ve anlayışınız için şimdiden teşekkürler

nesrin sahin nesrinhislisahin@gmail.com

17 08
2010

Kime: bana

Sayın Kılıç,

KSE'yi araştırma amaçlı olarak kullanmanızda bence bir sakınca yoktur. Başarılar dilerim

17 Ağustos 2010 11:33 tarihinde Mehmet Kılıç <mehmetpsk@gmail.com> yazdı:

EK V

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

BİLGİ FORMU

Bu araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Bölümü'nde "Boşanmak için başvuran ve başvurmeyan evli çiftlerde görülen Psikolojik özellikler " konulu yüksek lisans tezinde kullanılmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın sonuçları toplum sağlığı ve alınacak önlemler açısından önem taşımaktadır. Araştırmaya katılanların isimleri hiç bir yerde yayınlanmayacak, sadece bilimsel araştırmalar yapmak için kullanılacaktır. Soruları atlamadan, tüm soruları cevaplamanız, içinizden geldiği gibi ve özellikle de doğru yanıtlar vermeniz araştırma için önemlidir. Ayrıca sizin belirtmek istediğiniz bilgiler var ise, lütfen son sayfaya yazınız.

İlginiz ve değerli katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Psikolog Mehmet KILIÇ İzmir 2. Aile Mahkemesi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz?

☐ Kadın ☐ Erkek

2) Eğitim düzeyiniz

☐ Okuryazar değil

☐ Okuryazar

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Üniversite

3) Çocuk sayınız

___1 ___2 ___3 ___4 ve daha fazla

4) Hangi semtte yaşıyorsunuz? Lütfen yazınız (.....)

5) Ne iş yapıyorsunuz? Lütfen yazınız (.....)

6) Ailenizin aylık kazancınız ne kadar?

___500 tl altı ___500-1000 arası ___1000-2000 arası ___20000 ve üstü

7) Evlenmeden önceki flört-sevgililik süreniz ne kadar sürdü?

___1-3 Ay arası ___3-6 Ay arası ___6-12 Ay arası ___1-2 Yıl arası ___2 Yıldan fazla

8) Eşiniz dışında evlenmeden önce bir sevgiliniz flört ettiğiniz başka biri oldu mu?

___Evet ___Hayır

9) Evlilik şekliniz?

___ Görücü usulü

___ Anlaşarak

___ Zorla (Ailenin ya da başkalarının zorlaması)

___ Kaçarak

10) Eşinizle tanışma şekliniz

___ Akrabamızdı

___ Okul arkadaşıydı

___ Komşumuzdu

___ İş çevresindendi

___ Arkadaş çevresindendi

___ Birinin aracılığı ile tanıştık

___ Tesadüfen tanıştığım biriydi

___ Görücü usulüyle tanıştığım biriydi

___ İnternetten

___ Diğer (Belirtiniz).....)

11) Kaç Yaşında evlendiniz? Lütfen yazınız (.....)

12) Kaç yıldır evlisiniz? Lütfen yazınız (.....)

13) Daha önce evlendiniz mi ?

___Evet ___Hayır

14) Daha önce psikolojik/ psikiyatrik destek aldınız mı?

___Evet ___Hayır

15) Şuan psikolojik ya da psikiyatrik desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz?

___Evet ___Hayır

16) Ailenizde (anne, baba yada kardeşlerinizde) boşanan var mı? Varsa kim?

___Hayır ___Evet ___Anne-babam ___Kardeşim

17) Kendi anne babanızın evliliğini nasıl tanımlarsınız

___Çok iyi ___İyi ___Normal ___Kötü ___Çok kötü

18) Evliliğinizle ilgili yaşadığınız sorunlarda ailenizden destek-yardım görür müsünüz?

___Evet ___Hayır

19) Daha önce boşanmak için başvuruyu yaptınız mı?

___Evet ___Hayır

**BU BÖLÜMDEKİ SORULARI YANIZCA BOŞANMAK İÇİN AİLE MAHKEMELERİNE
BAŞVURANLAR DOLDURACAKTIR.**

20) Boşanma nedenleriniz (birden fazla işaretleyebilirsiniz)

___Maddi sıkıntı

- ☐ Cinsel konularda anlaşmazlık
- ☐ Aile sadakatini bozma (aldatma)
- ☐ Şiddet
- ☐ Hastalık / Sakatlık
- ☐ Kıskançlık
- ☐ Alkol, uyuşturucu, madde bağımlılığı
- ☐ Çocuklara ilişkin sorunlar
- ☐ Akrabalarla ilişkiler (Eşlerin ana balarından kaynaklanan sorunlar)
- ☐ Doyurulmamış ya da giderilmemiş duygusal gereksinimler
- ☐ Kısırlılık
- ☐ Dini inançlardaki farklılık
- ☐ Kumar
- ☐ Ev işlerinin aksaması
- ☐ Para yönetimine ilişkin anlaşmazlıklar
- ☐ Aramızda sevginin bitmesi
- ☐ Eşimin evle ilgilenmemesi (dışarıda zaman geçirmesi)
- ☐ Eşimin benimle ilgilenmemesi

Bunların dışında bir neden varsa lütfen belirtiniz

(.....)

21) Sizce aile ya da çift danışmanlığı-terapisi alsaydınız evliliğinize yararı olur muydu?

☐ Evet ☐ Hayır

22) Boşandıktan sonra psikolojik desteğe ihtiyacınız olur mu?

☐ Evet ☐ Hayır

23) İlerleyen zamanlarda yeniden evlenmeyi düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır